Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

Рік XXV. **Липень—Серпень** **Ч. 7—8**

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річно: півріччо 9 зл., місячно 1·50 зл. — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36

Чекове конто: 151.092

ЗМІСТ:

о. Петро Хомин
Католицька Акція . . . 241—249
о. Др. Костельник
„Царство небесне" в Євангелію 250—257
Др. Володимир Левицький
Вода та виїмкові її прикмети 257—266
О. К.
Галицьким оком по Волині . 266—272
о. Петро Дзедзик
Стигматизація Тереси з Коннерсрайт 273—286
о. Я. Ф.
Знак Св. Хреста . . . 287—290
о. Северин Матковський
Соціяльне питання на селі . 290—303
З життя духовенства . . . 303—305
Некрольоги 306—308
Всячина 308—320
Проповіди 97—112

Л Ь В І В 1930.

Подяка

Підписаний Комітет Церковний в Подусільний складає щиру подяку Вп. П. Зваричеви Михайлови з Рогатина за артистичне виконаня Іконостасу для Церкви в Подусільний. Як солідного і заразом дешевого Свого артиста-різьбаря поручаємо його Всч. ОО. Парохам і Хвальним Комітетам Церковним.

За Комітет

О. СЛУЖИНСЬКИЙ МИКОЛА
парох

СОКЕРКА МИХАЙЛО
ВИТВИЦКИЙ ІВАН

Вп. Передплатникам Ниви, які залягають з передплатою за попередні місяці, вислали ми повідомлення частинно почтою, а частинно залучуємо з цим числом, де є зазначена залягаюча квота. Просимо як найскорше вирівнати залеглість і вплачувати передплату на третій квартал.

Другу часть повідомлень долучимо до числа 9-го.

Ще раз зазначуємо, що залеглість є платна в довготермінових ратах, а передплата на рік 1930 мусить бути вирівнана у цім році.

Реклямації неодержанних чисел можна вносити до місяця, пізнійші реклямації з огляду на почтову оплату не будуть узгляднювані.

АДМІНІСТРАЦІЯ

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

Рік XXV. Липень—Серпень Ч. 7—8

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа — Передплата виносить 18 зл. річно: піврічно 9 зл., місячно 1·50 зл. — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

о. Петро Хомин

КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ

(Її суть і завдання)

(Докінчення)

II Характеристичні черти Католицької Акції

Якимиж середниками повинна послугуватися Кат. Акція для осягнення наміченої мети? Які завдання мусить вона сповняти, щоби її діяльність обняла собою і цілого чоловіка і цілу суспільність? Які головні характеристичні черти повинні ціхувати діяльність вже істнуючої і працюючої акції?

Головна характеристична черта Католицької Акції се її релігійне завдання. Бож Катол. Акція се ніщо інше, а тільки середник і шлях, якими Христова Церква хоче користуватись для лекшого виповнення свойого завдання на землі під сучасну пору. А ціль і завдання Церкви є в першу чергу релігійне. Усе, до чого Церква змагає і що робить, робить головно задля тої своєї релігійної ціли. І тому також і Кат. Акція мусить в першій мірі вести душі до неба, і то душі поодиноких людей. Кождий осібняк, що бере участь в Катол. Акції, є обовязаний дбати насамперед про свою власну душу. Первоначальна ціль Католицької Акції релігійна, а не політична чи економічна. Вона мусить старатися обняти кождого поодинокого християнина і то двояким способом: 1) шляхом явного визнавання Христа і 2) шляхом поглиблення його внутрішнього релігійного життя.

Львівська державна наукова бібліотека
№ М 5060

Явне визнавання християнської віри становить без сумніву найголовнішу ціху Кат. Акції. Ясна річ, що християнин, який бере участь в церковних обходах чи процесіях, не є ще християнином в значінню Катол. Акції, бо він маніфестує свою віру виключно тільки при процесіях і інших церковних торжествах, але в своїому нутрі і своїх переконаннях та в своїй приватній діяльності є може й справжнім поганином. Але з другої сторони також і той не є правдивим християнином, який свою релігійну приналежність виявляє виключно тільки в мурах своєї кімнати та пильно береже, щоби хтонебудь не довідався про його релігійні переконання. Християнина у стилю Катол. Акції мусить ціхувати одно і друге одночасно. І явне визнавання і внутрішнє поглиблення. Релігія мусить жити в його душі, всякати в неї щораз глибше та щораз більше опановувати ціле його єство, щоби таким чином і все його поступування було християнське. Християнське явне визнавання мусить бути випливом його християнських переконань, відблеском його внутрішнього життя.[1]) Усі діячі Кат. Акції мусять стати християнами в повнім значінню сього слова, заки зачнуть апостолувати серед найближших. Тому перше завдання Катол. Акції се основне релігійне освідомлення і таке загартування і внутрішнє вироблення своїх членів, щоби вже само їх життя потягало других. Катол. Акцію треба задемонструвати насамперед життям, а щойно потім ширити її словом. Тому то св. Отець, ясуючи в свойому листі до кард. Бертрама суть Катол. Акції, говорить, що вона є акцією, яка походить з неба і яка обнимає цілого чоловіка: вона підносить його шляхом правдивого релігійного і суспільного виховання, себто щирої побожности, глибокого пізнання здорової науки і чистоти обичаїв. Не йде о се, щоби католики тільки щось робили, збиралися, щось постановляли, але головно о се, щоби цілий сей рух мав глибший, надприродний характер, щоби його жерело і початок лежали у сфері думки. Хто бажає стати апостолом Церкви Христової, той перш за все мусить навчитися по християнськи думати. Релігійна ігноранція мусить бути як найзавзятіше поборювана і зовсім виключена зпоміж рядів бойовиків Катол. Акції. Усі, що хочуть здобувати світ для Христа, повчати других і відважно відпирати наступи ворога, мусять самі стати людьми світлими, підготованими — науково і духово, щоби могли щиро, отверто і річево боронити засад віри. Насамперед самі мусимо добре пізнати правди, котрі маємо іншим голосити. Без основного вишколення умів в релігійних засадах неможлива ніяка апостольська місія. Щоби не скомпроміту-

[1]) Dr. P. Erh. Schlund — Die Kath. Aktion, в Th. Prakt. Quartalschrf. 1930.

вати католицької сп ави, повинні ми мати попри нашу ревність ще й релігійне Рзнання [1]). Глибокий релігійний дух, поглиблення релігійного світогляду і внутрішнє освячення, основне знання релігійних правд та сміливе голошення Христових засад — се найголовніше завдання і запорука успішности Католицької Акції.

Друге завдання Катол. Акції — се завдання душпастирське, се журба і старання не лиш про власні, але й про чужі душі. Коли люди після божих плянів мають творити одну родину на землі, щоби колись, як божа родина стати щасливими у вічности, то поодинокі люди мають обовязок дбати про спасіння душ своїх ближніх. Душпастирювати мають не тільки священики, але й міряни, розуміється, властивим собі способом і по своїй спромозі. Загальне священство, про що говорить св. Ап. Петро в своїм I посланню і про що сьогодня так часто згадується в ріжних статтях про Катол. Акцію, се не тільки право чи привілей, але в першій мірі обовязок мірян, до якоїсь міри діяльно душпастирювати. Бо також світський християнин є відвічальний за спасіння душі свого ближнього і є обовязаний працювати для душ других. Катол. Акція повинна сей обовязок і сю відповідальність записати глибоко в серця мірян, головно тих, що на визначних і провідних становищах. Не йде тут о самі тільки діла милосердя, о харитативну акцію. Самі діла милосердя не становлять ще Катол. Акції. Вони можуть бути щонайбільше одною її галуззю, але не самим ядром. Те саме відноситься до товариств чи організацій о релігійно-політичних цілях, до питань і старань про католицькі конфесійні школи. Те все може бути предметом старань з боку Католицької Акції, але се ще не Кат. Акція. Навіть згуртування чи сцентралізування всяких можливих брацтв і конгрегацій не є головним завданням К. А. Її головне завдання душпастирське. Більше старання з боку мірян про душі ближніх, про їх судьбу у вічности. Більше праці й діяльности на користь душ в життю публичнім і для поодиноких душ в життю приватнім. Цілий християнин мусить бути перенятий тим старанням і діяльністю в християнськім дусі для добра всіх людей, так дочасного як і, перш за все, вічного [2]).

Третє завдання Кат. Акції — апостольське, місійне. Кат. Акція має бути апостольською, зн. мусить наповнити усі культурні ділянки християнським духом, пройняти ціле публичне життя, законодавство, чи адміністрацію моральними законами християнства, а душі людські Христовою ласкою. На всьо покласти виразне пятно Христо-

[1]) Ks. Cz. Kaczmarek, op. cit., ст. 11—12.
[2]) Dr P. Erh. Schlund — цит. ст.

вого духа і той дух поширити на все, що досі стояло осторонь, або й було йому зовсім чуже. Апостольство се не тільки місії в далеких, чужих краях. Безперечно, місії між поганами, десь в Китаю чи Африці, належать теж в загальному до Кат. Акції, але у властивому значінню і до її головних завдань належать в першу чергу місії поміж поганами в наших християнських краях. Її можнаби назвати місією між новопоганством, закоріненим серед—на зовні — католицьких кругів, місією між безвірниками по наших містах і селах. Се одно з найвисших завдань Кат. Акції: пронизати модерний світ Христовим духом, щоби мир Христовий запанував у Його царстві. Притягнути до Христа усіх, що стоять від Нього осторонь, усіх, що тільки з імени і по метриці є християнами, усіх, що мертві у вірі! І Кат. Акція зуміє ті завдання якслід сповнити щойно тоді, коли вона перестане обертатися виключно серед церковних мурів, і ділати на території, обнятій гомоном церковних дзвонів, але понесе свою благодатну діяльність туди, де вже перестала падати тінь храмів Божих [1]).

III Організаційне оформлення Кат. Акції

Щоби Кат. Акція могла сповнити свої високі завдання і відродити нинішнє людство, мусить вона вести свою діяльність якимись витиченими шляхами, ширити свої ідеї в якийсь організований спосіб. Катол. Акція — се діяльність Церкви серед нинішнього світа і нинішніх людей, тому мусить вона з людьми рахуватися і вживати в цілій своїй діяльности людських середників. На Кат. Акцію, як про се говорить французький Єзуїт Дабен (Dabin), повинні ми глядіти з подвійної точки: в абстрактному значінню як на ідею, себто участь мірян в єрархічнім апостольстві Церкви і як на організацію, себто діяльність, примінену до конкретних умовин. В першому значінню, в значінню ідеї, дух Катол. Акції все той самий і незмінний в Церкві, зате в значінню другім Кат. Акція зміняє свої форми, методи і пляни ділання, залежно від історичних, національних чи місцевих умовин.

Інакше виглядали її завязки за часів Льва XIII чи Пія X, а інакше в теперішніх часах, тай під сучасну пору ціла та могутня акція йде ріжноманітними шляхами в ріжних краях чи державах. Але все гляділи на сю акцію як на організацію, і всі папи, головнож теперішній, стало підчеркували її організаційний момент.

І тому Катол. Акція — се не апостольство особисте, поодиноких осіб, але збірне, могутнє,

[1]) Dr. Erh. Schlund, op. cit.

належно зорганізоване апостольство мірян. Стояти на чолі тих організацій і ними кермувати мають міряни, які остають в тісній лучности й залежности від церковної єрархії.

Живемо в добі буйного розросту всіляких організацій, метою яких скупчувати і єднати якийсь гурт людей для успішнішого росту чи оборони якихось інтересів: станових, культурних, економічних, політичних й ін. Для оборони й успішного росту ідей Христової науки серед нинішнього, щораз більше падаючого в безвірство світа — треба було також подумати про якусь організацію для лекшого ширення Христової науки серед нинішнього висококультурного людства новими методами і притягнути до тієї організації увесь католицький актив, усіх тих, що їх життя, приватне і прилюдне, побудоване на засадах Христової науки й моралі і що готові булиб ширити ту Христову науку й мораль серед окружаючого їх суспільства. З такою метою і повстала Кат. Акція. Організація ся має згуртувати всі католицькі сили парохії, епархії й цілого катол. світа, віддаючи їх на услуги найвисшого Пастиря християнства.

Якжеж має виглядати організація Кат. Акції?

Сьогодня годі булоб подати готовий організаційний плян наміченого великанського руху, спільний для цілого катол. світа, бо, як висше сказано, рух сей є й буде залежний від місця, часу й умовин, серед яких буде розвиватися. Тому св. Отець нарочно не подає точних правил відносно форми й способу ведення Катол. Акції. Бо в одній місцевости, де прим. відчувається недостача організаційного життя, треба буде для започаткування Катол. Акції закладати товариства, гуртки, щоби створити осередки праці. Там, де організаційне життя буйно розвинулося, не треба буде закладати свіжих товариств, щоби в безлічі організації не потонула сама ідея Католицької Акції, яка — поза суспільним повинна розвиватися і на терені родинного та церковного життя,—але треба буде в уже істнуючих організаціях поглибити працю й перевести сильну внутрішню й ідейну концентрацію серед членів. Істнуючі християнські організації треба буде тільки трохи переформувати і зєдинити їх тісніше з Церквою, підчиняючи їх її єрархічному проводови. Поодинокі товариства остають надалі такими, якими були, з тою тільки ріжницею, що входячи в склад Кат. Акції, мають підчинятися і глибше перениматися вказівками і розпорядками Ап. Престола. „Не є наміром Кат. Акції — як каже слушно о. Др. Козловський, директор Кат. Суспільної Школи в Познані [1]) — ослаблювати, усу-

[1]) Цит. за ks. Cz. Kaczmarek, op. cit.

вати, чи руйнувати вже істнуючі організації, щоби на їх румовищах будувати. Зовсім ні. Йде радше о витворення певної синтези католицького життя, о те, щоби всі католицькі організовані огнища „находилися під одним дахом".

І справді, дотеперішній розвій і організація Кат. Акції іде в ріжних краях ріжними шляхами, не цураючись ріжних спроб і експериментів. Методольогія Кат. Акції справді цікава і повчаюча. Інакше глядить на ті методи Італія, інакше Бельгія, Еспанія, чи Франція, а ще інакше Німеччина, чи найблизша нам Польща. Інакше мусить виглядати і в скорішому темпі розвиватися Кат. Акція в краях, покритих густою сіткою християнських організацій, а інакше в краях із слабо зорганізованим католицьким життям. В Бельгії н. пр. вже перед кількома роками накликував пок. кард. Мерсіє до формального зорганізування в кождій парохії, в кождім деканаті і у всіх епархіях кадрів Кат. Акції. Там легко се зробити, бо Бельгія віддавна одна з найбогатших країн в католицькі організації. Незвичайно гарно й успішно розвивається праця над розбудовою Кат. Акції в Еспанії під проводом кард. Сегура. В Італії йде теж жвава праця та шукається нових шляхів, які би поставили Кат. Акцію на трівких підвалинах. Ціла організація Кат. Акції в Італії опирається на федеративнім принципі, зложенім із чотирьох основних організаційних одиниць, а саме організації: католицьких мужчин, женщин, мужеської і жіночої молоді. В останніх часах створено там ще спеціяльні угруповання для катол. студентів і студенток високих шкіл. Серед тих підставових груп потворено крім цього богато станових секцій, що гуртують в собі ріжні суспільні стани чи заводи. В католицькій Німеччині поручає кард. Бертрам творення спеціяльних комітетів парохіяльних, яких завданням—попирати і пропагувати Катол. Акцію. Такий парохіяльний комітет повинен ось як виглядати: парох організує його і стоїть на його чолі. В склад комітету входить по одному делєгатови з поодиноких католицьких товариств, які находяться на области парохії, а крім сього кількох парохіян, охочих взятися за працю над розбудовою Кат. Акції. Парохіяльним комітетам дає ініціятиву й керму у їхній праці організація висшого типу т. зв. „Спільнота праці" (Arbeitsgemeinschaft), а та „Спільнота" остає в сталому контакті з епископом, зглядно священиком, якому поручено ведення Катол. Акції в епархії [1]). Отже розбудова Кат. Акції в Німеччині йде дещо иншими шляхами, як прим. в Італії, а то тому, що Німеччина вже здавен давна має густу сітку ріжноманітних катол. організацій, котрі обєд-

[1]) порівнай: ks. Cz. Kaczmarek, op. cit.

нюють в собі зріжничковане на всіх ділянках життя тамошнє громадянство. Всі ті організації, що стоять на грунті католицьких засад, так релігійні, як також станові, суспільні, культурно-освітні, а навіть економічні мусіла Катол. Акція в Німеччині втягнути як складові части до своєї організаційної будівлі, інакше булаби внесла правдивий хаос в тамошнє зорганізоване католицьке життя.

В Польщі організаційний плян відносно Катол. Акції ще не усталений вповні. Шукається шляхів, випробовуються методи, уладжуються інструкторські курси.[1]) Одні епархії стараються копіювати італійські зразки і творять чотири засадничі групи загального характеру, другі наслідують німецькі методи, а ще інші творять свої власні. Над організацією того великанського відродженського руху працюють усі польські епархії, росте зацікавлення так серед духовенства як і світського громадянства і розбудова посувається жваво вперід. Створено краєву централю Кат. Акції з осідком в Познані, у тій части краю, де віддавна цвите буйно організоване католицьке життя. На чоло централі поставив епископат відомого і досвідного суспільного діяча, о. прел. Ст. Адамського з Познаня. До централі зголосили своє приступлення три сильні організації: „Zjednoczenie Młodzieży Polskiej", „Zjednoczenie Katolickich Związków Polek", і організація академічної молоді „Odrodzenie". Кромі сього основано спеціяльне видавництво п. н. „Książnica Akcji Katolickiej", яке кермує усіми видавничими справами цілого руху і видало досі кілька книжок, оригінальних і в перекладі, які трактують про Кат. Акцію, а також намічено видавання органу краєвої централі п. н. „Ruch Katolicki". Орган сей буде призначений в першій мірі для керманичів Кат. Акції на місцях і буде координувати й регулювати діяльність цілого руху в Польщі.

Анальогічно до Краєвої Централі повстають централі епархіяльні і парохіяльні комітети Катол. Акції. Епархіяльну централю веде її директор, якому підчинена ціла організація Кат. Акції в епархії.

Парохіяльний комітет Кат. Акції творять голови поодиноких місцевих католицьких товариств і визначніші парохіяни з парохом на чолі. Вони стають тою католицькою елітою, що кермує цілим рухом на місці.

Отже, як бачимо, зразок для організації Катол. Акції взяла Польща в першій мірі з Німеччини.

---

[1]) Такий 5-тижневий курс влаштовано на весну цього року стараннем Краєвої Централі в Познані у якому взяли участь і деякі наші священики: о Т. Горникевич, парох Сихова з Львівської і о проф Орський та о. кат. Голинський з Перемишля — з Перемиської епархії.

Це бувби коротенький перегляд змагань останніх літ, що їх ведуть поодинокі католицькі краї з метою розбудувати й закріпити в себе обновленський рух — Кат. Акцію. Змагання сі ведуться в одних краях довше, в других коротше— та треба буде ще усильної праці богатьох літ, заки Катол. Акція остаточно скристалізується й запустить глибоко коріння в ціле суспільне життя.

—о—

З усього, що досі про організаційні форми Кат. Акції сказано, наглядно видно, що ніодна організаційна форма не є всюди обовязуюча. Організаційна праця повинна пристосовуватися до умовин і до вже зробленої під цим оглядом праці в поодиноких краях. Немає потреби творити й закладати нові організації Катол. Акції там, де вже якісь християнські організації істнують, а істнуючих не треба зносити, але радше, коли того треба, доповнити їх і використати як найкрасше для цілей Кат. Акції. Натомісць вимагає дух і одностайність Кат. Акції, щоби організації, які стоять на услугах Кат. Акції на области якоїсь епархії, були злучені, зєдинені, находилися під одним дахом, щоби оживляв їх один дух, панував в них один напрям і однакові змагання.[1])

Зберігаючи свою автономію і працюючи на окремих ділянках, повинні однак поодинокі організації Катол. Акції підчинятися так в епархіях як і парохіях одному головному проводови в справах Кат. Акції, стаючи таким способом організацією одностайною, спосібною до справного, енергічного виявлювання своєї волі.

Загальний провід Кат. Акції в епархії лежить в руках епархіяльного епископа, в парохії репрезентує волю епископа парох, або делєгований епископом священик, як т. зв. духовний дорадник.

Організаційні рами Катол. Акції можуть простягатися і поза границі епархії, творячи краєву чи національну організацію — як прим. в Італії, Еспанії чи хочби в Польщі. Тоді на чолі такої орґанізаційної одиниці стоїть епископат даного краю. Усі централі, епархіяльні, провінціональні, чи краєві підчиняються Ап. Престолови і в такий спосіб Кат. Акція стає на услуги Церкви, маючи в ній могутню опору. Така велика залежність Кат. Акції від церковної власти дає одночасно певність, що вірні, заняті апостольством, не поблудять в голошенню правд Христової віри.

Діяльність Кат. Акції повинна вкінці зберегти свою повну незалежність, головно від політичних партій, навіть тоді, якби ті партії складалися з самих католиків і своєю головною метою вважали реалізацію катол. світогляду в якійсь державі.

---

[1]) Пор.: ks. St. Adamski, op. cit.

В такий спосіб Катол. Акція, як каже о. Медер (Mäder). повинна стати міцно споєною армією, зложеною з трьохсот міліонів жовнярів під командою начального вождя — папи, тисячки генералів — епископів, 300 тисяч старшин — священиків, і цілого легіону підстаршин — мірян.[1])

—o—

Які організаційні форми вдягне на себе Кат. Акція у нас? Якими шляхами та за якими зразками піде вона, обновлюючи в дусі Христових засад ціле наше публичне життя? На се питання годі нині дати певну відповідь. Одно тільки можемо певно сказати: в нас досі організацій суто християнських чи католицьких, організацій, метою яких булоб ширення християнсько-католицького світогляду бодай серед своїх членів, пронизування цілого суспільного життя засадами Христової науки і явної оборони тих засад та ідеалів серед нинішнього атеїстичного світа — так якби не було. Поза нечисленними гуртками Марійського Товариства Молоді та ще декількох католицьких організацій — організованого католицького життя серед нашого народу зовсім немає. І тому наша Кат. Акція мусить зачинати все від основ, від організації парохіяльних гуртків починаючи, маючи при тому змогу користуватися вже готовими організаційними зразками в інших народів, де Кат. Акція запустила глибше коріння.

Завдання се незвичайно важке і вимагатиме усильної праці кількох літ, щоби бодай розробити потрібний організац. плян для цілої нашої церковної провінції, і аж щойно після того буде можна взятися до жвавої праці на місцях, щоби накрити густою сіткою гуртків Кат. Акції цілий край та створити могутню організацію, яка сміливо й прилюдно буде ширити серед суспільности, — що виставлена нині у всіх своїх верствах на крайно неморальні та безбожницькі отруйні впливи, які йдуть в головній мірі зі сходу, — християнсько-католицькі засади, а працюючи відважно і розумно, зможе обновити і ціле наше приватне, суспільне, економічне й публичне життя. А обнова того нашого життя і оперят його на сильному фундаменті, яким тільки Христова наука і Його св. Церква — се категоричний імператив нинішніх непевних часів.[2])

---

[1]) Rob. Mäder—Katholische Aktion. Basel 1929.

[2]) Цею нашою статейкою, більш інформативного характеру, започаткували ми тільки серію дальших статтей про Катол. Акцію і тому в чергових числах старатисьмемо підійти до цеї преважної справи близше і освітлити її можливо з усіх боків.. Редакція

о. Др. Г. Костельник

„Царство небесне“ в Євангелію

(Докінчення)

IV

В притчах про „царство небесне“ Христос пояснює економію божого царства: як Бог реагує на ріжні людські поступки; що євангеліє ділає в людських душах...

Притчі — тому, що зложені з конкретних образів — можуть бути ріжно толковані, приноровлювані. Всетаки можна в них віднайти їхнє первісне, оригінальне значіння, тай треба його віднайти, бо тільки те значіння буде в повній згоді з иншими євангельськими текстами.

Нас тут цікавлять тільки ті притчі, котрі Христос виразно вяже з „царством божим“, як також ті, котрі своїм змістом подібні до перших.

Для нашої ціли (щоби вислідити: яку льогічну функцію сповнює поняття „церкви“ в Христових притчах) найбільше характеристичною є притча про кукіль.

„Царство небесне уподобилося чоловікови, що посіяв добре насіння на своїй ниві“ (Мат. 13, 24). Так отся притча зачинається. І сам Христос толкує її образи: „Хто сіє добре насіння, се Син Чоловічий, а нива се світ, а добре насіння се сини царства, а кукіль се сини лукавого; а ворог, що посіяв його, се діявол, а жниво се конець віка, а женці се ангели“ (Мат. 13, 38—39). Ми в проповідях раз так толкуємо сю притчу, що в церкві є добрі і злі люди — отже замісць Христового слова „світ“ ставимо слово „церква“; то знов кажемо, що Христова церква є тим чоловіком, котрий сіє добре насіння, отже замісць Христового поняття „Син Чоловічий“ ставимо поняття „церкви“. Льогічні звязки без сумніву дають нам право так пояснювати притчу про кукіль, одначе се вже поширене, до наших обставин приноровлене її значіння. В оригіналі, як бачимо, нема ні згадки про церкву.

Се й не повинно дивувати нас. Христос свої притчі оповідав жидам, які не мали поняття про новозавітну церкву. Навіть апостоли через довший ряд років ще не мали того скристалізованого поняття про Христову церкву, яке ми маємо.

До притчі про кукіль найбільше подібною є притча про невід. „Ще подібне царство небесне до невода, киненого в море“ (Мат. 13, 47). Вона також говорить про конець світа.

Ми звичайно толкуємо її так, що сей невід, що з моря (світа) витягає добрих і злих людий, се Христова церква.

Одначе анальогія до притчі про кукіль каже нам догадуватися, що Христос під „неводом“ розумів самого себе. Се він з неба зійшов на землю — наче невід у море, й притягає до себе не тільки тих, що спасуться, але й тих, що не спасуться.

Притча про сівача (Мат. 13, 3—23) повчає нас, чому не всі спасуться, котрі до Христа пристануть. І тим сівачем у первісному значінні є сам Христос, а щойно в поширеному значінні церква (як також кождий проповідник євангелія зокрема).

Есхатольогічне значіння мають також притчі про наймання робітників до виноградника (Мат. 20, 1—16), про таланти (Мат. 25, 14—30) та про десять дів (Мат. 25, 1—13). Перша зачинається: „Подібне царство небесне до чоловіка господаря“. В другій нема слова „царство небесне“, одначе з анальогії ясно, що й тут уподібнення „царства небесного“ відноситься до господаря, що роздав своїм слугам таланти.

А тим господарем, у першій і другій притчі, є сам Христос, як верховний суддя всіх людий. У притчі про таланти взагалі нема місця для поняття „церква“. В притчі про наймання робітників хиба тільки виноградник можна би утотожнити з церквою, одначе не вповні, бо в церкві є такі, що спасуться, й такі, що не спасуться, а робітники в сім винограднику всі спасаються. Отже Христос, коли йде про точність, розумів тут вірну службу, яку йому люди приносять, за яку Христос нагороджує. На всякий спосіб Христос порівнує тут „царство небесне“ з господарем, а не з виноградником. В притчі про десять дів ті діви означають людські душі, з котрих одні мудрі, й спасаються; а другі немудрі, й не спасаються.

Так само порівнує Христос „царство небесне“ з господарем у притчах про весілля (Мат. 22, 2—14) та про винаймлений виноградник (Мат. 21, 33—44). Перша зачинається: „Царство небесне подібне до чоловіка царя“; друга: „Подібне царство небесне до чоловіка господаря“. Се пророчі притчі, які відносились до майбутньої історії, а їх значіння таке, що „царство боже“ відойметься від жидів і дасться народови, що приноситиме плоди (Мат. 21, 43). „Царство небесне“ Мат. 21, 43 можна би утотожнити з новозавітною церквою, одначе тільки в поширеному значінню. Точно означає тут „царство небесне“ ласки, які з неба спливають на вибраних людий.

Притча про фігове дерево (Лук. 13, 6—9) ясує нам божу довготерпеливість. Той „один“ (господар), що тут виступає, се очевидно Христос.

Виноградник тут можемо утотожнити з церквою, або анальогічно до притчі про кукіль, із світом. Виноградаря

також можемо утотожнити з церквою, як також з кождою людиною, котра перед Богом вставляється за другою людиною (н. пр. мати за своєю дитиною). Але анальогічно до инших притч властиве порівнання „царства божого" також тут відноситься до господаря.

Так само в притчі про великого й малого довжника, яка зачинається словами: „Для того уподобиться царство небесне чоловікови царю" (Мат. 18, 23). Ся притча пояснює велике боже милосердя, як і притча про блудного сина (Лук. 15, 11—32).

В притчі про загублену вівцю (Лук. 15, 4—7) „царство небесне" подібне до того чоловіка, що загубив вівцю; а в притчі про загублену драхму (Лук. 15, 8—10) до жінки, котра загубила драхму. Сі притчі ясують радість у небі, коли грішник навертається до Бога.

Притчі про зерно гірчиці (Мат. 13, 31—32), квас (Мат. 13, 33), скарб (Мат. 13, 44), перлу (Мат. 13, 45—46) та про насіння в землі (Марк. 4, 26—29), виразно звязані з „царством небесним", відносяться до „царства божого", що є в нас — у душі. Найменше здетермінованою є притча про зерно гірчиці, й тому про її оригінальне значіння можна би спорити. Ми звичайно толкуємо її так, що тим зерном гірчиці є церква Христова, котра спершу на світі була незамітною, а потім розрослася, й дає приміщення „небесним птицям" (добрим душам). Образ історично вповні вірний. А Христос порівнує тут „царство небесне" не з чоловіком, але власне з зерном гірчиці: „Царство небесне подібне до зерна гірчиці, котре взяв чоловік і посіяв на своїй ниві". Отже коли хочемо бути послідовними, то те зерно гірчиці в первісному значінню мусимо брати не як церкву (церква ніколи не була скрита в землі), тільки як євангеліє котре в людській душі витворює нове— надприродне — життя, й висші духи („небесні птиці") радо приятелюють з такою душею — „замешкують" у ній у тім значінню, як Христос сказав про себе й про Отця: „Коли хто мене любить, моє слово заховає; і мій Отець полюбить його, й до нього прийдемо і в нім замешкаємо„ (Йоа. 14, 23).

Всі ті короткі Христові притчі мають те спільне, що в них „царство небесне" вяже Христос з якоюсь формою укриття. Жиди, як ми про се вже згадали, ожидали від Христа великих змін навіть у природі земського життя. Притчею про дрібне зерно гірчиці Христос звертає увагу жидам, що зміни, які приносить з собою євангеліє, спершу видаються людям дрібними, алеж сі зміни є зародком нового, надприродного життя. Як квас робить тісто більшим і смачнійшим, так євангеліє, скрите в душі, перероблює душу на нову, дає їй надприродну вартість.

Притча про скарб є ілюстрацією до Христових слів: „хто хоче свою душу спасти, погубить її, а хто погубить свою душу задля мене і євангелія, спасе її „(Марк. 8, 35). Що євангеліє є скарбом для душі, се спершу для чоловіка скрите. Але хто зрозумів отсю правду, сей відрікається від земського змислу життя, щоби осягнути євангельський змисл життя.

Притча про перлу ілюструє градацію в надприродному життю. Вона зачинається: „Ще подібне царство небесне до чоловіка купця, що шукає добрих перел". Тим чоловіком є душа, котра вже просвічена євангелієм і визнається на євангельських вартостях, як купець перел на перлах. І коли найшла висшу євангельську вартість, то покидає свій давний спосіб життя, щоби двигнутися на висший щабель у надприродному життю.

Так само градацію в надприродному життю ілюструє притча про засіяне зерно в землі. Притча про перлу підносить особисту заслугу в тій традиції, а притча про засіяне зерно в землі підносить якраз другу сторону сього процесу, а саме ділання божої ласки. Вона зачинається: „Так є з царством божим, як з чоловіком, що вкинув насіння в землю, а чи він спить, чи встає в ночі і в день, насіння сходить і росте, хоч він і не знає. Бо з себе земля родить"...

Якщо під тим чоловіком розуміти самого Христа, то притча матиме ось яке значіння: Христос коротко навчатиме на землі, але довше й не треба, бо його наука є доповненням до природи („anima humana naturaliter christiana". Тертуліян), й природа сама буде співділати, щоби Христове насіння зійшло й помножилося. А коли під тим чоловіком розуміти людий, що пристали до Христа, тоді засіяне насіння буде „царством божим", — себто євангелієм, яке в людській душі само з себе, а властиво на підставі психольогічних законів, ростиме й приноситиме плід. Бо як Христос каже саме на тому місці: „Хто має, дасться йому„. (Марк. 4, 25).

Як бачимо, всі притчі мають таке значіння, що конкретними образами ілюструють духове, невидиме „царство боже". До церкви, або й до поодиноких людий, оскільки вони є видимі, можна приноровлювати сі Христові притчі щойно в поширеному значінню.

V

Поширення астрономічного світа, яке — особливо в останніх роках — зросло аж до „безконечности", насуває нам нову теольогічну проблєму, якої не знали ані церковні Отці, ані схолястики.

Астрономи подають щораз більші розміри зоряного світа. Після найновійших обчислень система „молочної дороги“ така велика, що світло потребує 300.000 років, щоби перебігти від одного її кінця до другого (а світло робить 300.000 klm на секунду). В тій системі є около міліон мраковин і звізд. Зовні системи „молочної дороги“, яка жене зі скорістю 650 klm на секунду по просторі всесвіта в напрямі звіздозбору „козла“, находяться мраковини, котрі не беруть участи в русі „молочної дороги“, отже творять незалежні системи, правдоподібно так само великі, як „молочна дорога“. Найдальша мраковина зовні системи „молочної дороги“ віддалена від нас 140 міліонів світляних років. В просторі, що ділить „молочну дорогу“ від неї, має бути около двох міліонів мраковин[1]).

Чи мав би отсей „безконечний“ всесвіт — з виїмком нашої землі — бути без життя, порожний? Вправді підносять астрономи, що життя у всесвіті становить рідкий виїмок та що навіть уклад нашої сонішної системи (одно центральне тіло, а довкола нього планети) становить виїмок, бо $\frac{1}{3}$ часть небозводу покрита подвійними звіздами, котрі повстали так, що первісна мраковина поділилася на два тіла, які довкола себе кружать у невеликій віддалі.

Але всетаки нашій душі тяжко погодитися з думкою, що в тому безмірному всесвіті ніде більше нема життя — то розумного життя—крім на нашій землі. Нащо Бог сотворив би стільки світів, якщоб вони не були в ніякому звязку з розумним життям? Зерно пшениці переходить еволюцію, щоби знов дійти до зерна пшениці, але вже помноженого. Се процес еволюції, скажім „творення“, питомий усім органічним родам. Отже на підставі анальогії можемо заключувати, що й боже творення має таку саму скалю.

На землі воно дійсно так і є. Не марне се слово, написане в біблії, що на к і н ц і сотворив Бог чоловіка на „с в і й о б р а з і п о д о б у“. Від подібного — по всяких посередних метаморфозах—вийшло подібне. Отже й у всесвіті повинно би так бути.

Або у всесвіті — очевидно тільки на деяких звіздах — є розумні сотворіння, подібні до нас; або людські душі по смерти тіла там перебувають; або перебуватимуть там по воскресенню з мертвих. Одно з трьох.

Буває, що старі погляди знова відживають, але в зміненому стилі. Колись думали люди, що земля є осередком світа, а весь небозвід кружить довкола землі (теорія Птоломея). Теорія Коперника відобрала землі те центральне

---

[1]) Гл. Maurice Maeterlinck: Geheimnisse des Weltalls. Berlin u. Leipzig 1930. Стр. 31—32.

значіння, а приписала його сонцю. Коли астрономічні відкриття поступили ще дальше, показалося, що земля є тільки марним „атомом“ у всесвіті. Земля взагалі перестала функціонувати як самостійна органічна одиниця, зате ціла наша сонішна система виступила в тім характері.

Але показалося, що наша сонішна система є в середині „молочної дороги“. І, змінений, віджив старий погляд, що ми таки находимося в середині світа. А мабуть і „молочна дорога“ находиться по середині инших, подібних до неї укладів, бо зовнішні мраковини находяться довкола „молочної дороги“, а не тільки по одній її стороні.

Подібно відживає тепер і другий погляд наших предків. Хоч вони — христіяни — так, як і ми, знали, що євангельське небо треба розуміти в духовім значінню, а всетаки те небо відносили до зоряного неба. Мали вони й у св. Письмі деякі вказівки для витворення такого погляду. Пророка Ілію вогнистий віз живцем взяв до неба; воскресший Христос зніся перед своїми учениками до неба; з неба явився Савлови (Павлови). Але новітна астрономія й фізика перешукали зоряне небо, й — як деякі чваняться — не знайшли в ньому божого престола, не знайшли євангельського неба.

Та на сьому не конець. Фізика й людської душі не знайшла, хоч та душа на землі... Коли душа може бути сполучена з тілом так, що становить з ним органічну єдність, то як виключити можливість, що людські душі по смерти (земського) тіла можуть мати своє приміщення на инших небесних тілах? Євангельське небо, „царство небесне“, сполучене також з землею. Земля є тереном його діланння, як н. пр. руки або ноги є тереном діланя людської душі. Але мозок є тереном перебуванння людської душі. Отже й євангельське небо, хоч воно духове, може бути сполучене з якоюсь спеціяльною частю всесвіта, як з тереном свойого перебуванння. Се заключення з анальогії відношіння душі до тіла.

Але вказівки, що їх находимо в св. Письмі, піддають сьому заключенню ще більшу імовірність. Христос і Ілія перебувають у небі зі своїм тілом. Хоч те тіло змінене, прославлене, всетаки воно остає тілом, і — маємо право думати — до спеціяльних небесних рейонів може мати спеціяльне відношення. Христос говорить: „В домі мого Отця осель много. Колиб ні, сказав би вам; бо йду приготовити вам місце“ (Йоа. 14, 2 3). Слова „осель много“, „приготовити вам місце“ тяжко зрозуміти в чисто духовім значінню. Зате аж „просяться“, щоби їх розуміти в значінню духово-матеріяльнім.

Ще куди дивнійшими є Христові слова, що їх висказав на Тайній Вечері: „Не питиму від нині із сього плоду виноградного до того дня, коли його питиму з вами з нового в царстві мого Отця“ (Мат. 26, 29: Марк. 14, 25; Лук. 22, 18). Як розуміти сі слова? Чи так, що Христос буде пити вино з апостолами по своїм воскресенню? Або так, що буде його пити на другім світі? Або аж по загальнім воскресенню? Або так, що під вином треба тут розуміти не дійсне вино, але евхаристійну кров Христову, одначе не під видом вина? Слова „з нового“ кажуть догадуватися якоїсь п е р е м і н и природи „виноградного плоду“. А слова „в царстві мого Отця“ кажуть догадуватися, що вони не відносяться до землі... Отже виходило би, що сі слова Христові треба віднести або до другого світа або до життя по загальнім воскресенню. Христос власне акцентує „сей плід виноградний“, отже таки се має бути вино, хоч і зміненої природи („з нового“).

Вже сама ідея загального воскресення, яка є догмою віри, містить у собі, що так скажемо, г р а в і т а ц і ю людських душ до тіла. А коли так, то не є безпідставним думати, що „царство небесне“ має якесь означене своє місце в всесвіті.

А чи у всесвіті є десь розумні сотворіння, яких доля подібна до нашої? Чи й там Слово Боже „сталося тілом“, щоби — подібно, як на землі — стати Спасителем? На се не маємо близших даних ні в природі, ні в св. Письмі. Все-таки є одно місце в євангелію, яке можна би толкувати в такім значінню. Христос викладає своїм ученикам, що він є єдиним Спасителем — „дверми для овець“, пастирем, що „свою душу кладе за вівці“. І між тим каже: „І инші вівці маю, що не є із сеї кошари, і ті маю привести, і мого голосу слухатимуть, і буде одно стадо і один пастир“ (Иоа. 10, 16). Звичайно пояснюємо сі слова так, що під „сею кошарою“ розуміємо ізраїльський нарід, а під словами „инші вівці“ — поганські народи, з котрих, як Христос деинде каже, многі зі Сходу і Заходу прийдуть і засядуть у царстві небеснім. Без сумніву й перші Христові ученики не инакше розуміли ті Христові слова. Але для нас, котрим стільки відкрилося з фізичного устрою всесвіта, слова Иоа. 10, 16 дуже ударяючі. Зараз по словах „і свою душу кладу за вівці“ Христос каже: „І инші вівці маю“... Чи не завелике виріжнення „і инші вівці — не з сеї кошари“, якщоб сі слова мали означати поган? Чи отже не слід розуміти під „сею кошарою“ з е м л ю, а під „ишими вівцями“ л ю д и й з и н ш и х „кошар“ — себто небесних звізд? — Не можемо сього позитивого твердити, одначе не можемо сього ані виключати, бо в Бога все можливе. А природа

нам відкрила, що, оскільки йде про її організацію, „инші вівці“ Христові можуть бути й деинде в просторах всесвіта, а не тільки на землі.

Др. Володимир Левицький

Вода та виїмкові її прикмети

Присвячую о. Др. Г. Костельникови

1. Вода звісна людині від найдавніших часів ; вже примітивний чоловік пізнав, що без води життя є неможливе, він бачив, що в воді розпускаються всілякі тіла, навіть тверді, він довідався, що вода є противником огню, та вкінці переконався, що і вода і огонь, хосенні та необхідні людині, можуть стати нераз і найтяжшим його ворогом. І огневи і воді приписували люди силу очищення, воді за життя, огневи по смерти. Тому то, коли люди стали глибше розважати основи життя й природи, почали вважати воду та огонь за елєменти, за первісні цеголки, з яких висша сила построїла весь світ. І якраз вода стала — на основі міркувань великого фільософа Йонії Талєса — першим елєментом всесвіта. Се, що вода є до життя необхідно потрібна, що вона відсвіжує та відчищує всі організми, що в ній розпускаються всілякі ціпкі тіла, піддало воді в усіх релігійних міркуваннях старинного світа сакраментальну релігійну силу і ту силу та значіння задержала вода в усіх релігіях до християнської включно. Причиною сього інтересного явища є спеціяльні прикмети води, що виріжнюють її зпоміж усіх других тіл ; ті спеціяльні прикмети, звісні у старинному світі лиш в части та більше інстинктовно, сучасна наука розслідила дуже основно так під фізичним, як і хемічним оглядом. І хоч всі ті справи увійшли нині в склад елєментарного навчання, однак думаю, що не буде неінтересно зібрати їх разом та показати їх вплив на життя культурної людини

2. Хемічно-елєктричні прикмети води. Аж до кінця XVIII. віку вважано воду за елємент, себто за просте тіло, якого хемічно не можна розложити. Щойно завдяки дослідам Уотта (Watt), Кевендіша (Cavendish), а головно Лявуазіє (Lavoisier 1783) та А. Гумбольдта (1805) пізнала хемія, що вода є тілом, зложеним з двох елєментів (первнів), водня (H) та кисня (O), однак аж пізніші досвіди

виказали точний її хемічний склад, а саме H_2O (коли йде про відношення первнів), або H(OH), коли йде про будову (структуру) молєкула (дробини) води. Розуміється, одна або друга формула подає лиш склад хемічно чистої, т. зв. дестильованої води. Друга формула H(OH) кидає світло на виїмкове хемічне значіння води; водень H, ся праматерія, з якої після нинішнього погляду фізики построєні всі другі первні, є — як загально приймаємо нині в хемії. — газовий металь, група (OH) називається спеціяльно воднекисень або гідроксиль. — Отже хемія вчить, що сполука металю з воднекиснем є т. зв. основа (луг), пр. потасовий, содовий луг, гашене вапно і т. д. сполуки, що мають терпкий смак, закрашують лякмусові папірці на синьо, гризуть скіру і т. д., сполуки, так добре звісні і так часто уживані в щоденному життю.

Якщо отже водень є металь, то вода (очевидно маємо на думці дестильовану воду) повинна бути із за хемічної будови основою; однак вода є вповні невтральне тіло (ані основа, ані кислота, ані навіть сіль — ті головні хемічні сполуки). І ще одна цікава проява: всі кваси та основи, коли є ціпкими тілами, пр. борова кислота, содовий, потасовий луг і т. д., в цілій повні проявляють свої питоменні прикмети щойно тоді, коли є бодай звохчені або розпущені в воді. Чим се пояснити? Се явище пояснює нам одна з новіших галузий хемії, т. з елєктрохемія, розвинена головно Оствальдом, Аррґеніусом і иншими, та звязана з нею теорія діссоціяції. Коли возьмемо під увагу якусь сіль, пр. звичайну нашу кухонну сіль, що є хльораком соду NaCl (Na металь сод, Cl газ хльор), то в звичайних обставинах її молєкул не має ніякого елєктричного наряду, є елєктрично невтральний. Одначе в дійсности сей невтральний молєкул складається з атому соду, який має додатний елєктричний наряд ($Na+$) та атому хльору, що має відємний елєктричний наряд ($Cl-$), но в цілости оба вони $Na+$ і $Cl-$ дають невтральний молєкул Na Cl, бо наряд $+$ та наряд $-$ рівноважаться. Такі наряджені атоми називаємо йонами і то відємний називається аніон додатний катіон*). Те, що сказано про сіль, віднозиться до всіх хемічних сполук, при тому всі хемічні акції можуть заходити тільки між невтральними молєкулами або атомами, а ніколи ніж йонами, які можуть ділати на себе лиш елєктрично. Невтральний молєкул можна розділити ріжними методами на йони, або — як кажемо — можна перевести його в стан діссоціяції. Дві є головні методи діссоціювання хемічних сполук: підвисшення темпера-

*) Катйонами є металі (отже і H) та групи первнів. що в хемічних акціях заступають місце металів.

тури і розпускання сполук у воді — і тут якраз виступає се основне, виїмкове завдання води. Перша метода, підвищення температури, є річ доволі складна ; пр. ваповий углян ($CaC0_3$) аж в температурі 600° С розпадається на ваповий окис та двокис угля, двокис угля розкладається на уголь та кисень в живих організмах під впливом лучів сонця (але се вже є біольогічний процес), водна пара розкладається на водень та кисень щойно в 2500° С і то лиш до половини і т. д. Зате розпускання тіла у воді є справа доволі проста та відбувається в природі безперервоо,

На чім полягає те розпускання тіл у воді? Коли розпустимо в воді якийсь квас, сіль або основу, то— як досвід показує — молєкули розпущеного тіла в більшій або меншій мірі підлягають діссоціяції або, як кажемо, йонізації, зн. що розпадаються на йони. Коли прим. в воді розпустимо звичайну сіль, то в воді та сіль ($NaCl$) розпадеться на йони $Na+$ і $Cl-$, що свобідно розміщуються в воді; очевидно попри них находяться дальше і невтральні молєкули соли ($NaCl$), акі в міру дальших ділань також розпадаються на йони. Ся діссоціяція хемічних сполук у воді є причиною руху йонів, значить коли до такої води вставимо два металі та получимо їх з собою провідником, то повстає безперервний елєктричний ток, анйони ідуть до аноди (додатного бігуна току), катйони до катоди (відємного бігуна), там невтралізують свої наряди та стають з йонів молєкулами, або невтральними атомами. Тільки зйонізовані у воді сполуки проводять елєктричний ток; сполуки безводні току не проводять та не вказують ніяких ділань, пр. безводний сірковий квас не закрашує навіть лякмусу на червоно (відома реакція). Без води, без слідів вогкости, без розтворів в воді нема елєктричного току, нема руху хемічних зйонізованих сполук, а в дальшій мірі неможливе булоби життя, якого основою є як раз виміна матеріяльних частинок. Найменша клітина гине, коли стратить воду, коли висохне, бо й ціле фізичне життя то в дійсности елєктрохемічний процес.

Хемічно чиста вода $H(OH)$ не має ніяких йонів, або має лиш йони $H+$ і $(OH)-$ в дуже й дуже мінімальній скількости, і тому дестильована вода не може проводити елєктричного току, або лиш дуже й дуже мінімально, а її т. зв. елєктричний опір числиться на міліони омів. І тому то вода є таким тривким тілом і так тяжко піддається діссоціяції — в протиставленню до инших плинних тіл.

Т. зв. органічні сполуки, що не є ані квасами ані солями, як пр. цукор, і т. и., розпускаються у воді, але не йонізуються, отже в розпущенім у воді цукру є самі невтральні дробини цукру, і тому такі розтвори току не пере-

водять. Инші тіла, як пр. клей, гума, білок, товщі і т. д. творять у воді лиш т. зв. емульзії, є в воді немов завішені і також не тратять свого характеру. Се т. зв. кольоідальні розтвори, яхі в життю клітин сповнюють перворядну ролю та переходять з клітин до клітин при помочи т. зв. осмози через болони клітини; і тут при осмозі перворядну ролю грає вода.

Ся роля води, яка сама току не переводить, но яка розпускає і йонізує хемічні сполуки, а тим самим стає жерелом елєктричної енергії, та яка улекшує осмозу ненаряджених кольоідів, дає воді виїмкове становиско в природі.

Нині знаємо вже, що в дійсности усі тіла менше більше розпускаються у воді, навіть такі металі, як ртуть, треба лиш при кожному тілі відповідних умов температури та тиснення. В самій природі сей процес розпускання відбувається переважно в звичайній температурі, та при звичайнім тисненню, що в господарці природи має засадничу вагу.

3. Хемічно чиста вода в природі майже не проявляється (ще найбільше до неї зближена є дощівка); в ляборатоpіях повстає вона, коли спалимо т. зв. гремучий газ, т. є. мішанину двох обємів водня, а одного кисня. При тому повстає температура до 2840° С, одна з найвисших на світі, в якій топиться навіть плятина, а з гремучого газу остає хемічно чиста водна роса. Така вода не має ані смаку, ані запаху, її краска є блідо синя, хемічно та елєктрично є вона цілком невтральна.

4. Фізикальні прикмети води. В природі виступає вода в великій скількости і то в усіх станах скупности, як газ (водна пара,) як тіч (в жерелах, ріках, морях), як тіло ціпке (лід, сніг); дальше приходить вона в кристалах, як т. зв. кристалічна вода, і повстає як додатковий продукт майже при усіх хемічних реакціях. Очевидно, що лиш виїмково є вона хемічно чиста без примішок.

Як вода має спеціяльні хемічно-елєктричні прикмети. так само ввїмкові і її фізикальні прикмети. що виріжнюють її від инших тіл, а які для природи і життя є необхідно потрібні.

Вже довідались ми, що вода як тіч є дла життя конечна та необхідна, бо вона, як тіч, стає провідником елєктричної енергії, стає посередником при виміні хемічних сполук і т. д. І тому незвичайно цікаво, що в нормальних обставинах вода істнує як тіч в розмірно невеликих межах температури, від 0° до 100° С, [1]) та що і ціле життя лиш виїмково може розвиватися поза тими межами і то лиш

*) С = Цельзій

тоді, коли вода в організмі є охоронена від замерзанння з одної, а кипіння в клітинах з другої сторони. Людське життя, звязане з кровю: істнує ледва в границях 35° до 42°C (отже лиш сім ступнів!), бо висше і нише тих границь кров розкладається або ціпеніє, однак сама поверхня людського тіла (нехоронена спеціяльно) може видержати лиш ті температури, в яких вода є плинна. Но цілу сю заввагу роблю лиш in parenthesi.

В звичайній температурі вода є тіч без смаку та запаху, є прозора та безбарвна, а лиш в верстві грубій на 26 метрів має темносиню краску. Коли будемо воду огрівати, тоді — подібно, як инші течі — розширюється вона, але лиш в температурі від + 4° C до + 100° C, остуджувана в тих границях зменшує свій обєм, корчиться. Одначе в границях між 0° C і + 4° C виступає а н о м а л і я води, незвісна в инших течах; а саме вода, огрівана від 0° до 4° C, зменшує свій обєм, є отже при 4° C найгустійша, для температури пр. + 3° C має такий обєм, як при + 8° C. Коли воду остудимо до 0° C, то її обєм дуже збільшується а коли врешті вода замерзне та стане при 0° C ледом, то обєм леду стає дуже значний і лід може пливати по воді (навіть кипучій).

Ся аномалія води має велике значіння в природі, а саме тому, що в озерах та ріках під осінь та зиму найгустійша вода, що має + 4° C, збирається на споді, а коли горішні верстви остудяться та замерзнуть, то лід лишаєся на горі. А що лід є злий провідник тепла, тож під ним вода дальше не остуджується і постійно задержує температуру + 4° C, як раз таку, в якій можуть перезимувати риби та инші зимнокровні тварини.

Вода, що затікає в щілини скал та в землю, замерзає в зимі, розсаджує скали і так приготовляє урожайну почву; верхна поверхня землі стає пухка і придатна під засіви.

Коли якенебудь тіло будемо стискати, то воно буде топитися тим трудніше, чим більший натиск (тому, що кожде тіло розширається при топленню, а натиск здержує се розширенння; инакше лід — він стисканий зменшає свій обєм, а тимсамим топиться, колиж натиск устає, замерзає наново. Се т. зв. явище р е г е л я ц і ї, що є вислідом апомалії води, є причиною що в високих горах творяться ледняки, є причиною, що під лєдняком топляться його долішні верстви і він по них спливає в долину мов яка пластична маса, обриває скали та камені, таким самим зміняє різьбу поверхні землі.

Знаємо дальше, що коли якебудь тіло т о п и т ь с я, то до сього треба ужити означеної скількости тепла (т. зв. тепло топлення), колиж знов тіч ц і п е н і є, то віддає те

тепло, якого треба було до його топлення. Пр. олово топиться в температурі 325° С; значить, щоби 1 кг. олова, огрітого вже до + 325° С, стопити на тіч з температурою + 325° С, треба йому додати 5 кальорий[1]) тепла топлення. Щоби назад олово сціпло, треба його назад остудити до 325° С, і тоді воно знова переходить в ціпке тіло з температурою 325°, але рівночасно віддає в окруження тих 5 кальорий на кождий кільограм, що їх попередньо побрало.

Але вода і тут виявляє велику аномалію; її тепло топлення є найбільше з усіх тіл, бо аж 80, т. зв., щоби стопити 1 кг. леду, треба зужити велику скількість тепла, бо аж 80 кальорий. На оборот, коли вода мерзне, то кождий кільограм леду віддає в воздух тих 80 кальорій, і ся незвичайно велика скількість тепла, яку віддає лід, є великим добродійством людства в зимі, бо вона огріває воздух і не допускає, щоби температура впала за низько.

Відомо нам, що кожда тіч, отже і вода, в кождій температурі парує на поверхні, в скількости, залежній від усяких обставин. Однак кожда тіч має означену температуру, в якій парує в цілій своїй масі, або—як кажемо — кипить. Як відомо, в нормальних обставинах вода кипить в температурі 100° С. Та знов, щоби тіч, яка вже дійшла до температури кипіння, замінити в пару з тою самою температурою, треба їй ще додати означену скількість тепла на кождий кільограм, т. зв. тепло парования. І на оборот, коли пара перемінюється в тіч з тою самою температурою, мусить те побране тепло звернути. Коли пр. се тепло виносить для ртути 80, для етеру 90, алькоголю 200 кальорій, то для води дістаємо знова величезне число 536 кальорій (для температури 100° С), а аж 600 кальорій, коли хочемо перемінити в пару воду з температурою 0° С. Коли водна пара скроплюється назад, вертає ту величезну скількість тепла в воздух. Се сповняє велику ролю в економії природи; в горячім підсоню постійно парує велика скількість морської води[2]), пара іде разом із струями воздуха в зимнійші сторони, тут скроплюється і віддає велику скількість тепла, тимсамим регулює температуру. Дієть ся се очевидно при співучасти тепла сонця, цього найважнійшого життєвого чинника. Чиж ся аномалія води, така корисна для нормального життя на землі, не є одним з найдивнійших явищ земського мікрокосму?

---

[1]) Кальорія є скількість тепла, потрібна щоби 1 кг. води о температурі + 15° С огріти о 1° Цельзія.

[2]) Коли мерзне або парує морська вода, то лід, згл. пара є вже чистою водою (лід з морської води є такий самий, як із солодкої води, тільки що він є покритий кристалами соли). А сей факт має велике значіння для мешканців полярних сторін.

5. Вода в природі не є ніколи хемічно чиста (така булаб для життя непридатна), але все має в собі більшу або меншу скількість розпущених газів та ціпких тіл. Загальне значіння тих розпущених тіл ми вже пізнали, а тут розберемо лиш те значіння, яке для нас мають ріжні т. зв. природні води. Природна вода се або жерельна вода, або річна, або мінеральні води, або в кінці морська вода; природними водами є також атмосферичні опади та т. зв. молєкулярна вода, про що кілька слів скажемо опісля.

Жерельна вода є конечно потрібна до життя як вода до пиття; наш організм, як взагалі кождий живий організм, складається головно з води, й тому мусимо раз-у-раз сей запас води відновлювати, мусимо отже вводити в наш організм нові скількости плинів, а в першій мірі води. Правдива жерельна вода мусить бути прозора, безбарвна, без запаху, мусить відсвіжувати тіло, а се діється при помочі відповідної скількости двокису угля ($C0_2$), який жерельна вода розпускає в собі. Її температура не може переходити 11° С. Жерельна вода виходить з нутра землі, тож у ній є розпущені усякі мінеральні соли, а саме ваповий углян, одначе тих солий жерельна вода не може мати більше як пів грама на літер. Органічних сполук та таких, що є продуктом гниття, як амоніяк та сірководень, жерельна вода не сміє мати. Ваповий углян, що находиться в воді, спричиняє, що вода є більше або менше тверда (в протиставленні до неї дощівка та дестильована вода є мягка[1]).

Жерельна вода переходить в міру, як пливе, в річну воду в потоках та ріках. Чим дальше від жерел, тим більше зміняєся її температура, тратить вона двокис угля, осаджує ваповий углян, виполокує з землі инші соли та несе з собою механічно пісок, глину, намул.

Морська вода має побіч таких самих складників, як річна вода, ще доволі велику скількість кухонної соли (Na Cl), гіркого магнового хльорака ($Mg\ Cl_2$) та других примішок — пересічно 3·5% примішок (з того 2·7% NaCl). Очевидно ті соли, яких скількість залежить від того, чи вода більше або менше парує, чи впадають великі ріки до моря, або ні — находяться в морській воді як йони; завдяки їм морська вода є тяжшою, як звичайна солодка вода, завдяки їм є вона найгустійша при + 2° С, а мерзне щойно при — 2° С.

В морській воді, рівно як і в річній, жити можуть усякі ростини та тварини; се ніщо дивного, бо соли, а саме кухонна сіль, є одним з головних продуктів, що в водянім

[1]) Навіть нечиста вода стає пригожа до пиття, коли пропустити її через т. зв. фільтри (пр. кістний вуголь).

розтворі є для організму необхідно потрібні. Одначе коли соли є забагато, то в морській воді устає життя, пр. у Мертвому Морю, де мінеральних частий є до 24%, з того гіркого магнового хльорака 12%; але се море то властиво вже не вода, а луговий розтвір [1]).

Коли річна або жерельна вода має в собі більше як 0.05% ціпких тіл, а серед них є й рідші соли, або коли вода має в собі богато газів, тоді вода стає мінеральна. Води, в котрих є богато двокису угля, називаються квасні, з сірководнем сірчані, з алькалічними вуглянями щави, з магновими солями гіркі, далі зелізні і т. д. В многих мінеральних водах є розпущена радова еманація, і в тому лежить їх велика лічнича сила. Не треба пригадувати, яким спасенням і добром для людства є ті мінеральні води; не самі соли грають тут ролю, але їх йони, яких одначе без посередництва води не моглоби бути.

6. Атмосферичні опади — се великий круговорот природи, живчик життя землі. Сонце — се могутне жерело енергії, спричиняє безперивне паровання води — навіть в зимі—в тих великанських збірниках, якими є моря та океани. Та чиста пара (без примішок, як висше сказано) іде із воздушними струями далі як незримий газ і в горішних верствах воздуха згущується як хмари ріжного виду, ріжної будови, в ріжній висоті. В відповідних умовах пара скроплюється і вертає на землю як дощ, сніг, град, крупи. По дорозі через воздух розпускає вона в собі кисень, азот, трохи двокису угля та инші тіла, що є в воздусі; але тих розпущених частинок є дуже мало так, що атмосферичні опади (пр. дощівка) є зближені до дестильованої води і є, як кажемо, мягкі. — Дальша судьба тих вод є звісна; частина відлітає знов як пара, частина котиться по поверхні землі до рік, а з ними до моря, частина всякає у землю, перебивається через її поклади, аж трафить на поклади, які її не перепустять глибше. Тоді спливає вона по тих верствах в долину, аж вийде на верх як жерело.

І такий круговорот вічно тревáє, як довго істнує та істнуватиме земля. Та сей круговорот є для економії землі, для її життя та розвитку живих істот на її поверхні необхідно потрібний. І таким живчиком землі може бути лиш вода, а не якісь инші природні течі, як пр. ртуть та нафта, яких роля в господарці природи є або мінімальна, або дуже й дуже далека від тої ролі, яку сповняє вода в життю людини.

7. На кінці хочу згадати ще про одну форму води, т. зв. молєкулярну або кристалічну воду. Як відомо, богато мінералів, а саме солий, виступає в природі

---

[1]) р. пр. H. Schroetter: Das Tote Meer, Wien u Leipzig 1924.

в виді правильних геометричних тіл; є се т. зв. кристали, які попри точно означені геометричні форми мають ще звичайно гарну краску, полиск, прозорість або півпрозорість. Так пр. кристалічна сіль, усякі алуни, кремінь, марказити, гіпси і т. д. се все кристали. Але коли такий кристал будемо огрівати, то він скоро мутніє, починає тратити геометричні форми та розсипується в безформний (некристалічний) порох, хоч його хемічний склад остав без зміни. Те само діється з кристалами, коли довший час находяться на воздусі; вони тратять прозорість, краску, геометричні форми, розсипуються, в і т р і ю т ь. Де тому причина? Точна аналіза показала, що коли якась сіль має приняти кристалічну форму, дістати краску та блеск, то є конечне, щоби з її молєкулями звязалася — способом, посередним між механічним і хемічним, — якась скількість води. Є се т. зв. м о л є к у л я р н а, к р и с т а л і ч н а вода; вона надає хемічній сполуці геометричну форму, краску, блеск, життя. Пр. звичайний алун має 16 або 24 таких частий кристалічної води, гіпс 2 части, кухонна сіль 1 часть, звичайна сода 10 і т. д. Коли ту воду виженем з кристала чи то огріттям, чи випарованням на воздусі (вітрінням), то кристал тратить життя, немов свою душу — і вмирає. Чи не насувається тут анальогія до організмів ростинних та звіринних, для яких присутність води є також необходимим чинником життя?

8. І ще одну велику ролю має вода в життю сучасної людини; вона є мотором, який улекшує людині механічну працю. Поминаю тут значіння водної пари в т. зв. парових машинах, з якими нині конкурує з великим успіхом бензиновий та ропний мотор і елєктричний ток; алеж годі не піднести ролі води як б і л о г о в у г л я. Коли нині камінний вуголь — мимо великих злогів в землі — має майже на літа обчислену ексистенцію, коли ропа мимо збільшеної продукції та мимо усяких змагань німецького генія, щоби її витворити штучно, також скоро вичерпається, то тоді остане лиш білий уголь — вода, сей елємент, з якого вже нині в Швайцарії та Скандинавії черпається найважнійшу силу світа — елєктричність, та яка в будучности, як Дніпрельстан на Україні, дасть найдешевшу, найбільшу силу, благодать грядучих поколінь.

9. Спеціяльні прикмети води, які я старався тут вкоротці зясувати, її окрема позиція на землі, її перворядне значіння в господарці природи, її необходимість для життя усіх тварин та людини, її незвичайно велика фізична та хемічна треваліть, її вічне невідмінне пульсування в природі, її майже неограничена скількість, величаві горизонти, які завдяки її розширяються перед людиною—се все складається на те, що мусимо воді признати перворядне і безоглядне значіння для кождого з нас окремо і для цілого

людства разом. Отже ніщо дивного, що від Талєса, котрий ще несвідомо добачував в воді праелємент усього, аж по нині, коли на виїмкові прикмети води і велику її вагу дивимося з повною свідомістю наукового знання, ціле людство добачувало та добачувати мусить в тих прикметах води великий розум та велику доброту Провидіння.

Львів, у травні 1930.

Галицьким оком по Волині

Здавалобся, що по стільки літах знесення сокальського кордону повинно вже не остати і сліду з нього. Та що так воно не є, про це кождий наглядно може переконатися, коли тільки побуде трохи на Волині — або ще дальше на північ, на Поліссю. Істнує він, на жаль, ще й тепер та вичувається його майже на кождому кроці. Здається одна земля однак не одна, один нарід, а однак не один. Ріжниця лежить в психіці народу. Та психіка становить поважну перегороду між двома частинами одного народу. Ріжниця віроісповідання також в деякий мірі збільшає ту перегороду.

Коли переходити давний сокальський кордон в Радехівщині — (я переходив його в с. Увині) — то ще й тепер можна побачити ряд зелізних стовпів граничних, давних австрійських з двоголовими золоченими орлами, з цісарським монограмом F. II, та написами. Орли декуди понадломлювані козаками — в першому захваті війні — але се тільки декуди, а впрочім стовпи стоять, як стояли колись, та вказують давню границю. Ряд горалень вздовж давної границі свідчить про рентовність тих інституцій — та про пачкарство, яке колись тут буйно цвило. Ще й досі люди згадують, як то колись добре було, коли тут був цісар, а там — цар.

Та все минає... Змінясться... Скільки то змін вже було, а скільки ще буде...

Кілька кроків і вже Волинь. Перше село, в яке входжу — це Пілгани — Горохівського повіту. Маленька, трибанна деревляна церковця — дах на зелено помальований, стіни на біло, біля неї маленька дзвіниця — кладовище — довгий ряд хат — ставок — ось і ціле село.

Таких церков та дзвіниць, в такому самому стилі, знайдете на Волині дуже много. Ріжниця буде може тільки та, що замісць трьох, буде пять або сім бань. Всі нові, що тепер будуються, будуються також в такому стилі. Церкви переважно з дерева, а коли й де мурованні — то ще давні уніятські, переважно помонастирські. Нових мурованих —

свіжо будованих, мені не доводилося стрічати. Церкви переважно невеличкі — та зате дуже чисто в них...

Сього, що перебував трохи довше на нашім галицькім селі, вражає тут брак того так характеристичного для наших селян „Слава Ісусу Христу". На Волині можете йти цілими селами, а ніде не почуєте не то вище згаданого, а взагалі жадного поздоровлення. Коли кланяєтесь перші — то на вас гляне здивовано непривітливе око селянина, та почуєте якусь там відповідь, або тільки побачите, як капелюх підніметься трохи до гори, та скоро знова накриє голову.

Не здоровлять не тільки незнакомих, але, як я помітив — і тих, яких знають добре.

Очевидно, як всюди, так і тут є виїмки. Але вище сказане помітив я зараз в тому першому волинському селі — а дальші спостереження тільки потвердили се. Так є воно майже всюди.

Переночувавши в тамошнього, дуже гостинного священика, о. Білецького, вибрався я до найблизшого повітового міста — до Горохова. Горохів — містечко маленьке; щойно за польської влади стало повітовим. Як і всі другі міста — є воно майже чисто жидівське, з горсткою урядників поляків, чи ополячених українців, та жмінкою міщан — українців, що замешкують передмістя. Церква, костел, суд, староство, школа та кілька жидівських камяниць, трохи звичайних хат — і ось вам цілий Горохів. Для повноти опису треба додати до того всього запущений та вонючий став і торговицю. — Це вже все. Тамошний благочинний (декан) москаль і до всього, що українське, ставиться неприхильно. Українську мову уважає за дуже мало розвинену — за мову, яку можна остаточно толєрувати, але вживати її в науці — ні. Хоч впевняє, що не вміє по українськи, говорить дуже гарно.

Благочинний не-українець є правдивим нещастям (під національним оглядом) для підчинених собі священиків — українців; а спеціяльно тоді, коли ті священики не дуже то сильно держаться свого. Вони ніколи не поступають так, як би це українцеви личило — бо бояться доносів, що „вони українці", втрати заниманої ними парохії, чи всяких можливих інших переслідувань.

До Горохова прийшов, я в середу. Тоді був там якраз ярмарок. Національної ноші не видно ніде. Ще в жінок стрінете вишивані сорочки, хоч дуже мало, але зате в мущин і сліду національної ноші немає. Все, що на них — то тандита з міста. В кождого майже на голові однаковий кашкет: гранатовий, або темно-гранатовий з маленьким дашком. Хоч всі говорять по українськи — то свідомість в них невелика. Як помітив я, то купують і читають най-

більше „Сель-Роба"-а. На ринку стиск. Стиск і горяч. Липневе сонце гріє, начеб хотіло ту ріжноманітну масу перетопити в одну брилу. Гамір такий, що сам себе не чуєш. Сей гамір стараються перекричати купці та прошаки; ось трьох прошаків — сліпців, держачи мисочки на милостиню в руках, співають про св. Миколу, — а трохи дальше від них засіла на камінних група їх конкурентів — пять прошаків — та спільно стараються переспівати, радше перекричати тамтих. Люди обступили кругом одних і других та слухають жадно пісень. Дехто кине в наставлену мисочку гріш, а дехто кусок хліба — чи що іншого. На що кого стати.

Велике се муравлище переткане жидівськими будками та жидами, що розносять самі свій крам поміж селян; кричуть, кленуть, тягнуть, захвалюють, проклинаються — а всьому одна ціль: продати та добре заробити на гою, якого ненавидять та яким погорджують. Крамниці жидівські. Дві—три українські та стількиж польських. Тут і там поліція — як звичайно.

З Горохова вибираюся на мандрівку по цілому повіті. І всюди майже те саме: такі самі церковці, такіж дзвініці, такіж типи людей. Досить часто біля церков — кладовища.

Священики — майже всі — з дуже малими винятками — це українці, хоч на жаль, мало є між ними свідомих, до тої міри, що священик молодий, який дома до жінки і слуг говорить по українськи, коли я запитав його, чи він українець, сказав: хто його знає... тут родився, виріс, в Кремянці кінчив семинарію... хто його знає...—Ну, то Ви українець—помагаю.—Хто його знає... та ми тут всі такі, українці. Це вам мірило національної свідомости. Священики—батюшки, переважно вже старші віком, добродушні та гостинні. Вони скрізь працюють на полі враз з селянами; жнуть, косять, вяжуть снопи, возять, гребають сіно — взагалі роблять усе, що треба робити в господарці. В самім Горохові бачив я, як діякон, скинувши рясу, підгортав на городі тютюн — інакше, колиб не працював сам — не мігби вижити з церковних доходів з жінкою та дрібними дітьми.

Платня священиків від уряду дуже мала: дістають, як самі розказували, 40 зол. в місяць. На прожиток сього рішуче мало. На загал — священики досить незаможні; землю їм відібрали — та мало що оставили.

Дуже прикро вражає се, що дітей своїх виховують в московському дусі, і хоч самі не говорять дома по московськи — то однак дітей віддають до російських шкіл. Вони ще дальше вважають українську мову за мову мужиків, а московську — за мову панів, мову, якою говорити — належить до доброго тону.

Очевидно — є і тут винятки. Але я говорю про загал православного духовенства.

Красші надії можна покладати на молодшу генерацію священиків.

Дуже мало селян посилає своїх дітей до середніх шкіл. Ті села, в котрих селяне посилають своїх дітей до середніх чи висших шкіл — можна почислити на пальцях. Отже на скорий прибуток інтеліґенції, яка так дуже тут потрібна — нема що числити. Безперечно, воно йде до красшого під сим оглядом, але дуже поволи.

Москалі, відступаючи під напором австрійсько-німецьких військ, забирали з церков всі цінніші річи з собою. Забирали цінніші ризи, євангелія, золото та срібло. З дзвінниць забирали дзвони.

Робили се в той спосіб, що до села приходив жандарм, та казав видати собі всі цінніші річи. Все мусіло бути вже наперед приготоване священиком, якого ще перед тим повідомлювано про се відповідним указом. Часами люди не хотіли віддавати дзвонів, тому десь ховали їх, — звичайно закопували. Та не все вдавалося тим способом охоронити їх. Часом хтось доніс, де є дзвони сховані, а тоді такому, чи таким, що ховали дзвони, приходилося гірко платити за се. Їх побивали нагаями, а дзвони забирали. Інша річ, що много з забраних річей ніколи недоїхало туди, куди їх намічено. Дуже много пропадало в дорозі — через неувагу, несвідомість, чи злу волю. Часто дуже марно гинули великі скарби української культури. Про всі ті цінности свідчать тепер тільки списи вивезених річей. А скільки тих списів загинуло?...

Коли ще що не вспіли вивезти, чи так оставили москалі, то це знищила війна — спеціяльно там, де був фронт, або забрали німці. І в інший спосіб много знищено та ще й тепер нищиться там, де ще щось є — та про се буде мова низше.

Зараз таки в Горохівщині довелось мені стрінутися і з унією, з тою унією, яку всі зовуть „жондовою". Не можу сказати, щоб тішилася вона симпатіями польського клиру. Надто виразно тішиться вона попертям уряду, тай не одно є надто всім відоме, щоб могла вона мати правдивих симпатиків. Ось в Цегові церква. Перша уніятська церква по той бік сокальського кордону. Церква невеличка, але гарна. Зверху розмальовано синьо-жовтими красами. Хотів розглянути і в середині, та не довелося, бо о. пароха не було дома. А парохом тут не аби хто! Парохом тут, сам о. Пелипенко, назвище широко знане на Волині — та многомовне. Я не буду писати про те все, що чув про о. Пелипенка — про його летючки та анальогії — скажу тільки се, що о. Пелипенко не тішиться симпатіями навіть поль-

ського клиру, не говорячи вже про православних, бо серед тих, зовсім природно, не може мати симпатиків. Много більше про те все мігби розказати парох польської парохії в Горохові. Є тут ще один священик Тимч., який перейшов на унію але якому закидають, що навіть не має свячень на священика. І він написав в своїй обороні летючку, хоч кажуть, що редактором її був о. Пелипенко. Взагалі трохи хаотично те все виглядає. Чи ті летючки направлять опінію їх редакторам, належить дуже сумніватися. О. Пелипенко веде війну з православними не лише о душі, але й о поле та помешкання, та таки добре дає собі з ними раду.

Коли поставити справу з унією „жондовою“ ясно, то видно, що такої унії не хочуть ані православні, ані — хоч це може видаватися парадоксом — самі поляки. Польський клир волівби прямо і безпосердно горнути все до себе - латинізувати. Це потверджує клич, кинений поляками, та все часто повторюваний: „Будуйми косьцьоли на кресах“! І будують. Чи се тільки з релігійних мотивів? Ми хіба маємо вже під сим оглядом певний досвід, та знаємо, що то значить. Серед православного духовенства можна часто почути такі голоси: — Чого від нас хочуть? Чи мало є поган, яких треба навертати? Взагалі, з проти унійними настроями належить поважно числитися. Бо хоч церковна політика Польщі є дуже зручна, то однак тут можа вповні сумніватися, чи свіжо насаджена унія при дотеперішних методах буде мати більший успіх. Православні в значній мірі бороняться перед сею унією не як перед унією, але як перед латинізаторством і ополяченням. Православне духовенство ставиться до всіх варшавських верхів досить неприхильно та з резервою. Слухають, бо мусять — і тому що послушними бути привикли вже від давна. Унія може мати і напевно буде мати успіх — але унія правдива.

Я вже дібрався до Луцька. Про відносини та настрої, які панують між тамошнім українським громадянством, я не беруся писати. Раз тому, що не мав часу на се, щоб їх пізнати, а друге тому, що про се вже много писалося в нашій пресі — і се вже майже кожному відоме. Не буду також заниматися широко Чеснохресним брацтвом, його справами, бо й се вже було порушуване на сторінках преси. Мені ходить тут о зовсім що іншого: о культурні цінности. Але треба зачати від початку.

В Луцьку є регіональний музей. Невеликий він, то правда, але все таки вже є з чим показатися. Побільшується він чимраз більше, а все новими набутками. Коли узгляднимо се, що він повстав не так то давно, то мусимо признати, що розвивається досить гарно. Зайшов я до нього. Аж лячно стало, скільки там українського скарбу

дісталося! Цінні рукописи євангелій, служебників, апостолів, церковних уставів, старезні острожські друки, старинні наші мальовила, навіть старий, великий портрет митрополита Атаназія чи Льва Шептицького там якось дістався! І думаєш: невже в нас тільки патріотизм на язиці і все і всюди тільки пусте слово?.. Звідкиж се все тут прийшло, як не з наших, таки українських рук? Чи через несвідомість, чи злу волю?

Регіональний музей — значить повинен бути українсько-польський... і може дехто й на ту думку лапається... Але коли приглянутися тому всему близше, то ясно стане кождому, що тут ходить тільки о заманіфестування польської культури, хоч виставлені предмети нічого спільного з Польщею не мають. Чи не красшеб то було віддати ті всі річи до нашого, Національного музею, а не до Луцького, регіонального?..

Або от хочби взяти під увагу архів Чеснохресного брацтва: які то з ним містерії не діються!.. Навіть на тому полі, що так назву, музейнім в нас виявляється сетаратизм та анархізм. Оглядав я той архів. Та не думайте, що є там тепер якісь акти — документи, чи що іншого в тому роді. Все те находиться в руках приватної людини, яка хоче все те віддати до гімназіяльного музею в Луцьку. І ті всі будь що будь цінні річи кінець кінців опиняться напевно не в наших руках. І яка шкода з цего для нашої історії, для нашої культури!

Правда, тепер ті акти є брацтву потрібні для процесу, чи чого іншого; може декому є потрібне для студій, чи наукової праці, але по використанню їх найкрасше булоб віддати їх до нашого, українського Національного Музею у Львові.[1]) Бо коли йде про наукову працю, то де буде будучий історик шукати в першій мірі документів — жерел: по наших збірках у Львові, чи в гімназіяльному архіві в Луцьку?.. Тепер ще є в архіві брацтва десять рукуписних євангелій та апостолів — найстарше євангеліє, оскільки пригадую собі, є з кінця XVI ст. які в занедбанню служать за жир молям, замісць того, щоби занимати те місце, яке їм належить. та свідчити перед всіми про старовинну українську культуру... І так много всяких старовинних цінних річей пропадає, зі шкодою для української культури.

Вже коли я розписався про документи, то мушу згадати про збирача документів до історії визвольної боротьби п. Д-ра Степуру. В нього є досить поважна колєкція тих документів; та може колись найдуть вони приміщення в нашому архіві при Нац. Музеєви у Львові.

---

[1]) При якім є архів.

Луцьк — тепер місто воєвідське — робить враження більшого повітового галицьк. міста. Серед його населення перше місце занимають жиди, відтак українці, та поляки. Коли йти з зелізничого двірця, то в першій мірі кидаються в вічі великі, огороджені кільчастим дротом казарми, побудовані ще царською владою, трохи камяниць, та кілька церков (є їх чотири, чи пять), між ними одна маленька, та зате старинна — це українська, парохіяльна, одинока в Луцьку, де все служиться по українськи. Парохом тут є о. Пащевський. Та церковця була колись о много більша, з полишеної остала тільки часть — „святая святих“, Вона була в часах унії в руках Василіянських, які її трохи перестроїли були. Відтак, коли унію знесено, церква опустіла зовсім та улягла руїні. Щойно досить недавно перед війною[1]) обновлено її частину, давну „святая святих“ та зроблено з неї цілу церковцю. Церковця, хоч невеличка, та чиста і гарна. Всі величніші храми остали в руках москалів. Наспіви по церквах підчас богослужень дуже гарні. Таких композицій, які в нас можна почути підчас св. Літургії, там не почуєте ніде. Співають дуже гарно. В Луцьку є ще старинний замок над Стиром, побудований ще князем Любартом, якого частина є ще захована так добре, що в ній ще й тепер живуть люди; в одній вежі міститься огнева сторожа. Можна та варта оглянути також підземелля замку. Замок цей був колись великий. Можливо, що від часів Любарта нераз і перебудовувано його, та всетаки назва його основателя на все остала при нім. В Луцьку є польський епископ, якому підлягають священики „всходнєго обжондку“ та катедра, одинокий костел в Луцьку.

Не задержуюся в місті довше, а чимскорше вибираюся на село. Йду до Боголюб, де маю товариша, під вечір вже. Вже на передмістю Луцька бачу кузню, а при її вході в димі сидить на пеньку „суверен народу“, сельробівський посол Федорук. Віз направляє.

Переходжу через Мілуші, чеську кольонію. Чехів на Волині досить много і майже всі вони тут православні. На православіє перейшли вони ще за царату, бо інакше не моглиб були посідати землі, ані нею свобідно володіти. Мають навіть свої школи. Є тут і „Ческа Матіца“. Господарюють гарно, можна сказати, взірцево. Але й мають на чім. Чехи, це самі заможні господарі. На нашого селянина глядить все згори. Себе мають за щось о много висшого. Много з них позаводило рибні господарства.

О. К.

(Продовження буде)

[1]) з нагоди приїзду царя до Луцька.

о. Петро Дзедзик

СТИҐМАТИЗАЦІЯ ТЕРЕСИ З КОННЕРСРАЙТ У СВІТЛІ КРИТИКИ

Ось який саме зміст „семи засад про Коннерсрайт" кард. v. Faulhabera.

1. Сам Христос творив чуда і своїй Церкві вбіцяв чудодійну силу віри.

Одним могутнім словом успокоював Він збурене море, лікував безнадійно хорих, привертав життя померщим і сам воскрес із гробу. І кождий ісповідник Христа обовязаний без вагання вірити в чуда, про які пише Євангелія.

Таку саму чудодійну силу одержала в спадщині від Спасителя й Його Церква; і визнавці, що викажуться сильною, непохитною вірою в Христа, зможуть в Його імени виганяти злих духів, говорити чужими мовами, пити отрую без шкоди для свойого здоровля й уздоровляти хорих...[1]) Словом: не матимить перед собою нічого неможливого;[2]) й гори переноситимуть.[3]) І поправді ціла історична дорога Церкви застелена чудами; з початку, коли перші місіонарі Христової Церкви потребували тим наглядніших доказів свойого Божого післанництва, були вони частіші, а опісля, коли само тільки розширення Церкви стояло вже перед очима людства, як велике чудо, стали вони рідшими. І нині, тут і там лучається, що Божа рука хватає за природний хід річий. Тому то кождий христіянин обовязаний вірити і в те, що обітниця Христа, дати Церкві силу творити чуда, сповняється і що нині в Христовому імени могуть діятися чуда.

2. Христос остерігав перед фальшивими пророками і такимиж чудами: „Повстануть ложні Христи і ложні пророки і чинитимуть великі знаки і чудеса, щоби звести, як вдасться і вибраних". Отже нашим обовязком досліджувати кождий поодинокий випадок, чи мається у ньому до діла зі справжнім, чи тільки позірним чудом. Бо могуть діятися знаки, діла та заходити могуть дивні душевні стани, що вправді мають подобу чуда, а поправді чудами вони не є; а могуть полягати на обмані чи зручности ділаючого, або виявлятися могуть в данім випадку незнані ще нам сили природи чи людської душі, а вкінци й діланням злого духа повстати могуть дивні події, яких ми не всилі пояснити природним способом.

Такого досліджування не можна уважати зарозумілим дотиканням Божих діл брудними руками. Бож і св. Йоан

[1]) Мк. 16. 18. [2]) Мт. 17. 20. [3]) Мт. 17. 19., Л. 17. 6., Мк. 11. 23. [4]) Мч 24. 24. [5]) І. Йо. 4. 1.

поручає: „досвідчати духів, чи вони від Бога".[5]) В Люрд є осібний контрольний уряд, який досліджує кождий поодинокий випадок вилікування і в неодному випадкови не признав він чуда, хоч вулиця таким його окричала. Також і в справі подій в Коннерсрайт старався регенсбурський епископ іще зі самого початку, коли публична опінія й не домагалась ще наукового розсліду стиґматизації Тереси, наклонити родичів Тереси, щоб вони віддали Тересу до шпиталю під строгі лікарські оглядини. Та родичі цему спротивилися, а насильне перевезення Тереси до університетської клініки було неможливе, бо по державним законам уважалосяб воно позбавленням особистої свободи. А коли опісля хотілося Тересу переконати, що вона, як повнолітна, не мусить вже вязатися волею своїх батьків, то вона відказала: „А любий Спаситель був підчинений своїм родичам аж до 30-того року життя"! Супроти сего заряджено було регенбурським Ординаріятом прослідження подій в батьківському домі Тереси.

Зі сторони Церкви дуже радо повитаноби нове, строго наукове досліджування коннерсрайтських подій в університетській клініці. Медицина мусить раз устійнити, чи Тереса дійсно жиє без поживи та чи рани її не заподіяно зовнішним діланням людської руки, а наука східних мов мусить устійнити, чи Тереса справді вимовляє арамейські слова, яких ніколи не чула і яких не навчилася дорогою суґґестії.[1])

І аж доперва тоді, як наково устійнилосяб правдивість події, моглаб наука віри, а особливо містика, яка являється такоюж окремою наукою, як напр. медицина, приступити до пояснення подій, а Церква моглаб тоді сказати своє останнє слово. Бо завданням Церкви не тільки вчити вірних про чуда, але й хоронити їх перед забобонною вірою в неправдиві чуда.

3. Досліджування чудесних подій мусить відбуватися в чистій любови до правди та з пошаною для Святого; не можна пристрастно дошукуватися чуда там, де його нема, але й не треба боятися признати його там, де воно є.

а) У чистій любови до правди: отже не з упередженням і не з готовим вже осудом справи, ще заки почалося її досліджувати. Також не зі самолюбною впертістю, як то часто буває, де бореться не о правду, а о осо-

[1]) Не треба забувати, що кард. v. Faulhaber голосив свої „засади про Коннерсрайт" ще в 1927. р. З того часу в 1928 і 1929. р.р. йшли в Коннерсрайт дуже скрупулятні досліди, ведені фахівцями і саме ці досліди виказали, як це повисше подано, що Тереса направду не приймає ні поживи, ні напитку, що рани її не заподіяні людською рукою, а являються самочинно повсталими стиґмами (гл. зізнання Dr. Seidl-a) і що Тереса вимовляє підчас своїх екстаз правдиві арамейські слова і фрази та що вона не могла ні в школі, ні дорогою суґґестії набути знання згаданого діялекту цеї мови.

бистий тріюмф, щоб поставити на своєму та сказати: Ось, бачите, таки слушність по моїй стороні!

У чистій любови до правди: отже не з ціллю заробити при тім гроші, чи придбати таким способом більше передплатників часописови; не для сензації і не для приподобанняся своїму окруженню...

б) Зі шанобою для Святого: Події в Коннерсрайт, чи є вони чудом, чи ні, відбуваються на релігійному тлі; а на святе місце не слід йти з капелюхом на голові, та з папіроскою в устах! І не вільно зі собаками входити туди!... Богато людий (— хоч не всі —) приїзджало до Коннерсрайт із чистої цікавости; днями і ночами облягала жадна сензації товпа домівку бідної дівчини, а кураційники з Карльсбаду і Марієнбаду зїзджались туди самоходами, щоб глядіти на терпіння Тереси, як на яку театральну штуку. Знайшлись були вже й підприємці, що хотіли перебудувати домівку Тереси на театр, а за дозвіл сфільмування та продукування сцен терпіння Тереси в кінах булоб заплачено грубі міліони! Й чимало є таких людий, що готові з так ніжного містичного переживання створити предмет позорища; у своїй безсердечности булиб вони й само навіть Розпяття Спасителя на Голготі фотографували та фільмували! Це направду стид для культури нинішнього часу, коли чується, як із цілковитою затратою пієтизму, а просто з небувалою жорстістю говориться про ці події, не жахаючись навіть богохульств, коли бачиться, як цю квестію Коннерсрайту, яка чейже немає нічого спільного з політикою, вмішується у партійно-політичні інтереси! Чи ті, що неспосібні до почуття пошани, не обовязані навіть до якої-такої приличности?! Не кидайтеж святощів собакам під ноги!

в) Не можна пристрастно дошукуватися чуда там, де його нема: Дуже часто стрічаємо днесь хоробливу жадобу чуд; довкруги нас йде шалена погоня за надзвичайними річами та горячкове підслухування під замкненими дверми. А чи щоденний схід сонця, і кождорічний зріст тай дозрівання збіжжа не є теж чудесними подіями коли закони природи, говорячи про біблійному, уважати пальцем Божої всемогучости? Але для тих, що гонять за чудами, це надто буденна річ... Вони подібні до тих людий з Євангелії, що приходили до Спасителя і жадали від нього чуда. Але Христос не творив чуд на команду людий, тільки по волі Небесного Вітця; Він відвернувся від них і від тоді такі люди стоять в тіни, бо відвернувся від них Христос — Світло. Також й Ірод бажав дуже побачити чудо, та даремні були його бажання...

г) Але й не треба боятись признати чуда там де воно є: Не можна говорити: В цьому випадку не сміє

бути чуда! А саме такий страх перед чудом, страх, що ось правдива релігія ще раз може бути стверджена чудом, а безбожність ще раз потерпить погром, бачимо в коннерсрайтських подіях!

А коли правдою є, що душа так сильно може заволодіти матеріяльним тілом, що душевні виображення, чи пак афекти з такою великою силою можуть у релігійному захваті відділовувати на організм, як це бачимо у Тереси, — то це направду ще один, новий, доказ на істнування душі. Коли професорі східних мов викажуть, що Тереса, дитина народньої школи, вимовляє слова та речення арамейської мови, тоді матимемо новий доказ, що благовість: „вони говоритимуть новими мовами[1])“ є справді надприродним Божим Обявленням. Коли Тереса направду не приймає ніякої поживи, а тільки живе св. Причастям, то маємо новий доказ, що наука про Хліб життя є дійсно Божою наукою... Отже не вільно нам боятися сміло заглянути правді в очи.

4. Чудесні діла або стани є тільки тоді доказом для віри, коли вони мають добрий змисл і благородну ціль й коли внутрішне успосіблення даної особи є з Бога.

Чудо являється підпорою віри, але не одинокою; доказом віри є воно тільки тоді, коли мовою фактів виявляє якусь думку Бога й має якусь висшу моральну ціль. Коли Тереса Найман зносить тягар многих відвідин тільки в тій ціли, щоб у паломників збудити більшу любов до Спасителя, коли вона відтручує від себе й найменшу думку: подобатися людям, чи наложити на себе німб святости, чи мати приємність бути свойого роду акторкою, коли її чужим являється усякий блеск і позування перед людьми — то її внутрішне успосіблення видержує огненну пробу та доказує, що воно з Бога. Підчас своєї недуги[2]) мала вона почути голос: „Чи хочеш бути здоровою?“, а на те відказала Тереса, що її це обоятно, чи вона буде здоровою, чи хорою; вона хоче того, що Бог хоче. З отих слів Тереси виявляється прегарна зізвучність між її зовнішним станом терпіння, а внутрішньою готовістю й охотою терпіння. Правда: границі поміж природним, а надприродним густо часто не легко означити грубими земськими мірами; вони зазначені нераз незвичайно ніжними чертами, що їх й добачити тяжко, а до того вони часто перенизують себе взаїмно. Так! Якась річ може починатися в душі, а кінчитися

---

[1]) Мк. 16. 18.

[2]) В наслідок якогось нещасливого випадку, при рятунковій акції підчас пожару у сусідів Тереси, набавилась була Тереса в 1918 р. недуги очий, уший, а навіть частинного параліжу. З цеї недуги вилікувалася Тереса цілковито, майже чудесним способом 1925 р.

в тілі, може брати початок з Бога, а в людській природі кінчитись.

Перед кількома літами пішла була вістка, що один єромонах, чина капуцинів, у південній Італії, носить на руках і ногах рани Хрита. Вже й почались були прощі з Німеччини, а навіть з Америки. Оден лікар з Чікаго вибрався в далеку подорож, (— 30 годин їзди поспішним поїздом в Америці, 10 днів їзди морем, а 40 год. їзди в Італії! —), спеціяльно в тій ціли, щоб досліджувати стигматизацію єромонаха. А тимчасом надійшов розпорядок з Риму, що стигматизований має постійно мосити рукавиці (з вільними пальцями), з тим, що рукавиць сих, не вільно йому ніколи здіймати. І лікар з Чікаго мусів вертати до Америки, й не побачивши ран єромонаха; скромний монах зявив лікареви, що йому дуже жалко, що він ради оглядання його стигматизації підприняв був так далеку подорож, але послух у нього, як монаха, є понад усякі людські згляди. Ця відповідь зробила на лікаря більше враження, (як це він сам признав), ніж колиб був бачив рани стигматизованого. Внутрішний послух більше вартує, ніж навіть чудо зовнішних стигм! Божа Мати співтерпіла певно більше зі своїм Сином, ніж яка небудь инша душа, а не носила ніяких ран; і через свою душевну сполуку з терпіннями Христа вона й без зовнішних ран стала царицею мучеників.

Навіть доказані чуда не змушують нікого до віри в них, як хто не хоче вірити... Євангельський богач, який караючись вічними муками, звернувся був до Авраама з просьбою, щоб послав Лазаря на землю, з осторогою до його братів, одержав у відповідь: „Вони мають Мойсея і пророків, нехай їх слухають"; ...а коли їх не слухають, „то й колиби хто з мертвих воскрес, не повірять".[1]) Бож посланці звіщають правди Обявлення, виказуючись доказами свойого посланництва, а хто їх не хоче слухати, того й чудо не наверне. Христос же воскресив Лазаря в очах многих людий, а преціньне всі повірили в Нього. Отже чуда не спонукують конечно до віри; може хтось їх й бачити, а не повірити! Тому то:

5) Щасливі ті, що не бачили, а повірили! Давні чуда Божого Царства, що носять на собі ясне сяйво Божої всемогучости, мусять вистарчати нашій вірі.

Віра — то переконання про правдивість того, чого не бачимо; вона починається властиво там, де вже устає бачення. Щасливі, що не бачучи й не очікуючи все нових чуд, вірять. Одно з цих давних чуд, що нам мусить вистарчати, то чудо воскресення Христа, чудо, що ярким сяйвом

---

[1]) Л. 16, 30—31.

освічує наші могили. „Сей рід є лукавим родом і знаку шукає, а знак не дасться йому, тільки знак пророка Йони“[1]) т. зн. чудо воскресення Христа з мертвих. Це чудо чуд є докладно розсліджене та доказане, і воно вповні вистарчає нашій вірі. Друге з давних чуд: то чудо Евхаристії, яке блеском огоргає наші вітарі. Ось кождої днини, у св. Службі Божій відновлюється безкровним способом хрестна смерть Спасителя, ось невидимим, містичним способом повторюється на наших вівтарях терпіння Ісуса. А хиба це не є чимсь більшим, ніж Коннерсрайт? Тутжеж кровавляться заєдно Христові рани, тутжеж отворені вічні жерела спасення, із яких можемо так обильно черпати! А це веде нас до шестої засади:

6. Вже нині, що перед остаточним вирішенням характеру подій, вийшло до людства з Коннерсрайт велике післаництво й велика ласка: Люди нинішньої доби та новочасної нужди! Повертайте назад до почитання страстий Христа! У ранах Його схоронища свойого шукайте!

Ось ця дитина гірської оселі, з цілковитим відданям своєї душі, поринає (особливо кождої пятниці, яка посвячена саме згадці та почитанню страстий Христа) в терпіннях Спасителя. Зі співчуття до страдаючого Божого Сина плаче вона в оцей день кровавими сльозами, й ціла перемінюється у живий образ Розпятого! Враз із Павлом не хоче вона нічого й нікого більше знати, як тільки Ісуса—Розпятого, враз із Бонавентурою хоче оця дитина народньої школи все знання своє черпати тільки з книги хреста. Вона то являється тим німим проповідником, що своїм прикладом веде Европейців під хрест Спасителя та вкладає їх у рани Його, у ті рани, з яких вийшло спасення й поєднання з Небесним Вітцем. У церковному році є один (день 17 вересня), присвячений почитанню стигматизації св. Франца з Асижу, а ціллю установлення цего свята стигматизації являється старання Церкви загріти за помічю стигм. св. Франца, остигле релігійно людство до почитання страстий Христа. Так і те післанництво, що виходить нині з Коннерсрайту пророчисто говорить: Почитайте хрестну дорогу Спасителя й шукайте своєї охорони в Його ранах! Це має бути очевидно культ Христа, а не культ Тереси. І заборона баварського епископату паломничати до Коннерсрайт, мала теж м. и. на ціли сказати: Почитати Христові страсти можете дома; не конечно мусите в тій ціли аж відбувати прощу до Коннерсрайт!

7. Слово „чудо“ вимовляє Церква тільки дуже спроквола; тому не вільно нам надто спішитись з видаванням осуду.

---

[1]) Л. 11

Віра нашої Церкви й так поставлена на сильному грунті, байдуже чи тут прилучиться Коннерсрайт, чи ні. Тому можемо спокійно глядіти на події в Коннерсрайт.

Людським язикам слово „чудо" являється легким до вимовлення, але в мові Церкви те слово є дуже тяжке, і його вимовляє Вона лиш тоді, коли дане явище, чи подія ніяким уже чином не дасться пояснити силами природи, а виразно вказує на висшу причину. При канонізації Святих досліджує Церква чуда цілими літами, ба й десятками, а в деяких випадках навіть й сотками літ. Тому, беручи під увагу мову Церкви, не повинні ми за скоро рішати про Коннерсрайт. Також ті, що були свідками переживань Тереси та відійшли з Коннерсрайту з найглубшими враженнями та найсильнішими переконаннями не повинні насильно накидати своїх переконань другим, хоча вільно їм очевидно визнати свою віру й особисте переконання в цій справі. Бо Коннерсрайт не є ніякою догмою і ті що в него не вірять, не є ложновірцями. Бути терпеливим і виждати Господньої години — це чеснота вбогих душ.

Віра Церкви стоїть на сильному грунті так із Коннерсрайтом як і без него. Чи наука, а саме медицина, враз із лінгвістикою, психольогією і містикою, розвяже загадку Коннерсрайту, чи ні, чи останнім її словом буде „так" або „ні" — то це ніяким чином не доторкатиме чуд і ран Христа і чуда Євангелії ніколи не дадуться пояснити природними законами; цих основ нашої віри ніхто й ніколи не зможе захитати.

Церква заборонює паломництва до живучих осіб і нікого не оголошує святим за його життя. Тому треба в квестії Коннерсрайту здобутися на терпеливе вижидання. Зрештою колиб навіть вирішення в справі подій в Коннерсрайт випало негативно — то це не булоб ніякою стратою ні для нашої віри, ні для середників спасення.

Вкінци застосувати можна в справі стигматизації Тереси слова Гамаліїла: „Коли від людий се діло, (то воно) розсиплеться, а коли від Бога, то його не зможете знівечити!" [1])

Як бачимо з цеї енунціації кард. Faulhabera, займає Церква в квестії Коннерсрайту строго невтральне, вижидаюче становище і його не змінить аж до кінця життя Тереси, вичікуючи остаточного результату наукових дослідів, які з перервами тріватимуть певно аж до смерти стигматизованої. А й після смерти Тереси медицина певно схоче ще раз провірити докладно характер стигм, та зарядить може й автопісію серця Тереси, яке правдоподібно носить

[1]) Діян. Ап. 5. 38—39.

теж на собі глибоку рану. І аж коли наука, (медицина лінгвістика, психольогія) після переведення кінцевих своїх дослідів признається, (так як це вона тепер признається), що вона таки не в силі природним способом цих подій пояснити доперва тоді зарядить Церква строгий процес над життям Тереси і обявами її стигматизації, а цей процес рішить, чи стигматизація Тереси являється чудом, а Тереса святою, чи ні. А незвичайно велику вагу, та можна сказати, що й рішаючу ролю, — відграватиме в цьому процесі квестія поведення, спосіб життя й думання Тереси. Бо були випадки стигматизації, які носили на собі характер надприродности, а однак не зачислила їх Церква до стигматизацій від Бога; бо надприродна стигматизація може бути й демонічного походження. Отже, щоби стигматизація Тереси могла бути признаною надприродньою й від Бога, то мусівби згаданий процес, після смерти Тереси виказати, що життя її було націховане направду глубокою побожністю, цілковитою віддапістю Божій волі та безоглядним послухом супроти Церкви. І треба признати, що дотепер Тереса вповні видержує пробу в цьому згляді, а й нема причини думати, щоб на будуче той так тісний і сердечний містичний звязок її душі зі Спасителем мавби устати. Тому всі майже католицькі вчені, приймаючи надприродний характер стигматизації Тереси, себто чудо, (четверта розвязка), переконані заразом, що це чудо від Бога[1]). А цю думку вчених поділяють при-

---

[1]) Ось для ілюстрації слова двох із найвизначніших католицьких учених:

а) Проф. віденського університету о. Dr. G. Reinhold каже: „Загадка“ Коннерсрайту й на далі остає нерозвязаною. Що візії Тереси мають надприродний характер, про це нема що й сумніватись; тут неможливе ніяке природне пояснення змісту тих візій. Хоч грає в тому деяку ролю й природна диспозиція, а саме у високій степени розпинене, незвиьайно ніжне, відчуваная нервів — то однкк першим чинником, який вправляє в рух той так ніжний і чутливий духовий організм Тереси, та надзвичайним якимсь сяйвом сповиває його — являється тільки ласка самого Бога. (Пор. „Schönere Zukunft“ 1928. стор. 93).

б) А о. Mager, проф. богословії в Сальцбургу, відомий автор многих праць з обсягу парапсихольогії, після довгих дослідів подій в Коннерсрайт, видав такий осуд:

„Коли беру події в Коннерсрайт як цілість, тоді набираю переконання, що тут мається до діла з подіями, які природним способом не дадуться пояснити; тут ділає позаприродня, або радше надприродня сила.. Правда: і природні сили душі беруть тут участь у явищах, але самі вони рішучо не могуть ніколи спричинити таких стигм, як у Тереси. Отже головною ділаючою силою мусить тут бути надприродний чинник . Особисто я переконании, що це тут діються чудесні події, що на душу Тереси, поза звичайним порядком ласки, ділає ще постороння Божа сила...

ватно вже й церковні круги; богато епископів зізволило духовенству оцінювати в проповідях події в Коннерсрайт як чудо, яке зсилає Бог остиглому релігійно нинішньому людству, як зазив до розважування ран і смерти Христа, щоб тим способом оживити релігійні почування та розпалити остиглі серця людий любови до Бога і ближнього.

Прихильне становище супроти подій в Коннерсрайт заняв теж й сам папа. Двічи посилав він туди ректора католицького медіолянського університету о, Августина Джемеллього (Gemelli), який є лікарем, для прослідження явищ, що стоять у звязи зі стигматизацією Тереси, а після зложення о. Джемеллім звіту в Римі, звіту, у якому виключив він можливість гістерії Тереси, як і взагалі природний характер подій, післав Святіший Отець Тересі свій портрет із власноручним своїм підписом і благословенство так для Тереси, як теж і для її пароха о. Набера[1]).

Так! Надприродня, чудодійна сила Божа є чинною в коннерсрайтських подіях! Ось таке моє сумлінне переконання. (Цит. з „Therese Neumann von Konnersreuth, eine Stigmatisierte unserer Zeit, von Fr. Ritter v. Lama стор. 114—115).

[1]) При пращанні з о. Джемеллім, виявила Тереса дар ясновидючости, подаючи докладно день в котрім о. Джемеллі здаватиме звіт Святішому Отцю зі своїх дослідів і то день, в якому папа не приймає послухань. О. Джемеллі не привязував з початку зовсім ваги до цего предсказання, будучи переконаним, що на послуханню у папи не буде він саме того дня, який вказала Тереса. Якежбуло його зачудування, коли зголошуючись на послухання у авдієнцій ний день, одержав відповідь, що папа прийме його виїмово на надзвичайнім послуханню у той саме день, який назвала Тереса!

Подібних випадків ясновидючости зареєстровано чимало. Ось три з них:

а) Полевий еп. Галь подаючи Тересі до рук китицю засушених цвітів, що їх привіз собі на спомин побуту у Палестині, одержав відповідь Тереси, яка лежала тоді зі заплющеними очима на постелі і цвітів не оглядала: „О тамтуди, де росли ті цвіти, ходив нераз любий Спаситель"!

б) Еп. Schermbo, уроджений в Німеччині, а справуючий епископський уряд в Америці, каже таке зі своїх вражінь в Коннерсрайт: У хвилі коли більша скількість нас прочан оглядала Тересу підчас її екстаз, увійшла в кімнату тихо й майже незамітно мати Тереси і сіла собі побіч мене. Тереса, яка будучи в захопленню, зовсім не могла бачити матери, відізвалась нараз: „Мамо, цей чоловік побіч вас (себто еп. Schermbo) є з нашого краю; він уродився недалеко звідсіля, але живе ген за великою водою. О! має він ще багато діл довершити! Я хочу йому щось сказати, але тільки йому самому". На ці слова Тереси всі присутні опускають кімнатку, а останній виходить еп. Mac Fadden, який приїхав враз з еп Schermbo-ом з Америки. А Тереса знаючи, очевидно за помічю ясновидючости, що цей епископ не знає зовсім німецької мови, каже: „Цей достойник може лишитися". „Так при одинокому свідкови еп Mac Fadden-ови почалася" — каже еп. Schermbo — „наша розмова, яка тревала три чверти години. Тереса ввійшла у найглубші тайники моєї душі і говорила про річи, відомі тільки Богови і мені; вона говорила про мою минувшину та майбут-

Отже з повисше сказаного бачимо, що хоч Церква урядово ще не вирішила (й не скоро вирішить), чи стигматизація Тереси являється чудом, чи ні, то приватно чудом уважає її вже цілий католицький світ, починаючи від селянина та робітника, а кінчаючи на найбільших учених і найвисшій церковній єрархії[1]).

5. Далекосягле значіння подій в Коннерсрайт

Події в Коннерсрайт вийшли вже далеко поза міру льокального випадку, а розголос, який пішов про них по цілому світі, зробив могутнє враження та найшов у душі людства голосний відмогін. І хоч католицька Церква дозволяє кождому довільно поясняти собі причину коннерсрайтських подій, то однак цілий католицький світ зрозумів їх не інакше, як лишень голосом Бога, голосом Неба, взиваючим людство до духового відродження.

Отже події в Коннерсрайт мають вже справді велике та далекосягле значіння для нинішнього світа, Тому замісць далі непотрібно шниряти без успіху коло розвязки „загадки Коннерсрайту", булоб далеко лучше та корисніше занятись практичними висновками, які випливають для людства з коннерсрайтських подій.

а) Перш усього явища в Коннерсрайт являються наглядним і голосним натяком на повагу життя, на Бога, на Христа, на його терпіння і любов супроти світа, на покуту й остаточний суд. Ось саме тепер, коли сучасний зматеріялізований світ, остиглий та обоятний для Христа, відвертається від Него, а частина його стала навіть фанатичним

ність, а священиків моєї дієцезії і людий з мойого окруження описувала як найдокладніше. Переживання мої були так сильні, що я не міг здержатися від плачу"...

в) Якийсь інтелігент голоситься до пароха о. Набера і подаючись за лікаря, просить дозволити йому досліджувати стигматизацію Тереси. О. Набер радо на це годиться і вводить його в кімнату Тереси. На це Тереса реагує сейчас словами: „Отче парох! Кого це ви привели"?! Мнимий лікар блідне як стіна і чимскоріш опускає домівку Тереси, а Тереса виявляє, що це був священик-апостат з пол. Чехії, що й дійсно показалось правдою.

За помічю ясновидючости своєї, відкрила теж Тереса гробівець св. Аделіни з Бухау, яка жила тисяч літ тому, розпізнала автентичність мощів деяких святих, а багатьом особам дала цінні вказівки на дальше життя, знаючи їх минуле.

[1]) Правдиву сензацію викликав в останньому часі бувший головний редактор „Münchener Neusten Nachrichten" Dr. Gerlich своїм двотомовим твором про стигматизацію Тереси, твором, який являється овочем дуже довгих, бо аж 6 і пів місячних дослідів Dra Gerlicha в Коннерсрайті. У цьому то творі Dr. Gerlich, будучи протестантом, заняв чисто католицьке становище та скваліфікував явища стигматизації Тереси як чудо від Бога. (Пор. Zeitschrift für Parapsychologie III. H. 1930. ст. 206).

ворогом Його та жорстоко переслідує християн, — являється отсе в Коннерсрайт перед очи людства подоба Розпятого Спасителя і громовим голосом дорікає йому: Новочасний Савле, завіщо мене переслідуєш?!

І ось кровава смерть Христа, яка тепер кождого тижня відновлюється перед обличчем цілого світу в так зворушливому виді, на живій людині — вона хиба, як може найголосніше кличе людство, щоб воно спільно злучилось у одній любови до Христа, так як Христос одною спільною любовю обняв цілий світ. І ось кровавi рани Христа, що появляються нині на живому тілі людини та стають вимовними, доказами Христової Правди як колись на Голготі, — вони хиба ясно і переконуючо говорять, що так, як спасення світу могло прийти тільки через них, так і тепер обнова душі людства може відбутись теж лишень через них!

Ось таку то мову голосить Коннерсрайт. І вислухали її з великим пожитком для душі вже многі тисячі людий, які спочатку мали ще нагоду відвідати терплячу Тересу. Так то події в Коннерсрайт віддали вже Церкві поважні услуги. Всі священики, парохіяни яких відбули паломництво до Коннерсрайту, стверджують це однозгідно, що явища стигматизації Тереси поділали на душі їх вірних куди глубше й основніше, ніж найлучші місії. У широких кругах християн Коннерсрайт збудив уже присипане жужлем буденщини сумління і оживив віру в Бога, а саме в цього особового живого Бога, Бога любови та милосердя, а заразом Бога справедливости та кари!

Опріч цього надав Коннерсрайт глубший змисл терпінню, виказуючи, що воно являється благословенням, а не проклоном. Він спонукує теж до щирішої та побожнішої молитви, яка є нині для многих християн тільки пустою формальністю, а культ Розпятого ставить в осередок християнського життя. До того сама Тереса своєю незвичайною побожністю й покорою та своєю цілковитою відданістю під Божу волю являється прегарним прикладом, яким повинні бути християни по бажанню Бога і Спасителя Ісуса Христа, щоб стати правдиво цілими дітьми католицької Церкви.

б) Коннерсрайт підніс далі високо прапор духа, прапор безсмертної душі, задаючи тим самим лож матеріялізмови, монізмови, раціоналізмови і т. п. доктринам, які поза матерією та рухом атомів і молєкулів нічого більше не узнають. Бо коннерсрайтські події доказують, що людина може направду жити самим тільки духом. Лікарі-матеріялісти, які залюбки глумливо заявляють, що розслідивши основно склад людського тіла, аж до найменших клітинок його, не находять ніякої душі, — вони тепер супроти подій в Коннерсрайт безрадні та засоромлені, бо ті закони при-

роди, які є для них альфою і омегою всего, зовсім не вистарчають для пояснення цих подій, — а не узнаючи чуда, здвигають ці учені тільки раменами, не знаючи що сказати.

Отже Коннерсрайт захитує матеріялізмом в його основах, а на перше місце видвигає ідеалізм; тут при постелі стигматизованої дається ще раз нинішньому грубо зматеріялізованому світови, який знає тільки числити і мірити, науку, що побіч цего матеріяльного світа є ще щось иншого, чого не дасться ні почислити, ні зміряти, а це нескінчений світ духа, безсмертна душа. Тому й не диво, що так великий переполох панує у матеріялістично-атеістичних кругах з приводу коннерсрайтських подій; не диво, що йде запопадливе старання цих кругів, щоб якось ці події затушувати, заперечити, здискредиттвати — а коли ні — то бодай чимскорійш переставити Тересу на той світ! Не диво! Коннерсрайтські події — цеж смертний удар у матеріялістично-атеістичний світогляд, і чим більше пасійних пятниць Тереси — тим більша руїна цего світогляду й тим більший сором визнавцям цого!

в) Події в Коннерсрайт мають наконець незвичайно велике соціяльне значіння. Живемо саме в часах, коли світ переживає велику соціяльну крізу. Кругом нас шаліє пристрастна боротьба кляс, а в основу цеї боротьби покладений страшний егоїзм, дарма, що прибраний він у гарні, крилаті фрази. Загальне незадоволення широких мас, безнастанне шукання за новими формами життя, ставлення та затрачування нових цілий і напрямних, висвітлювання й затемнювання нових ідей — це знамя наших часів. Оця то переоцінка цінностий спричинила небувалий хаос у сфері духового життя, а в парі з хаосом йде загальний занепад моральних цінностий людства; і ніяка епоха історії не переживала його у такій великій мірі, як саме наша.

І ось серед цьої загальної метушні й духового хаосу зявляться перед очи людства сяйво Коннерсрайту, а ясні та теплі лучі його опромінюють не тільки очі, але й уми та серця людий. А перше сильне вражіння, яке кинулося в очі світу, це та обставина, що головною дієвою особою подій являється дитина найнизшої суспільної кляси, дитина того саме пролєтаріяту, о душу якого йде саме тепер так завзята боротьба.

І ось у хвилі, коли модерні „спасителі“ людства: комуністи на наших очах бажаючи створити пролєтаріятови рай на землі, рай без Бога та загально принятої людством моралі, створили страшне пекло, у якому карається душа соток міліонів людий, пекло крайної нужди та безмежного горя, пекло фізичного і морального страждання того самого пролєтаріяту, яке хочеться „ущасливити“, у хвилі, коли в морю пожеж і крови, під крик розпуки розстрілюванних,

катованих і вмираючих з голоду спокійних громадян і під голосні протести цілого світу, топляться все нові тисячі невинних жертв діявольського варварства, супроти якого бліднуть жорстокости Неронів і Діоклєціянів —, у тій самі хвилі перед обличчам працюючих мас стає проста, сільська зарібниця, представниця пролєтаріяту, зі свіжими кровавими раннами Розпятого та з терпіннями хрестної смерти на своїому тілі і розпинаючись добровільно на хрест, голосить давне післанництво, хоч у новій формі, післанництво хреста, який, являючись символом та учителем найвисшої справедливости, найблагороднішої любови аж до самозречення та найчистішого ідеалізму, одинокий в силі затерти днесь острі клясові нерівности людий та дати як найширшим масам пролєтаріяту правдиве благословення, невисказану ласку та сслодкий мир, внутрішне вдоволення у життю та одиноку потіху і розраду у терпінню. І саме ця обставина, що цим апостолом культу хреста і ран Спасителя є дитина простолюддя, убога зарібниця-чорнороб, має тут особливше значіння. Хтож не бачить, що це яркий контр-аргумент проти агітації безбожництва та переслідування релігії, хтож не бачить що це виразний голос— натяк „сина теслі з Назарету", який сам колись стояв в ряді пролєтарів й днесь їх через пролєтаря благословить, хтож не бачить, що вид страдаючої Тереси, це ілюстрація слів Спасителя: „Прийдіть до мене всі томлені і обтяжені, а я успокою вас"... і „найдете супокій... бо моє ярмо миле і мій тягар легкий!"...[1])

Бо душі пролєтарів куплені теж ціною Його св. Крови і не він їх, а вони Його тепер опустили; не Христос і Його етичні засади, якими жиє світ на протязі 19-ти соток літ, створили духову й економічну нужду, а саме ця обставина, що серед боротьби кляс і погоні за уживанням призабуто на основну ідею Христа та затрачено довіря до Него, одинокого й правдивого Спасителя людства. І ось щоб назад привернути під прапор хреста блудних синів пролєтаріяту, вибирає Христос з поміж його рядів Апостолку своїх ідей, а вона цілковитою своєю віддапостю та непохитною вірностю Йому, постійним стоянням під Його хрестом і мовчаливим терпінням задля Нього, голосить могутню проповідь: Спаситель — то правда, дорога і життя працюючих мас, а хрест Його - то віра, опора та сила їх,— сила, о яку розібються всі бурі життєвого моря й розвіються всі діявольські затії.

Таким чином одержує кат. Церква у Коннерсрайтови чималу поміч у своїому великому завданні: у розвязці су-

[1]) Мт. 11. 28—30.

спільного питання по думці Христової етики. Йдучи до цеї цілі, жадає Церква так від кождого громадянина, як і від цілого суспільства та державного проводу, щоб все і всюди, так в індивідуальному, як і в збірному життю кермувалося засадами Христа. Та не легко це перевести в життя серед нинішнього зматеріялізованого, егоїстичного й ліберального світа; через довгі десятки л!т треба ще вести підготовчу роботу й пропаганду, а успіх в цьому згляді віднести зможуть тільки ті пропагаторі Христових ідей, що перш усього самі *вийшли з тої самої атмосфери* будня серед якої ведуть пропаганду, а в дальшій мірі: що посвятяться цій ідеї з цілковитим самопожертвованням; що працюватимуть для здійснення її з героїчною постійністю та непобідимою надією в успіх, не оглядаючись на нікого, і ні на що, — до тої степени, що готові стати навіть „юродивими Христа ради" та збирати від окруження погорду й глум, а то й переслідування.

А хтож не бачить, що саме Тереса з Коннерсрайт віддає Церкві в цьому згляді необчислимі услуги?!

Давби то Бог, щоб коннерсрайтські події сповнили як найкраще наложену на них Богом місію та допомогли Церкві довершити велике завдання: ціле життя людства перенизати Христовими засадами. Тоді повстане новий світ, переображений заповідю Христової любови, нове суспільство, зложене з релігійних громад, нова держава, основана на христіянському законодавстві та кермована віруючими державними мужами; тоді повстануть й нові форми культури та господарського життя, форми, за якими тепер так дуже тужить гідність свобідної людини.

Справді щось надзвичайного діється тепер у Коннерсрайт! Щось направду великого творить тут Розпятий на Голготі! Від Нього все походить, до Нього все стреміти й належати мусить. Нехайже той дух покори, що промінює нині з тої простої, сільської домівки Коннерсрайту, обхопить як найдальші круги світа й огорне ціле людство. А гимн стигматизованої Тереси нехай стане вічним гимном людства:

Слава Розпятому Спасителеви!
Слава Христовим ранам!
Слава св. Знамени Христового терпіння: Хрестови!

Кінець

Знак Св. Хреста

Коли візьмемо до рук „Малий Катихизм“ о. І. Рудовича, і прочитаємо там поучення, як треба робити знак св. хреста, а то: „Кладемо ліву руку на груди й складаємо три перші пальці правої руки разом в честь св. Тройці, а два останні притискаємо до долоні. Як вимовляємо слова: „Во імя Отца“, кладемо пальці на чоло — „і Сина“ на груди — „і святаго“ на праве рамя — „Духа“ на ліве, а при слові „Амінь“ склонюємо голову, і поглянемо як той св. знак загально практикується нашими вірними, то мимохіть накидається питання, для кого то поучення писане, коли його мало хто тримається? Чи може то лиш на годині релігії в школі і на катихизації в церкві, треба так хреститися, а впрочім як кому вигідніше? Чейже ніхто не скаже, що так.

Для вияснення справи, пригляньмося при нагоді, як наші вірні хрестяться. Отже велика їх часть робить на грудях цілою долонею або троха скорченими пальцями, якийсь неозначений рух, щось як еліпса чито незручне коло. Притім такий християнин спішиться, щоби хтось не думав, що він дуже побожний, скоро відшепоче свій „Отче наш“, встає, і розглядається, хто вже є в церкві. Инші хрестяться вже троха ліпше, а то: роблять знак подібний до хреста, але як? у воздусі, не дотикаючи зовсім ні чола, ні чола, ні рамен. Ще оден степень висше, дотикаються чола, а на грудях роблять маленьку поперечку, рамен також не дотикають. Нарешті є і такі, що майже добре хрестяться, тільки обох рамен, або одного не дотикаються на своїм місці а троха нисше. Такого, щоби зовсім добре перехрестився, дуже рідко знайти, хиба ще найскорше між старшими господарями на селі. Серед нашої інтелігенції, переважає нажаль звичай недбало хреститися.

А тепер спитаємо, хто тому винен, що нарід не вміє добре зробити знаку св. хреста? Щоби на це питання належно відповісти, то пригляньмося як роблять знак св. Хреста ті, що вчать релігії й її практик, ОО. душпастирі й катихити. Нема сумніву, що знак св. хреста у священика не сходить на якийсь неозначений рух, (хоч нажаль і так часом буває), але скільки ще там поспіху, недотягання, браку пошани? І так при нагоді можемо побачити, як священик, хрестячися, дотикає лиш чола, а на грудях робить малу поперечку, рамен, не досягає. Пальці правої руки не при купі, а лиш троха зближені до себе. Декотрі отці роблять знак св. хреста майже цілою долонею, як латинники, а до того у воздусі. Инші додають ще оден малесенький хрестик, якби хотіли надоложити за неточність при великім. Священиків, якіби хрестилися зовсім правильно, небо-

гато. А тепер спитаймо, чи можна дивуватися, що нарід хибно хреститься, що так мало має пошани до знаку св. хреста?... Ні! Сила прикладу є надто велика. В духовнім життю є правилом, що підчинені все стоять о один степень низше від своїх духовних провідників. Як священик святий, то його вірні будуть ревні; є він ревний, то вірні будуть побожні, є він побожний, то вірні будуть чесні, колиж він тільки чесний, то вірні вже будуть недбалі за своє спасення. Отже коли душпастир так мало має почитання до знаку св. хреста, (а буде то звичайно випливом відповідного внутрішного розположення), що навіть настільки не здасть собі труду, щоби як слід перехреститися, то чого можна вимагати від вірних?

А не забуваймо на те, що каже про знак св. хреста о. Ф. Шпіраго в своїм „Катол. Народн. Катихизмі". Отже, „знак св. хреста не є пустою церемонією, а неначе благословенням себе самого, вимолюванням собі Божого благословенства". Якжеж може вимагати собі благословенства від Господа, християнин, а що більше священик, який так крайно недбало робить знак св. хреста? А що тоді зможе зробити такий священик без Божого благословенства, без особливших ласк?!.. Дальше читаємо в катихизмі о. Шпірага: „Чим для жовніра острій, тим для християнина знак св. хреста". Уявім собі тепер жовніра, який не вміє поздоровити свого старшини, не вміє зробити одного кроку по військовому, не знає як обходитися з крісом. Щож то за такий жовнір, спитаємо! Такимито Божими жовнірами є ті християни, що не вміють чи не хотять, зробити якслід знаку св. хреста, того хреста, яким они зістали спасені, який є їх почесною відзнакою, неначе острій для жовніра. „Знаком св. хреста визнає християнин свою віру в Розпятого Спасителя" читаємо тамже. О, якаж віра слаба тих християн, що так легковажать собі той св. знак! Знак св. хреста зєднює тим, що його часто і побожно роблять, ріжні ласки. І так, за кождий раз, коли побожно перехрестимося, доступаємо 50 днів відпусту, а як свяченою водою, то 100. Дальше знак св. хреста відганяє від нас злого духа і його покуси, хоронить перед нещастями. А чи можна доступити тих премногих ласк недбалим робленням знаку св. хреста?...

Длятого ОО. Душпастирі і Катихити повинні дуже на те звертати увагу, щоби в першій мірі сам і поправно хрестилися, а то: без поспіху, старанно і з набожністю. Знана річ, що „verba docent, exempla trahunt". Притім, час від часу треба звернути вірним увагу, коли вони хибно хрестяться, поучити, як того не знають. Дуже булоби порадно, хоч раз у рік виголосити цілу проповідь про велике значіння св. хреста, про ласки, яких можемо доступити за його посередництвом. Конечним є також представити вірним, скільки

то вони поносять втрати, бо самі резигнують з Божого благословенства через недбале роблення знаку св. хреста.

Звичайно, хто недбало хреститься, той і поклону перед Найсв. Тайнами не зробить як слід, т. є поволи і з набожністю. І знова священик присвічує своїм прикладом. Якто прикро дивитися, коли єрей, переходячи попри престіл, зробить якийсь рух правою рукою, який в нього має означати св. хрест, склониться віднехочу одним боком, очима звернений в іншу сторону, та йде дальше, якби там й нічо надзвичайного не було. Деж наша віра?!.. Таж там на св. престолі перебуває всемогучий Бог, Цар неба й землі, Суддя живих і мертвих, Той, що може й небавом покличе нас перед свій страшний суд. Чиж длятого, що Він, з превеликої любови до нас, так понизився, що дався скрити під незначним кусочком осьвяченого хліба, вже не належиться ґ ому від нас гідна пошана?!..

Причиною того всього, це поспіх, брак належної застанови й лиха привичка. Не входимо в глубину тої тайни над тайнами, не розважаємо сили і значіння св. хреста, а глубоку і правдиву побожність заступає в нас поверховна й вигідна. До того, коли не звертає нам ніхто уваги, то ми й цілими літами треваємо в своїй наганній привичці, так що пізніше трудно навіть це зауважити на собі й отрястися з того. За недбалим знаком св. хреста йде часто й недбале духове життя, а за ним конфлікти з парохіянами, більша журба о дочасність як о вічність: Недбалих, як читаємо в Апокаліпсі св. Йоана, полишає Бог самим собі, відмовляє їм особливщої помочі, а що може чоловік зробити своїми власними силами в так трудній справі, як спасіння себе й других, це хиба всі добре знаємо. Через священиків зсилає Бог свої ласки на людей, та коли священик так мало дбає о те, щоби бути приятелем Божим, чиж диво, що Бог, відбираючи священикови особливщу ласку, відбирає її тим самим і людям.

Нарешті спитаймо, чи є яка слушна причина до такого поспіху і недбальства в робленню знаку св. хреста, у віддаванню поклону Найсв. Тайнам, у відправі Служби Божої і прочих церковних дійствах? Слушної, правдивої причини нема і не може бути! Таж пречінь на то не треба більше часу чи науки, тільки більшої старанности й уваги, а на це кождого стати.

А коли сього року обходимо 30-літний ювилей на митрополичім престолі нашого Високодостойного Архієрея, і стараємося звеличати його за ті великі жертви, труди й терпіння, які поніс для нашого добра, то я переконаний, що наш Ювилят відчувби велику радість, колиби всі ОО. Душпастирі й Катихити доложили стільки труду і посвяти, щоби цілком викорінити в нашім народі ту погану

привичку заскоро і недбало робити знак св. хреста. Наш ВПреосв. Митрополит все звертає при нагоді на те увагу, щоби добре хреститися. Бувало й так, що даного ординанда не допускав до дальших свячень, тому тільки, що той не вмів як слід перехреститися. Отже будьмо певні, що та справа не є йому обоятна, а навпаки дуже лежить на серці, щоби і зовнішний релігійний культ в нашім народі стояв на висоті свойого призначення. Початком і основою цього є старанне і побожне роблення знаку св. хреста.

о. Я. Ф.

.....

о. Северин Матковський
парох в Боссирах

Соціяльне питання на селі

(Справа на часі)

Нераз маловажна річ наводить чоловіка на поважну думку. Таке лучилося й мені. Недавно переїхало попри мою хату авто ґр. К. Річ звичайна, що авто й на селі не робить вже сензації, хиба ще між сільськими кіньми, що на гризоту своїх господарів ломлять дишлі, а часом і ребра. Коли те авто їхало, стояв коло мене на дорозі Василь, двірський слуга (звичайно форналь), і кликнув: «Ах Боже! чому я хоч раз не можу мати авта і поїхати ним як ґраф?! Сей оклик був щирий, і, видно, походив з глубини серця, бо аж сльози стояли йому в очах. Се звернуло мою увагу і я зайшов з ним в розмову, хоч як не мав часу. Сього хлопця я знав добре. Спокійний, роботящий і, побожний, до того охочий до книжки і часописів — читав що попало під руку.

«Василю» — кажу — «Ти ще ніколи не їхав автом?» «Чому ні! Ґраф нераз бере мене з собою, щоби я пильнував авта». «Ну, а чогож Ти хочеш так дуже їхати автом?» «Ет! прошу Отця — я хочу своїм!» А от і я не маю авта, та не плачу, що не маю за що купити собі його. «Та в тім і біда! Одні мають забогато, а другі замало, або й нічого. Нема правди на світі!» От, о що йому йде! — я собі подумав, тай кажу: Добре казав той циган: Нема правди на світі, тільки в мені, а може ще трохи в Бозі». — «Ні, отче, не смійтеся з мене! Я не є ані безбожний комуніст, ані сельроб. Але все таки то правда, що на світі одні панують, а решта робить на панів — от як би й я!» — Себто буржуї і пролетарі! «Ая, ая! Колись тут я їздив

з ґрафом до міста. Там стояло кілька авт, шофери пильнували і я з ними. Один з них дуже розумно говорив за буржуїв і бідноту. Він правду казав! Мені се сподобалось». От соціяльна квестія зайшла вже й на наше село. А властиво вона тут була все, та не в тій формі. Була вона і перед війною і давнійше. Перше се була квестія між шляхтичем і хлопом — панщизняком, а тепер між богачем і бідним. Боротьба феодалів, ліберáлів, соціялістів та комуністів. Боротьба капіталу і труду.

Вправді нема ще в нас на селі цілковитих безвласників, пролєтарів — бо й наші форналі мають ще якусь хатинку або кусничок поля. Всетаки пропасть поміж дідичем і богатим хлопом зменшується, а між більшим власником землі і робітником щораз збільшується. Ось се справа на часі, котру і нам священикам належалоб дуже докладно й совісно розважити, щоби отся наростаюча соціяльна квестія, котра на заході робить страшні спустошення серед вірних католицької Церкви, не заскочила нас неприготованими, та не зробила нам ще гіршої шкоди, як по містах і фабричних осередках заходу. Ся справа стає тим більше актуальною, що наші домородні ессери, ендеки, сельроби і большевики-комуністи, явні і тайні вороги реліґії і Церкви намагаються конечно взяти в свій виключний монополь оборону робітників і селянської бідноти перед визиском всіляких буржуїв та їх наганячів. Ми священики уважали себе до тепер природними провідниками нашого народу і боронили його перед непрошеними опікунами та поборювали їх з усіх сил. Чиж малиби ми тепер в такій важній справі і в такій дуже небезпечній порі опустити рки, покинтии той провід і лишити наших вірних на поталу ворогам реліґії і Церкви? Певно, що ні, тут навіть не може бути двох думок! Одначе легко сказати «ні», та не так легко дійсно утримати сей провід і повести справу — на загальне вдоволення і очевидний хосен. Щоби хоч в чести розяснити сю справу і розвязати її як слід, розгляньмо її насамперед з історичного боку. — Кажуть, що historia mater studiorum тому, здається мені, що вона дасть нам деякі вказівки, вкаже нам на наші помилки і на влучні змагання і досягнення.

* * *

Чи наше греко-католицьке духовенство давало коли свій провід в соціяльній борьбі і як той провід вело?

Що наше духовенство в минулім століттю дійсно давало такий провід, здається, не треба богато доказувати, бо хто тільки хоч трохи обізнаний з історією змагань на-

шого народу для свого відродження і освободження той мусить се признати.

Бо коли, як се писали Поляки, у нас був лише «поп і хлоп», і то хлоп панщизняний, та й священик, що богато терпів від сеї панщини, так не дивно, що інтерес одного і другого був майже ідентичний — позбутися тої панщини. Природно, що і провід в тій боротьбі і змаганнях припав духовенству, котрому при видатнім попертю австрійської бюрократії легко приходило виконувати сей провід. В тих часах наш Гр. К. Єпископат і духовенство не лише стояло на чолі нашого народу, але що більше, се начальне становище було йому признане всіми урядовими і неурядовими чинниками в краю.

Нашою задачею тут не є списувати історію сього проводу, лише сконстатувати, що той провід був. Хто цікавий, знайде богато документів і матеріялів до розсліджування в письмах Львівського Крилошанина Д-ра Гарасевича, Крил. Михайла Малиновського, Єпископа Д-ра Пелеша, адвок. Д-ра Костя Левицького і других, а найбільше в Консисторських Архівах Львівської та Перемиської Єпархії. Сей провід показувався в ріжних формах і при ріжних обставинах — тісно звязаних з церковними й освітно-шкільними і т. п. справами.

Був він раз чисто патрімоніяльний і патріярхальний, то знов більше політичний або культурний. Часом прибирав форму консервативно-клирикальну, то знов романтично-революційну, особливо серед низшого сільського духовенства, відповідно до рухів і течій, які тоді нуртували в кругах інтеліґенції західної Европи, а особливо серед польських шляхотських і міщанських сфер, що мріяли о відбудові упавшої польської держави і добивалися визволення свого народу зпід окупації заборчих держав.

В 1848 р. прийшло знесення панщини. Наш селянин став власником землі й вільним горожанином, за що дорого заплатив.

Та по знесенню панщини і вибореню свободи прийшли нові пекучі справи так для нашого селянина, як і для духовенства, що лунали під загальним кличем: «ліси і пасовиска», себто справа сервітутів. Довго тягнулась отся боротьба, бо аж до 70-тих років минувшого століття. Однак сю справу програли фатально і села і духовенство, бо змінений уряд став по боці шляхти. Відтак прийшла справа дозволу ділити селянську власність, пропінація і її викуп, за що селяни також солено мусіли заплатити. При кінці 19-го століття прибула не менше важна справа наладнання селянського кредиту, асекурація, орґанізація торговлі, хліборобського господарства і т. п. справ. У всіх тих справах нашого народного життя і змаганнях нашого народу бачимо

всюди, як не загал нашого духовенства, то певно много визначних людий з його кругів, що ведуть провід в сій роботі, а навіть поносять дуже великі моральні і матеріяльні жертви. Всі ті змагання й та суспільна та й політична боротьба велися з ріжними результатами, часом навіть з дуже фатальними, як приміром справа так званих «влосьцяньского» і «крилошанського» банків, котрих упадок потягнув за собою руїну тисячий селянських господарств. Відтак велася та боротьба вже не лише виключними силами духовенства, а і силами підбуваючої світської інтеліґенції, що рекрутувалася з кругів духовенства, а зрідка і селянства.

Приходить пізнійше і інша важна справа, а саме наладнання еміґрації нашого селянства, котре зачало душитися на своїх клаптиках землі, щораз більше роздроблюваної та обтяженої непомірними довгами.

Не дивота, що в таких ріжнородних ділянках нашого економічного і політичного народнього життя, в тій великій праці, яку мусіло піднести наше духовенство, до того ще ані теоретично не підготоване, а тим менше практично, робило воно і значні промахи, що відтак дуже болюче відбивалися на долі нашого селянина, а не менше і духовенства. Ся довга боротьба та ріжні невдачі, а ще більше ріжні політичні і суспільні течії, що приходили до нас з Заходу, а не менше зі Сходу (Погодін, Драгоманів і др.), зродили у нас партійне життя, що поволи вироджується в завзяту партійну боротьбу. Родяться москвофіли і русскії, україноФіли - народники, національні ліберали і демократи, соціял - демократи і радикали з сильною закраскою — з початку антіпопівською, а відтак і антірелиґійною. Під впливом тої партійної боротьби, щораз більше виявляється у нас чисто соціяльна квестія в західно европейськім розумінню.

Наше духовенство бере дуже живу участь в сих партійних борбах, старається сі всі рухи опанувати, і тому, коли з початком 20-го стол. вибухли рільні страйки, старається ті страйки попирати, а навіть декуди бере провід в свої руки.

Правда, всі ті рухи (навіть страйкові) не були чисто соціяльного чи аграрного характеру, були вони все з сильною політично-національною закраскою, і для того всі партії намагалися брати в них участь та брати провід у свої руки.

Як повставало в нас соціяльне питання?

Галичина се край в 90 проц. хліборобський. Хоч у нас панські лани дуже просторі, то все таки краєва статистика

по знесенню панщини виказувала, що завдяки Йосифинським патентам наші селяни стали власниками релятивно досить великих просторів землі. Приміром на Поділлю залишилися 24 морґові господарства — так звані парові, 12 морґові, поодинкові, та 6 морґові — звані пішаками. Правда, чим більше на захід, ті господарства меншали, одначе все таки представлялися не так дуже скупо. Якаж причина того спавперизования нашого хліборобського населення, якого ми нині свідками.

На се склалося більше причин.

1) Темнота і анальфабетизм нашого селянина, а відси дуже примітивний спосіб ґаздования. Господарювали не на гроші, як тепер, а лише на прожиток. Звичайно одна третя часть поля лежала облогом, де паслася маловартна худоба. З початку сей спосіб господарення вистарчав цілковито на прожиток і на домашний обгін, що був дуже невибагливий. Згодом все змінилося на гірше. А трафлялися і голодні роки, як приміром по австрійсько-пруській війні.

2) Велике пиянство, розповсюднене між нашим селянством, що його підтримувала шляхта — дідичі та жиди арендатори панських коршем. Жиди вели монопольно сільську торговлю, та в застрашаючий спосіб визискували темного хлопа.

3) Сильне збільшення пополяції на селі, так що де в 50-х роках сиділа одна родина, нині сидить їх там три, чотири, а навіть пять. Населення подвоїлося і потроїлося. До чого причинялася ще і повільна кольонізація з Заходу, котру дуже попирали пани дідичі. На Поділлю повставали цілі мазурські оселі.

4) Безмірне розкавалкование землі через поділи. Галицький сойм ухвалив уставу, яка дозволяла ділити селянські господарства в 70-х роках. Тоді кождий батько зачав ділити кожду ниву на стільки частин, скільки мав дітий, через що на селянських наділах повстали вузонькі нивки-бинди і без числа меж. Що таке розпарцельованнія поля ще гірше обнижило управу і рентовність селянської землі, не улягає сумнівови.

5) Зріст житевої стопи, бо домашні вимоги збільшували видатки, котрих не було чим покривати.

6) Державна система Австрії, котра зробила з Галичини кольонію для визиску — і через се не допускала до розвитку промислу і ремесла, а заливала цілий край виключно своїми дешевими виробами. Наслідки сього всього були катастрофальні.

За горівку забирали жиди арендарі за безцін що найкрасші хлопські нивки і сіножати так, що згодом повстали многі і до 100 морґові жидівські господарства, що їх збіднілі селяни обробляли за горівку, за чвертки збіжжа,

побрані на кредит на переднівку, або з якого иншого приводу. Лихва росла — бо за 100 кґ кукурудзи вартости 4 злр. брали лихварі в осені 8 злр. або й більше, отже 200 проц. на піврік.

Щоби зарадити сьому лиху, підняло духовенство[1]) завзяту боротьбу з пиянством і в части побороло його. Закладані духовенством шпіхлірі, пожичкові каси, накликування до ощадности і поправи господарства робило також своє по многих селах. Хлоп відітхнув і поволи зачав вилазити з біди. Але не кождий, як і не кожде село. Зачали показуватися на селі з одного боку богатші ґазди, що своєю ощадністю, своєю працьовитістю аж до виснаження росли матеріяльно, а з другого боку хлопська біднота, що через свою легкодушність і темноту, своє лінивство і нездарність, продавали останню нивку і поволі ставали «халупниками», що згодом опинювалися на двірських фільварках як форналі і поденні робітники. З причини великої подажі робучих рук (бо і богатші не покидались зарібком — по скінченню своїх робіт), денна платня упала до мінімум (25 кр. ав.) о своїм хлібі, а в жнива жали за 16 сніп або і низший. Ріс страшний визиск і упадок. Якими засобами старалось наше духовенство поборювати сі сільські злидні?

Щоби знищити пиянство і розтратність, зачало касувати давні звичаї, довгі весіля, гучні хрестини і т. п. Заводили по селах брацтва тверезости та заприсягали людий від пиянства. Щоби зменшити малоземельність і безземельність, старались закуповувати цілі фільварки і парцелювати між селян на довгоречинцеві сплати.[2]) Щоби зменшити перелюднення села, висилали священики людий спершу на зарібкову еміґрацію, а відтак і на постійну до Америки, Канади і Німеччини[3]). Вкінці старались поправити спосіб господарювання і збільшити дохід з поля, починаючи сю роботу на своїх ерекціональних, а згодом і на селянських полях.[4])

---

[1]) Бл. п. Митрополит Йосиф Сембратович положив величезну заслугу в отверезінню села.

[2]) Величезні успіхи мав приміром ще живий львівський крилошанин, мітрат о. Войнаровський і многі другі. Першим з них був, здається, о. Кирило Гаморак, парох Стецеви, Снятинського повіту, що ще в 1880. р. розпарцелював 3000 моргову велику посілість свого села і то кооперативним способом і довів справу щасливо до кінця.

[3]) Ті заходи почалися на Лемківщині, а поширилися на цілий край.

[4]) ОО. Дуткевичі, священники зі Золочівщини, о. Гарасимович і другі, що започаткували сю роботу і заснували в тій ціли окреме господарське товариство „Сільський Господар", що згодом розширило свою діяльність на цілий край.

Сі змагання і зусилля нашого духовенства в першій лінії, але й нашої світської інтеліґенції, значно причинилися до матеріяльного піднесення нашого селянства, одначе загально не змогли зарадити зубожінню села. Вправді зросло число заможнійших одиниць на селі, а заразом зростало і число бідноти, що щораз більше позбувалась своїх клаптиків землі, яка залишилась ще в їх руках. Так і дальше зростало соціяльне питання на селі — антаґонізм «буржуїв і пролєтарів. Звертався сей антаґонізм головно проти панів дідичів та жидів лихварів, але заздрість не обминула і священиків. Великий голод землі не міг недобачувати від 50 до 200 морґових комплексів ерекціональної землі, що таксамо управлялася наймитами і поденними робітниками, як панська і жидівська. Однак заходила тут велика ріжниця щодо визиску. Кождий наймит радо ішов до священика, бо тут і робота була лекша і прожиток ліпший і більша платня. Одначе поволі зникали давні патріярхальні відносини між парохом і парохіянами. Складалося на се много причин, а важнійші з них отсі:

1) Збільшаючіся життєві вимоги нашого духовенства. Поволі зникають по селах давні «попівщини» з світлицями, алькирами та пекарнями, а ростуть «плебанії» з сальонами, меблями, фортепянами і иншими вибагами і вигодами нинішного інтеліґента. Зникають давні найтичанки та візочки, а появляються фаєтони і повозки та т. п. А сільська біднота, а ще більше сільські богачі зачинають щораз голоснійше говорити: «От де наша праця! Піп дре з живого та вмерлого!»

2) Зникають давні поповичі і попадянки, що в хусточках та перкаликах, мало чим зверха ріжнилися від селянських дітий, з ними разом росли, товаришували та нераз хапали за зимне і горяче, як і вони. Поповичі стали виучуватися на докторів, адвокатів, професорів і т. п. і втікали до міста. Та хоч приїздили на село, і любили його, то все таки вже не були се поповичі і попадянки, а паничі і панянки в капелюшках і рукавичках, що хоч раді були, то не вміли зблизитися до своїх ровесників, як то було давно. Так остуджувалися відносини між попівщиною і селом. До того горячі патріоти і народолюбці академіки приглядалися здалека сільській мізерії і спочували їй. Начитувалися ріжних аґітаційних брошурок в роді «парова машина» і т. п., що плили з заходу до нас, шукали причин тої біди і знаходили її причину нераз в своїм батьку — «попі». Забували про те, що той «піп, визискувач села, шукає і дре, де може», щоби на «першого» післати свому синови, академікови, 50 і більше зр., бо йому треба і на станцію і на харч і на науку і на капелюшки і рукавички та на инші вимоги, бож його треба випхати «на люди». Оттак зро-

дилися у нас перші радикали і соціялісти, що несуть свою радикальну науку — «спасеніе» на наше село. Так підро—стали у нас «батьки народа» в роді Трильовських і їм подібних антіпопівських аґітаторів[1]).

Та сі радикальні аґітації не легко, а лише спорадично приймалися у нас на селі. Більше на убогім Підгірю, як на Поділлю і богатих землях нашого краю. Чому? Бо наш хлібороб селянин знає цінити працю на полі. Він бачив, що його «єґомость» і «їмость» і не досипляє і обливається горячим потом та працює на своїм полі, як і він. Селянин почув неодну добру науку і пораду від свого священика — та бачив добрий приклад, що вийшли йому на хосен. Він повидів і зрозумів, з яким посвяченням священик працював на його користь і пожиток. Він порозумів, що без священика ще куди тяжше і гірше прийшлосяби йому жити на світі, або й цілком погибати. Та і священик, бачучи, що зачинає рости пропасть між ним і його селом, хопився засипувати той провал, як умів і як міг. Він здвоює і потроює свою працю в церкві, в школі і по читальнях. Він вишукує здібних і цікавих хлопців на селі, і випихає їх до шкіл. Мовляв через се значно усунеться ріжниця між сільською стріхою і попівщиною — наступить зближення селянського сина інтеліґента і інтеліґента поповича, а родинні звязки, спільні інтереси, національні і політичні переконання та т. п. сильно зменшуть або і цілком знищуть сей антаґонізм, який зачав проявлятись на селі.

Рахунок правильний і много обіцюючий. І вскорі зароїлось по бурсах, ґімназіях, духовних семинаріях та університетах від селянських синів, розуміється, переважно богатійших ґаздів. Ті селянські сини стали товаришами і приятелями поповичів та й святочними, а то й щоденними ґістьми на попівщинах. Вони приглядались життю попівщини зблизька, пізнавали його та привикали до нього, а відвикали від свого домашного[2]). А коли осягнули через науку якесь становище, женилися з священичими дочками, і виходила тісна звязь. Виходило нераз і розчарування, бо аж тоді побачили, скільки труду, турботи і гризоти криється на тій попівщині, що зверха так принадно виглядала і будила заздрість, а часом і ненависть у селян до жителів тої попівщини. Розчаровувались нераз і селяни, родичі тих інтеліґентів зпід сільської стріхи, бо їм здавалося, що ізза голови свого сина стануть безжурними панами. Розчаровувався і син, бо побачив, як страшно тяжко

[1]) На тім тлі могла повстати така надзвичайна полємі́ка, яку вів „Обачний" (о. Танячкевич з Закомаря): Чи є соціялісти між нашими духовними семинаристами?

[2]) Були і случаї, де такий селянський син стидався свого походження, не признавався до нього, і ставав ренеґатом села.

приходиться перебиватися нашому інтеліґентови через життя, а він сподівався, що наука дасть йому все. Розчаровувалися і хлопи односельчани, бо їм здавалося, що краян, адвокат, лікар, чи священик повинен робити їм все запівдурно, або й даром, бо «хлоп бідний, а пан все буде паном, бо він на те вчився»...

Ся мала драма перемінялася в страшну траґедію, коли такий школяр селянин не вспів, з яких будь причин, добитись до «панського хліба». Він, вернувши на село, стає найнещасливійшим чоловіком. На ріллі працювати не уміє і не хоче, він відчуває жаль до всіх, бо, як кажуть люди на селі, «від хлопа відбіг, а до пана не добіг». Нещасний став тягарем родини і собі. Його заздрість і ненависть звертається звичайно проти того, що вирвав його з давного сільського окруження. З нього родиться перший аґітатор на селі проти попа, або й проти церкви та реліґії.

Се перший радикал, сельроб або і хрунь-запроданець на селі, підручник і помагач всіляких фантастів і «ідеалістів», що понабивали собі голови всякими теоріями соціялістів і радикалів західної Европи [1]), або просто своя хлопська пявка — що продавби і брата за марний ґріш.

Ось такі початки соціяльного питання — по нинішньому европейському поняттю — у нас на селі. Воно росте, а з ним стає руба щораз більше настирливе питання, а щож нам, духовенству, робити і як боротися?

Духовенство бачить, що все, що воно створило, Читальні, Соколи, Січи і т. п., що многі селянські сини, котрих вивело духовенство в пани, що навіть їх власні сини нераз звертаються проти нього і хочуть йому видерти провід села з його рук. Одним словом прикре положення. Та тепер і фізіономія села сильно починає змінятися. Вправді на зверх сього і не дуже можна запримітити, бо спосіб життя і у бідних і у богатих ще на зверх однаковий. Хати і хатна обстановка та сама, однакова і одежа, хоч у бідних народна ноша закидається, бо за дорога, однакове

[1]) Цікаву історію оповідали собі люди з тих часів про Ів. Франка, молодого ідеаліста-поета, що попав був під впливи Драгоманова і инших наших западників з Великої України. Коли поліція замкнула його в тюрмі за соціялістичну агітацію, він знайшовся там серед простих злочинців. Був там і якийсь селянин, котрому Франко зачав викладати свої соціялістичні теорії. Щоби бути популярним і ясно представити суспільний переворот, котрого став пропаґатором, викладав так: Щоби поправити долю бідноти, треба все перевернути як копицю сіна, щоби пани, котрі на верху, попали на спід, а хлопи, що тепер на споді, щоби вилізли на верх. Та на се відповів селянин: „А якже то так, панічу? Якби так зробити, то все таки не буде рівности на світі, хиба розкинути би все сіно рівно по полі, тай тоді не буде гаразду, бо якби пішов дощ, то все сіно зігнилоби, а тоді з того нікому не булоб хісна, ні хлопови, ні панови“. Чи воно правда, не знаю, але таку історію люди собі оповідали.

відживлювання, однакові звичаї, — але не однаковий внутрішний настрій і зміст сільського життя. Книжка і часопис вже тепер не рідкість, коршми і шинки пустіють, а Жиди зачинають поволі покидати села, не маючи такої легкої і доброї наживи, як передше. Зате зявляються на селі нові люди, таки свої, що по Читальнях і при ріжних нагодах аґітують, повчають, намовляють та кличуть селян на віча, збори і т. п. Зявляються на вічах і зборах вже і селянські оратори і аґітатори, що нераз зачудовують своїм розумом, краснорічивістю та льоґікою думок. Наступає період загального освідомлювання села на полі національнім, політичнім та і соціяльнім. Змагається антаґонізм двора і села, опінія звертається цілковито проти пана і Жида та їх прихвостнів, але заразом прихиляється до священика, котрий стає мовби віссю того руху, а попівщина його осередком.

В сім національно політичнім та освітнім русі село оглядається на свого священика і чекає від нього ініціятиви і проводу. А коли сей усувається, повстають з сеї причини навіть конфлікти, котрі звичайно кінчуться упадком авторитету такого священика на селі. Його місце дуже скоро займає якийсь пан з міста — адвокат або щось подібного, тут і там навіть радикал, будучий кандидат на всілякі головства або і посольський фотель, до чого підготовляє ґрунт всілякими радикальними кличами й обіцянками. Ся аґітація здобуває собі поволі приступ і послух на селі, з чим примушене духовенство боротися з подвійною завзятістю і осторожністю. Через сі аґітації родиться хоробливий матеріялістичний настрій нашого хлопа. В книжках, брощурах і ґазетах він вичитує про свою бідноту і хлопську кривду. На вічах і зборах чує не лише про свою кривду і про своїх ворогів, але і як боротися з ними. Він повірив в сі кличі, і по свому зачинає реалізувати їх.

Хлоп зачинає скупитися, бо він мовляв бідний. Зменшається жертволюбивість і сусідська добросердечність, навіть і на боже не хоче давати. А що більше, має претенсію, щоби «еґомость» задурно давав йому книжку і часопис, а де дальше і за дурно робив і писав і їздив в його інтересах і т. д. і т. д. Ще гірше з всілякими конкуренціями на церкву або поправу парохіяльних будинків. З сього ростуть конфлікти, часом прикрі і важкі в наслідках. Священик учить «не кради», а йому відповідають: та то панське або жидівське. Наробили вже шкоди таки на попівщині, а громадські таксатори кажуть: Та най отець той раз ще подарують, бо то бідний чоловік, але ревний патріот! — А сей нібито бідний чоловік не подарує нічого свому сусідови або і своякови, правдиво убогому. Пожичте, сусідо, муки, бо нема чим дітий погодувати, тяжкий

передновок, зарібку нема, а своя мука вже минулася. Добре, брате, дам, але в осени віддаш, а за вигоду поможи мені вижати кавальчик жита. А сей кавальчик то пів морґа. Так родиться лихва, гірша жидівської. Бідакови треба вислати сина до Канади, одначе гроший на дорогу дасть Біг. Іде до вуйка богача, тай зичить потрібні доляри, а богач за процент бере в застав морґ, та ще в жнива або в сапане помагай роботою — за вигоду. Та син не прислав гроший. Богач тримає поле і збирає, а одного вечора приходить тай каже: Докиж я буду чекати, віддавай! — Та я не маю, бо син не прислав. — Видно, їх не пришле — такі то тепер діти. Знаєш що? Мені треба гроший, а ти не маєш. Трудно, щоби моя праця пропадала, тяжкі часи, а ми бідні. От ліпше порахуймося — продай мені той кавальчик, ти і так з нього не маєш хісна, а ще податок платиш. Я тобі доплачу! — Зявився на столі могорич, торг в торг, на другий день раненько поїхали до коморніка, і спокій.

Богач за півдурно взяв поле, а бідний стиснув ще кілька десяток. Придадуться, однако треба позатикати всілякі діри, тай постарати дещо до хати, бо свята йдуть. Оттак знов множиться біднота на селі. Розростаються конфлікти також між священиком і парохіянами. Упадають доходи священика, а ростуть претенсії до нього. Убогий не дає, бо не має, а заможний не дає, бо на дорібку. А як що дасть, то більше нарікання і гніву, а навіть вже якийсь сільський адвокат пише супілку за перґравації. Хлопські приятелі шепчуть йому в одно ухо: „Nie trzeba dawać, a jak ksiądz się upiera, przystawaj na polskie — przecież to jeden Bóg, a wiara pańska".

А в друге ухо вже трублять: «Попови не належиться, він має поле, а не хоче ховати — сам поховай. Обійдеться без сього. От вигадки попівські!»

Війна дуже понищила наші села, деякі зникли цілком з лиця землі. Зникло богато церков і попівщин, а духовенство опинилось в крайній нужді, без даху над головою — особливо ті, що вертали з Тайлергофів і Ґміндів, як і ті, що мешкали по попалених селах. З сею загальною нуждою росли нарікання та й апетити на землю, що їх приносили вояки, що повертали зі сходу та заходу з неволі. Вояки з початку оповідали свої воєнні одисеї та геройські подвиги, а де далі зачали домагатися землі. Кождий повторяв заєдно: Мені належиться, бо я кров проливав. Всілякі радикальні аґенти і політикани мали широке поле до «попису». Памятаю добре, як у мене зявився якийсь недокінчений ґімназіяст пятої кляси, що навіть не нюхав пороху і не видів війни, хиба з запічка, скликав людий до читальні і просто наказував до трьох днів відобрати і поділити панські лани між себе. Що то з того вийшлоб, трудно

нині оповісти. Грозила страшна сварка, мало не різня між моїми парохіянами. Мені прийшлось успокоювати людий і переконувати, які з того можуть вийти наслідки. Біднота кричала: ділити, богатші: зачекати, бо зачали побоюватись і о свої морґи.

Справа опинилась і на Національній Раді в Станиславові. Радикали і соціялісти під проводом Вітика домагались відобрати панські лани, епископські, монастирські і парохіяльні без викупу, а трудова партія з викупом. Грозила революція і анархія, розважнійшим і спокійнійшим членам Ради ледви удалося перевести ухвалу, щоби забрати з викупом і аж по війні, коли вже буде своя власна держава. Села чекали тої хвилі, а були і такі, що вправді не брали поля, але забирали все, що було на тих полях. Та тої своєї держави не дочекались. Хто винен? Хлопи обвинувачували інтеліґенцію, а інтеліґенція хлопів. Та тої інтеліґенції зробилось дуже обмаль. На очах села лишався лиш священик, і на його голову падало одіюм тої невдачі та розчарования. З сеї причини упала і релігійність села. Війна, а ще більше неволя і волокитство по Росії, Сибіру, Італії і по всіх усюдах (деякі були аж в Китаю і Японії) зродили не тільки упадок релігії, але і моральности, а навіть почування гідности чоловіка. Почування великої кривди родило охоту до пімсти, а навіть грабунку, одним словом здичіння не тільки простого люду, але і тої молоді, недокінчених студентів, що так гірко завелися в своїх надіях і рахунках. Прихід Поляків, карні експедиції, наглі суди і екзекуції доливали оливи до огню, хоч на зверх утихомирили пристрасти. Терпіли всі, і селянство і духовенство по селах. Спільна гірка доля спонукувала до рефлексій і навчила всіх неодного. Село вскорі пізнало, що йому без священика не обійтися, назад приверталось до церкви і до духовенства, що боронило село від напасти — неразз великою особистою небезпекою. Прийшло поєднання — мовляв — «Як тревога то до Бога». Богатше селянство цілком стало по стороні священика. Не так сільська біднота. Се показалося зараз, як прийшли большевики і їх режім, хоч не довгий. Де на селі прийшла біднота до власти, хоч було се рідко, там скоро пішов клич — «Грабуй награбоване!» Грабували панське, жидівське, а що того по селах вже було дуже обмаль, грабували і попівське, а згодом і у селян богачів. Всіляка «зволоч» большевицька, ревкоми, політаґіти та комісарі зганяли мужиків на сходини-мітинґи. З початку оповідали і описували большевицький рай на землі. Стоси большевицької бібули заливали села і міста, хоч і не дуже їх читали. Поволеньки зачали ті Ревкоми братись і до релігії. На сходинах уже аґітатори в червоних шапках доказували, що Христос то

перший большевик, а Матір Божа — пок....., а попи — то обманці-деруни. Та ся наука не знайшла більшого послуху. Жіноцтво і маюче селянство обурювалося, а біднота поспускала вуха, бо хоч і як припадало їй до вподоби «грабуй награбоване», то святі образи в хаті і старі предківські звичаї пригадували їй, що вони християни. Так біднота станула на роздорожі. А події мінялись, як в калейдоскопі, та большевики зникли, як фата моргана. Прийшли назад Поляки, а з ними инші турботи і нова боротьба, суто націоналістична. Появились давні ґазети, хоч дуже скромні і обкроєні. Їх розхоплювано і вичитувано гуртками «від дошки до дошки». Село кинулось до відбудови господарства і домівки. Прийшла девалюація гроша, а в наслідок сего богатші і біднійші позбулися давних довгів. Курками сплачували тисячі, що ще перед війною лягли зморою на село. Поля тепер мало селянство до несхочу — «бери і роби», бо поруйновані фільварки давали хлопам до ужитку на спілку — не десятки, а сотки морґів. Показалося, що неставало рук до обрібки поля. Не тільки у богачів, але і у бідноти росли стіжки, збіжжа дорожіло, а в хлопських ґаманьцях і скринях появилися грубі тисячі і грубі міліони. Зросли і зарібки, а многі запопадливі і розумнійші купували за ті польські марки поля від панів або Жидів, що виїздили до міст.

Очевидно, тоді було затихло соціяльне питання на селі. Кождий радше старався поправити своє господарство — і запроваджувати те, що бачив на війні. З сеї причини зачали рости життєві вимоги, а з ними люксус, життя понад стан. В тім веде перед біднота — особливо молоде жіноцтво. Взагалі селянство дорабляється — та не довго! Кольонізація, стабілізація валюти та фіскалізм, брак кредиту, упадок цін збіжжа, брак готівки, — спричинює знов зубожіння села. Минулася надія на красше, а лишилась лише охота легкої наживи і люксус у жіноцтва. Появилось і пияньство, розгульне життя молоді і розпуста, все те, чого ми нині свідками.

У богатших безпримірний голод на землю, у бідноти глухе нарікання на долю і проклін «нема правди на світі», а з боку большевицька аґітація додає: «і Бога нема, бо якби був Бог, то недавби так одним бідувати, а другим панувати!» Сільська біднота, а її тепер прибуває знова щораз більше, пригадує собі давну науку політаґітів і ревкомів, наслухує і вичікує, коли загуде большевицький інтернаціонал зза Збруча, а поки що тягне ярмо гельота і примирає голодом, та не має часу навіть перехреститися, бо не дає йому око панського економа або суворий погляд і докір ґазди-кулака. От дійсний образ нинішного соціяльного питання на селі. Стається воно подібним, як на за-

ході, а все таки дуже ріжниться від нього. Бо на заході машина виснажує ситого і одягненого фабричного робітника, його духа і орґанізм, та він зорґанізовано обороняться від загибелі, а в нас на селі сільський робітник аж до нескочу може уживати сонця, воздуху і води, але брак йому теплої одежі в зимі і голод на переднівку пхає його в щораз більші нетрі визиску, апатії і одчаю, та вкладає йому в уста нарікання і проклони на Бога і на людий.

Котрий стан сумнійший? Мені здається, що сей на селі.

(Продовження буде.)

.....

З життя духовенства

Дня 14-го липня с. р. промувався на доктора стислої фільософії на університеті в Інсбруці студент богословії п. Ярослав Біленький, син бл. п. о. Сим. Біленького.

Зїзд духовенства терноп. Протопресвитерату Дня 12. червня 1930 відбувся в Тернополі зїзд духовенства цілого тернопільського протопресвитерату. Зїзд було скликано головно з тою метою, щоби застановитися над незавидним матеріяльним положенням духовенства під сю пору та подумати над способами, як би можна зарядити лихови. Попри се духовенство обговорило й інші актуальні справи загального і льокального характеру та вкінці винесло слідуючі резолюції:

I. Духовенство тернопільського Протопресвитерату, зібране на свойому зїзді в Тернополі дня 12. червня 1930 в ціли розглянення свойого невідрадного матеріяльного положення, в першу чергу складає Ексцеленції Митрополитови у трийцятьліття Вітцівського правління на Владичому престолі щиру заяву синівської любови і глубокої пошани і просить Всевишнього, щоби Ексцеленцію обдарив здоровлям для дальшої праці на тернистому шляху.

II. Священики тернопільського Протопресвитерату, зібрані на свойому зїзді в Тернополі дня 12. червня 1930. р. закладають рішучий протест проти варварського переслідування большевиками релиґії і Церкви на Великій Україні та свідомого нищення ними духовної і світської інтеліґенції та національного робітництва.

III. Зібрані на зїзді священики тернопільського Протопресвитерату постановляють всі без винятку вступити в члени Т-ва „Єдність“, яке має доцільно повести оборону інтересів всего гр.-кат. духовенства. Рівночасно відзиваються з дружнім закликом до всіх Всеч. Отців инших Протопресвитератів

Архидієцезії, щоби при нагоді своїх найблизших зїздів повзяли і виконали ту саму ухвалу.

IV. Духовенство тернопільського Протопресвитерату постановляє, щоби всі без винятку священики Архидієцезії по кождоразовому случаю смерти одного з Братії складали даток у висоті 10 зол. для матеріяльного забезпечення вдови і сиріт в перші часи по страті мужа і батька.

V. Зїзд узнає за конечну річ негайне вибудування виховавчих домів для священичих дітей в тих місцевостях, де находяться середні і висші школи. Жерелами добуття потрібних на се фондів булиб: 1) уділи всего без винятку духовенства включно з Впр. ОО. Крилошанами, катехитами, капелянами і безженними, 2) епархіяльний фонд, 3) жертви священичих дітей в цивільнім стані, 4) священичі кооперативи, записи і т. д.

VI. Зїзд рішає просити Митрополичий Ординаріят, щоби з резерв епархіяльного фонду виділив певну квоту на уділювання дешевого кредиту для потребуючих священиків в цілі їх охорони перед труднощами і визиском зі сторони ріжного рода приватних кредитових вірителів.

VII. Зїзд рішає просити Митрополичий Ординаріят, щоби по зрівнанню всіх парохій після ґрунту визначив кождому парохови відповідну місячну платню, узгляднюючи його літа служби і инші індивідуальні обставини.

VIII. Зїзд рішає просити Митроп. Ординаріят, щоби до участи в нарадах Епарх. маєтков. Ради зволив ласкаво покликати по двох священиків з кождого Протопресвитерату, обізнаних з дійсним станом і обставинами поодиноких парохій в даному Протопресвитераті.

IX. Зїзд рішає просити Митроп. Ординаріят, щоби дозволив родині священика набувати при парцеляції ерекціональне поле до 10 морґів на рівних услівях з иншими купуючими.

X. Зїзд рішає просити Митроп. Ординаріят, щоби настановив сталого синдика, який полагоджувавби жалоби духовенства в загальних спавах.

XI. Священики тернопільського Протопресвитерату ухвалили відновити передвоєнний „Інститут для дітей священиків ім. Митрополита Андрея Шептицького в Тернополі“ і поручили вибраному Комітетови просити Високопр. Митрополита, щоби сей Інститут надальше носив його назву. ВПреосв. Митрополит письмом з дня 5/7 1930 ч. 6999/РД. згодився на віднову Товариства, а також на се, щоби Товариство носило його імя.

Двайцять один священиків перед судом. Дня 12. серпня с. р. відбулася в Окружному Суді в Коломиї, після кількох розправ оконечна — головна розправа

в карно-адміністраційній справі проти обжалованих: о. К. Андроховича з Іспаса, о. К. Балицького з Молодятина, о. К. Бахталовського з Стопчатова, о. О. Вергуна з Дебеславець, о. Е. Гордійчука з Залуча н. Черемошем, о. Т. Глібовицького з Пядик, о. Н. Ґоянюка з Залуча н. Прутом, о. І. Дониґевича з Корнича, о. В. Кунинського з Турки, о. К. Лаголи з Жабя-Слупейки, о. В. Лугового з Вербіжа, о. А. Майковського з Княждвора, о. Р. Петровського з Печеніжина, о. О. Рибіцького з Петрова, о. В. Роґужинського з Ключева, о. М. Романовського з Сопова, о. Н. Руденського зі Старогвіздця, о. А. Русина з Коломиї, о. О. Смеречинського з Воскресінець, о. Н. Терлецького з Винограду, о. І. Цибика з Назірної.

Розправою проводив радник Ґирц, боронили безінтересовно, як у 1928 році в політичному процесі, так і тепер, оборонці з Коломиї, Вп. П. П. Др. І. Чернявський і Др. О. Коссак, за що всі обжаловані складають їм на сьому місці щиру подяку.

Оголошено увільняючий вирок, на тій основі, що закон про мову урядування в державних і самоуправних властей не заключає в собі ніякої карної санкції.

Передше, перед рішенням Найвисшого Суду в Варшаві, засуджено в анальоґічній справі о. Н. Ґоянюка і о. С. Михайлова, які однак зголосили і внесли через згаданих оборонців касацію до Найвисшого Суду в Варшаві проти засуджуючих вироків.

Протест духовенства Долинського деканату. Гр. кат. духовенство Долинського деканату, зібране на деканальнім соборчику в Лолині дня 12. червня 1930, на внесення о. Дра Дорожинського закладає рішучий протест проти ганебного терору і переслідування релігії, Церкви та духовенства, як також віруючої світської інтеліґенції та простолюддя в СРСР., відзиваючися до тих, що сей страшний терор і переслідування переводять, словами св. Письма: „Рече безуменъ въ сердцѣ своемъ — нѣсть Богъ“, і додаючи, що се вільно їм робити в своїй державі — не вільно їм одначе обиджати найсвятіших почувань релігійних горожан чужих держав, а що вони власне роблять, пересилаючи в світ через радіо свої безумні елюкубрації.

За Долинський деканат: *о. Шпіцер, декан.*

.....

НЕКРОЛЬОҐИ

† **о. Платонід Філяс ЧСВВ.** помер дня 16. VI 1930 в монастири ОО. Василіян в Дрогобичи. Покійний уродився в Добрачині к. Кристинополя 27. IX 1864. В своїм чині був професором фільософії, ревним місіонарем в краю і між нашими еміґрантами в Канаді, протоігуменом і Апостольським адміністратором на еміґрації підчас світової війни у Відні. Покійний мав немалий письменницький хист та дописував богато до „Душпастиря", а відтак редаґував „Місіонаря", зразу разом з Впреосв. Митрополитом, а відтак сам. Була се незвичайно інтеліґентна людина і знаменитий проповідник, відомий майже цілому нашому духовенству, яке слухало часто його реколекцій з правдивим говінням. Помер після кількадневної недуги. В похороні, що відбувся дуже величаво, взяв участь Впр. Митрополит, приятель покійника з часів свого перебування в Чині і Преосв. Йосафат, перемиський, якого Покійник як протоігумен, приняв до Чина, дуже велике число духовенства і маси вірних. В. Й. П.!

† **Петро Холодний**, відомий артист-маляр і бувший міністр освіти в уряді УНР. помер в навечерія Зелених Свят 7. VI 1930 у Варшаві, куди виїхав зі Львова до сина з метою успішніше лікувати важку затяжну недугу. Похорони Покійного відбулися 10. VI 1930.

Родився Петро Холодний 18. XII ст. ст. 1876 в Переяславі на Полтавщині. Ґімназію й університет скінчив у Київі. Після покінчення університетських студій став асистентом та викладачем фізики в київській політехніці, опісля перед самою світовою війною став директором комерційної ґімназії в Київі. З початком революції входить до уряду УНР., стаючи товаришем міністра освіти і директором департаменту мистецтв та задержав се становище за ґетьмана і за Директорії. По розвалі української державности прибув Холодний як еміґрант до Галичини і пробувши якийсь час в різних місцевостях, осів на стало у Львові.

Була се людина благородної вдачі, чистого як хрусталь характеру, щирий український громадянин і духовий провідник наддніпрянської еміґрації в Галичині, а перш усього великий мистець-маляр. І так якось судьба захотіла, що якраз на галицькому ґрунті, серед злиднів еміґрантського життя зродилися і розцвили найкрасші цвіти мистецької творчости Холодного. А тими цвітами се його твори в обсязі реліґійного мистецтва, якими він зробив справжню революцію у нашому дотеперішньому церковному малярстві і через які він перейшов до його історії як одна з найвизначніших постатей. Він став творцем нової української ікони,

ожививши нашу давню славну ікону, що лежала майже цілі три століття забута і погорджена мистцями і ляїками та надав її новий, примінений до мистецьких здобутків наших часів, мистецький вираз. Попри іконописання виявлявся великий талан Холодного і в стінописі та вітражах. І тут показав себе Покійник великим мистцем не тільки під оглядом композиційного, але й технічного переведення. Волоська церква у Львові із своїми іконами св. Володимира і Йосафата та Пресв. Серця Ісусового і трьома запрестольними вітражами, церква у Мразниці з прекрасними вітражами, а передусім каплиця Духовної Семинарії у Львові — се ті обекти, на яких розсипав Покійник перли своєї глибокої мистецької творчости. Найхарактеристичнішим і найбільш маркантним виразом цілої його творчости із тої области мистецтва — се каплиця Дух. Семинарії зі своїм незрівняним іконостасом і стінописю. Се одночасно лебедина пісня Холодного, доведена у своїм мистецькім захопленню до найвисшої точки — якої Він і не закінчив. На іконах каплиці поклав Холодний маркантну „печать свойого духа“ і вказав, якими шляхами повинно йти наше церковне малярство, коли воно хоче сповнити ті завдання, які ставить до нього вселюдська і українська національна культура.

Попри реліґійне мистецтво Холодний залишив по собі богато картин, портретів, ґрафіки. — У всіх напрямках мистецької творчости виявив себе Покійник великим, зрілим і вповні зрівноваженим мистцем та став духовим провідником сучасного мистецького покоління.

Помер далеко від рідної землі, для котрої посвятив усі свої сили, серед розпочатої праці, серед недокінчених плянів і мистецьких замислів, у нестарому ще віці, бо в 54. році життя. В. Й. П.!

† **о. Др. Діонисій Дорожинський,** вислужений катихит ґімназії, почетний крилошанин Митроп. Капітули у Львові, промотор справедливости при митр. суді і оборонець супружої звязи, професор церк. права на Богословській Академії, дійсний член і голова історично-правничої секції Б. Н. Т-ва делеґат Мукачівської епархії до Міжепархіяльної обрядової комісії, парох в Мізуні, долинського деканату, наш довголітний співробітник — помер 2. липня 1930, в 64-році життя.

З Покійником зійшла у могилу одна з найбільш заміт-них постатей нашого духовенства сучасної доби. Перш усього визначався Покійник ніколи неслабнучим зацікавленням і любовю до науки і наукової праці, що Його не покинуло до самої смерти. Написав кілька наукових праць і розвідок, м. ін. „Святого Отця нашого Іоанна Златоустого „О Священствѣ“ шѣсть книгъ“, „Празничнй картины греко-католицкои Церкви“, „Ex actis processus canonizationis gloriosi

martyris Josaphat Kuncevicii, Archiep. Polocensis", виданих окремо, а по найбільшій части розкинених по ріжних журналах як „Богословскій Вѣстникъ", що його сам редаґував, „Богословія", „Нива" і ин. Його літературно-науковий доріbок — як на наші відносини — справді великий і цікавий. Смерть заскочила його майже ненадійно, в самому розгарі наукової праці, тоді коли приготовляв до друку свою габілітаційну працю п. н. „Жерела орієнтального церковного права", яку приняла Професорська Колеґія Богосл. Академії та на тій підставі предложила Покійника Впреосв. Митрополитови для заіменування його надзвичайним професором Академії. Три перші аркуші тієї праці лежать в друкарні випечатані. На Богосл. Академії викладав Покійник церковне право і східне право супруже, а крім сього був добрим знавцем літуґічно-обрядових справ і як такий був членом обрядової комісії для справлення літургічних книг та зредаґував нове видання Служебника (І часть: Літургія св. Иоана Золот., Василія Вел. і Григорія Двоеслова), видавши до нього й річеві обяснення (друковані на правах рукопису). Зі смертю Покійника понесла українська богословська наука велику втрату. В. Й. П.!

о. Андрій Небожук, парох Макови коло Добромиля, наш сталий передплатник, помер 17. VII 1930 в 39. р. життя і 13 священства. Полишив жінку і дрібні діти. В. Й. П.!

о. Вол. Скоробогатий, парох Нижнева помер 22. VII 1930 в 63. р. життя. В. Й. П.

о. Павло Лешкович Бачинський, почесний крилошанин і радник Митр. Конститорії. вислужений декан Глинянський і парох у Глинянах—Заставю, помер 5. VIII 1930 у 89. році життя і 62. р. священства. В. Й. П.!

о. Роман Ісайчик, парох Монастирця к. Ліска помер 16. VI 1930 в 46. році життя. Був се ревний священик, а крім того дуже талановитий маляр, відданий всеціло церковному мистецтву. Богато церков в Галичині набуло його твори, нераз високої мистецької вартости, головнож його славні плащаниці.

.....

ВСЯЧИНА

Евхаристійний Конґрес в Познані. В днях 26—29 червня відбувся перший загальнопольський Евхаристійний Конґрес в серці польського католицизму, Познані. Відкрито його богослуженням в костелі Божого Тіла в присутности епископів з цілої Польщі, міністрів, представників цивільних

і військових властей. В день відкриття відправив Службу Божу кард. Гльонд, а проповідь виголосив еп. суфраган Шляговський з Варшави. У конгресі взяли участь усі наші Владики з Впреосв. Митрополитом на чолі. З священиків були: оо. Крилошани: Томович, Ковальський, Яцковський, о. кат. Горчинський, о. Ржевуский і о. ректр. Перідон — зі Львова, о. ігумен Кл. Шептицький з Унева і о. ректор Др. Бойчук зі Станиславова. Їздив також хор Інституту св. Йосафата зі Львова зі своїм дирігентом, п. Котком, і співав на архієрейських Сл. Божих 27 і 28.VI, а також в часі святочного обіду, а кромі того хор уладив Академію в неділю 29. червня. З докладів, які були виголошені, цікаві для нас реферати, що торкалися східної Церкви, трактуючи справу з точки унійної, а саме: доклад еп. суфр. Соколовського про часте св. Причастіє на Сході і о. протоігум. Пйонткевича, Т. І. з Альбертина про значіння культу Прсв. Евхаристії в справі зєднення церков.

Конгрес був знаменито зорганізований і зробив на учасників велике враження. Місто було богато удекороване й освітлене, всюди панував зразковий порядок. В конгресі взяли участь тисячні маси вірних, що приступали щоденно до св. Тайн та адорували цілу ніч по всіх костелах Нсв. Тайни. В поході з Нсв. Тайнами на закінчення конгресу взяло участь біля 100.000 вірних.

Ювилей провідника чеських католиків. О. пралат Др. Шрамек, міністр чехословацького уряду, провідник чехословацької катол. народньої партії т. зв. Lidovà strana, яка бере активну участь в політично-державному життю Чехословаччини, кінчить 60 літ свойого, вельми хосенного для католицької справи в ліберальний державі, життя. З того приводу чеські католики обходять ювилей його всесторонньої праці. На Многая літа!

II Евхаристійний конгрес в Загребі відбувся вельми торжественно і при участи богатотисячних мас вірних в днях 15—17. серпня 1930. В конгресі взяв участь папський лєгат, нунцій в Белграді, архіеп. Пелєгрінетті, усі югославянські католицькі епископи під проводом загребського архиепископа Преосв. Бавера, а з наших епископів: Преосв. Няраді з Крижевців і Преосв. Гойдич з Пряшева.

Страшний землетрус в Італії. В ночи 23.VII с. р. навістив південну Італію жахливий землетрус, який знищив тисячі будинків кількох міст. Дуже потерпів Неаполь, а місто Мальфі майже зрівнане з землею. Є кілька тисяч жертв у людях, богато тисяч ранених, а богато людей збожеволіло з перестраху.

„Орієнтальний тиждень" в Палєрмо відбувся між 29. квітня і 4. мая ц. р. На зїзді обговорювано проблєму злуки орієнтальної Церкви з римо-католицького. Віцепрезидент Папського Орієнтального Інституту в Римі, еспанський єзуїт Гардільо, говорив про приготовання і апостолят в світлі папської енцикліки „Rerum orientalium". Дальші реферати були такі: „Орієнтальна Церква перед і після роздору"; „Блаж. Іван з Парми і св. Бонавентура на Ліонському собору"; „Св. Августини і орієнтальна думка"; „Византійські впливи на сицилійське мистецтво" і т. п. Останнього дня заряджено молитву за переслідуваних у Радянському Союзі й поінформовано про боротьбу совітів проти Церкви й релігії.

Інформації для закордону. В катол. тижневику „Schönere Zukunft" (ч. 34 з 25. мая ц.р.) поміщена така нотатка: „Недавно писали німецькі часописи, що серед греко-католицького епископату Галичини повстали великі ріжниці думок щодо введення целібату в уніятській Церкві. Ректор семинарії й крилош. Др. Бойчук зі Станиславова доносить нам у сій справі таке: Введення целібату постановили на конференції одноголосно архієреї греко-католицьких епархій Львова, Перемишля і Станиславова в р. 1919; постанову переведено в Станиславові в р. 1919, в Перемишлі в р. 1925; зате львівський митрополит покинув, здається, думку введення целібату в своїй дієцезії. Ідея целібату є вже від довшого часу жива серед греко-католицького клиру Галичини; богато питомців — часто майже половина загального числа висвячувалися безженними добровільно ще перед офіціяльним введенням целібату... Семинарії в Перемишлі й Станиславові є заповнені". — Дуже сумніваємося, чи такі невірні інформації міг подати до німецького тижневика о. Бойчук.

Григоріянський календар для уніятів Варшави. На представлення кардинала Каковського зарядила Конгрегація для східньої Церкви зміну юліянського календаря на григоріянський для вірних грецького обряду на терені міста Варшави.

Поляк про польський католицизм. В німецькому двотижневику „Die Zeit" за квітень ц.р. помістив поляк Отон Баталія статтю про польський католицизм такого змісту: Католицизм в Польщі це сила, оперта на традиції і умовинах життя польського народу, Польськість і католицизм зрослися в польській душі в одно поняття. А однак той на вид світлий стан кат. Церкви в Польщі, коли йому близше приглянутися, викликує острах, бо католицизмови в Польщі грозять численні вороги, що підважують йому ґрунт під ногами. Першим із них це большевизм, що затроює душі безкритичної товпи, використовуючи як суспільні, так і на-

ціональні тертя в краю. Другим ворогом це сектанство. В Польщі кишить від сект. Третім ворогом це „вільнодумство", що виросло з французького вольтеріянізму й німецького матеріялізму. Його визнає головно інтелігенція. В додатку Польщею правлять тепер люди, виховані головно в соціялістичних рядах. Та найбільша небезпека грозить католицизмови в Польщі з його власного табору від людей, що є католиками з опортуністичних оглядів. Польський католицизм це релігія пануючих, отже хоче бути пануючою релігією. Він покликується завсіди на історичні привілеї, забогато числить на адвокатські канцелярії, занадто висуває свої суспільно-політичні вальори, замість підчеркувати радше свої догматичні й моральні правди. Він забогато числить на державні власти, а рівночасно тим властям не довіряє. В Польщі є також тісний аліанс між католицизмом і націоналізмом. Те все разом спричинює, що стан католицизму в Польщі є подібний до стану в Франції за часів Людвика Филипа. На зовні все добре — на державних парадах духовенство є гонороване, в церковних торжествах державні достойники беруть участь, у школах наука релігії є обовязкова, священиків цілують по руках, а навіть заховують пости. Але з другого боку трудно доглянутися глибших слідів католицизму в літературі. Католицьких письменників, і то з застереженням, має теперішна Польща тільки двох (Зегадловича і Коссак-Щуцьку). Такий самий обяв в ділянці науки. Одна одинока історія має двох католицьких представників — кс. Фіялка й проф. Абрагама. Зле також з польською католицькою пресою. Колиби в Польщі прийшло до „культуркампфу", то польські католики мусілиби щойно відшукуватися й збиратися... Польський католицизм є дещо закостенілий; він не черпає сил з внутрішніх скарбів, але шукає їх у зовнішному попертю. Це унагляднюється в методі боротьби з дійсними або уроєними противниками, при чому головну ролю грає доносництво... Другою темною стороною польського католицизму є його нетерпимість: „амарантовий гакатизм" і антисемітизм, що не годиться з християнізмом, „Хто хоче бути справді в згоді з Церквою й її наукою — пише дослівно О. Баталія — цей понимає католицизм тільки як збільшену любов власної держави й власного народу, а ніколи як „святу ненависть" супроти сусідів, ворогів, людей інших племен чи рас".

Конгрес Союзу Католицьких Університетів відбувся недавно в Парижі при участи делєгатів десятьох університетів з шістьох ріжних країв. Конгрес ствердив гарний розвиток католицьких висших шкіл у всіх частях світа.

Нездорові прояви. Під таким заголовком помістила львівська „Gaz. Kościelna" (ч. 19. з 11. мая ц.р.) статтю, в якій

бесіда про „тертя“ між нашим духовенством, а саме про поділ його на два табори, на табор „западників“ з „Новою Зорею“, й на табор „восточників“ з „Нивою“ на чолі. Автор статті (“St. Cz.“) закидає „Новій Зорі“, що вона втягає в боротьбу епископів і проявляє нехіть до митрополита Андрея, чим викликує загальний несмах і згіршення. Душею й інспіратором „Нової Зорі“ є о. Др. Т. Галущинський Ч. Св. В. В., що був давніше ректором Духовної Семинарії. „Може бути, читаємо в статті, що о. Гал. має причини до незадоволення, але форми, в яких його виявляє, свідчать, що о. ігумен затратив почуття межі, де кінчаться справи загальної, основної натури, а де починається привата й квестії особистої амбіції“. Як приклади відношення „Нової Зорі“ до особи митрополита подає „Gazeta Kośc.“ отсе: 1) називання голови нашої Церкви „безперечно католиком без застережень“; 2) голосний звіт в „Н. Зорі“ про консекрацію еп. Лятишевського; 3) доноси на митрополита до Риму; 4) легковаження львівської Богословської Академії в Василіянському Катальозі і 5) злегковаження свята отворення Бог. Академії станиславівським і перемиським епископами. — На отсю статтю відповідає о. Др. Т. Галущинський в 21. числі „Gazeta Kośc.“ з 25. мая, в статті: „Відповідь на „Нездорові прояви“. О. ігумен перечить насамперед, будьтоби він був відвічальним редактором „Н. Зорі“ або формально належав до її редакції. „Н. Зоря“ є органом католицьких організацій в Станиславові й Перемишлі. О. ігумен застерігається проти того, немовтоби він в своїх статтях виступав проти митрополита. У відповідь на другий закид поясняє, що в Станиславові не було ніякої інтронізації, а тільки консекрація. На четвертий закид відповідає о. ігумен, що Василіянський Катальог не звертає ніколи уваги на титулятуру, а на пятий закид, що „Діло“, яке той закид піднесло, є органом типово ліберальним, який від ряду літ поборює католицький напрямок, отже через те не може бути для католика достовірним інформаційним жерелом для церковних справ. Щож до „причин незадоволення“ і „квестії особистої амбіції“— кінчить о. ігумен — то може ліпше полишити суд про те Тому, який оден знає людське серце й людські думки.

Проти большевизования українського жіноцтва. Львівський жіночий орган „для плекання домашньої культури“, п. н. „Нова Хата“, переборщив у своїому большевизмі до того ступня, що все чесніше українське жіноцтво відпекується й осуджує його. Якась добродійка А. Т. О. пропагує в IV числі того жіночого органу просто — проституцію. Проти большевизования „Н. Хатою“ нашого жіноцтва виступили в „Ділі“ з різким протестом у гарних,

річевих статтях посолка п. М. Рудницька й п. Іванна Федорович-Малицька. На цей большевицький орган звертаємо увагу нашого духовенства, бо може навіть в священичому домі знайдеться його читачка, віримо, що несвідома й одурена.

Місійний Інститут в Люблині (надісланий комунікат). Дня 22. червня с. р. після річних іспитів закінчено шкільний рік в Місійнім Інституті в Люблині. Того дня відправлено торжественну св. Літургію і „Тебе Бога хвалим" в костелі св. Йосафата, і богослуження в каплиці східн. обряду.

Всі питомці без огляду на обряд були приявні на однім і другім богослуженню, а після того в актовий салі проголошено висліди шк. року. Інститут покінчив один питомець, Бр. Смаржевський і одержав свячення. В сім році було 25 питомців, поділених на 2 секції — латинську і східну. Всі питомці кромі звичайних предметів, що їх викладається по всіх духовних семинаріях, слухають викладів східної літургії, руссики (мова, історія, література, мистецтво), порівнуючої богословії та орієнталістики, себто викладів про ріжниці і особливости Сходу.

Кождий питомець вибирає обряд і в тому обряді відправляє свої щоденні духовні вправи, бо в заведенню є каплиці обох обрядів і там, у тих обрядах відправляється щоденно Служба Божа. В призначені дні, для практичного обзнакомлення, йдуть всі питомці на латинську або византійсько-словянську літургію.

У вересні може бути прийнята деяка скількість кандидатів. Прохання враз зі свідоцтвами уродин, моралі і шкільним, а також зі світлиною і докладним curriculum vitae належить вносити на адресу ректора Інституту (Люблин, вул. Зелена 3). Усунених з інших семинарій чи монаших конгрегацій не принимається.

Ще в обороні прав рідної мови. Під таким заголовком містить сен. Др. А. Горбачевський в „Ділі" з дня 8.VIII 1930 слідуючу статтю: „Здавалося, що після оголошених в пресі рішень Найвищого Суду щодо мови переписки в справах метрикальних і статистичних, справа увійде в правильне русло та що адміністративні власти припинять репресії проти наших священиків. Одначе в останніх тижнях преса приносить вісти про нові старостинські засуди з ріжних повітів, а дехто з інтересованих священиків просто зневірився в успіхах дотичних судових рішень, вважаючи справу зовсім пропащою. Щоби оцінити як слід правне значіння рішення Найв. Суду з дня 24. травня ц. р., треба собі зясувати, що згідно з законом про організацію судів в Польщі та постановами кодексу карного поступовання, р і ш е н н я

Найв. Суду вяжуть всі підвладні йому суди в державі. В справах загального принціпіяльного значіння, тричленний відділ Найв. Суду, який правильно вирішує справи, що впливають до тогож Суду, може в конкретній справі представити правну засаду (принціп), яка будить сумніви, до вирішення складови з 7 суддів Найв. Суду, а рішення такого кворуму вяже не тільки відділ, який домагається вирішення правної підстави, але й усі інші суди в анальогічних справах. Щоб устійнити примінення вирішеної в той спосіб правної засади, вписується дотичне рішення до книги правних засад, а всі суди нижчих інстанцій є обовязані при вирішуванні подібних справ придержуватися інтрепретаційної норми, поміщеної в книзі юдикатів.

Коли в лютому ц.р. прийшли перед Найв. Суд в дорозі касації метрикальні справи оо. Матковського, Лончини і Кушкевича, засуджених за вживання в переписці з державними властями української мови, покликаний до вирішення справи відділ Найвищого Суду не міг перейти до дневного порядку над аргументами приведеними з приводу домагання касації. Тому цей відділ Найвищого Суду представив правну засаду, сформульовану в питанні адміністративно-карної відповідальности священиків, що ведуть метрикальні книги, — до вирішення 7-членному судейському складові, який дня 24. травня ц.р. вирішив згадане питання тезою, що священики, вживаючи недержавної мови, в переписці в справах метрикальних і статистичних, не підлягають карі. В слід за тим справа перейшла до відділу, покликаного для її вирішення, а 20. червня 1930 цей відділ, примінюючи вирішену скріпленим судейським складом правну засаду, увільнив обвинуваченых від вини і кари. Вправді деяких справ, з огляду на спізнене зложення касаційної кавції, на згаданому засіданні не обмірковувано (дарма, що їх уміщено на воканді), однак Прокуратор при Н. Суді почасти з власної ініціятиви. а почасти на жадання інтересованих, виступив перед Найвищий Суд з внеском на скасування всіх карних засудів, які з формальних причини не могли бути предметом розправи. На цій підставі в усіх справах, що торкаються метрикально-статистичної переписки, засуджуючі присуди повинні бути скасовані. Тому суди, які дотепер признавали вину священиків у тих справах, будуть примушені видавати увільняючі присуди, бо інакше станули би в суперечність з інтерпретаційною нормою, яка їх безумовно вяже. Чому деякі староства стоять на становищі, що священики, які переписуються в українській мові, мають підлягати карі, годі відгадати, — однак тому, що засуджені адміністраційним урядом мають право відкликатися до суду, нема чого боятися, щоби кари, накладані старостами, могли встоятися. Длятого не слід

зневірюватися та опускати рук. Священик, якого бють адміністраційними карами за переписку в рідній мові, боронить важну національну позицію і тому як свідомий член народу, не може добровільно здавати свої позиції".

Польське духовенство супроти православного собору. В чч. 25 і 27 „Gazet-и Kościeln." поміщена стаття, „St. Cz." під загол. „Dookoła soboru prawosławnego", в якій зясовано становище польського духовенства супроти православної Церкви в Польщі загалом і супроти собору тої Церкви зокрема. Становище для польського клиру таке знаменне, що варто йому приглянутися. На самому початку статті зазначує автор, що відносини в православній Церкві в Польщі важні для Поляків хочби тому, що в Польщі живе около три і пів міліона православних, які мають 5 дієцезій. 1300 душпастирських постів, 2100 святинь, 1800 духовних і 17 монастирів З ріжних причин організація православної Церкви тепер сильно захитана, а щойно в останніх часах, „не без помочи правительства", та Церква звільна, але наглядно двигається. Угольним каменем відродження православної Церкви в Польщі була справа переведення автокефалії, що устійнила її канонічну залежність від Царгороду, через що спараліжовано й відперто претенсії Москви та еміграції в Парижі й Білгороді. Цим однак справи дефінітивно ще не розвязано. Дальшим станом, це дозвіл на скликання собору православної Церкви, якого ціль оконечно управильнити організацію автокефальної православної Церкви в Польщі. Значіння собору тим більше, коли зважиться положення православної Церкви в Радянському Союзі (в оригіналі: „w rdzennej Rosji"). Проволока в скликанню собору була спричинена опором митрополита Діонисія проти признання світському населенню відповідного представництва. Так отже „Польща оточує своєю опікою православну Церкву і уможливлює їй постепенно наближуватись до Заходу, що відповідає нашим найкращим національним традиціям і нашій історичній місії на Сході!". Цей собор буде традиційним навязанням до останнього собору православної Церкви в Польщі, що відбувся в Пінську дня 15. червня 1791. р., а для Польщі буде він важним фактом, що покривається з історично-політичними інтересами Річипосполитої...

З ріжних причин коментарів до цих виписків з наведеної статті не подаємо. Кожному грамотному вони самі насуваються.

Конгрегація Східної Церкви оголосила условини, які обовязують священиків східнього обряду при приняттю душпастирських обовязків в цілій Америці і Австралії. Од-

ною з тих условин це зберігання целібату. Тільки виїмково душпастирями в тих краях можуть бути вдівці.

Неясна інформація. Польські часописи подають таку неясну відомість: Дня 6. липня ц. р. болгарсько-католицький епископ Куртев висвятив в Римі на епископа „візантійсько-словянського обряду" о. Франца Бучиса, генерального настоятеля ОО. Маріянів, який дістав юрисдикцію „над усіми католиками-Росіянами в цілій Европі". О. Бучис є з роду Литвин.

Священик польським віцеміністром освіти. О. Др. Бронислав Жонголович, професор університету, визначний учений богослов, став польським віцеміністром освіти. О. Жонголович родився в 1870. р. з родичів уніятів. Висвятився в 1895. р. Петрограді. Через 10 літ був канцлєром в Ковні. В 1915. р. стає професором в петроградській Академії, а після 1918. р. в люблинському і віленському, а вкінці в познанському університеті. Краківський єзуїтський „Przegląd Powszechny", згадуючи про цю номінацію, додає: „Для нас ця номінація здається бути потвердженням думки, яку ми кілька разів висловили на цьому місці, що трудно закидувати потравневому правительству засадничо вороже становище супроти релігії кат. Церкви..." (Ч. 559—600, ст. 196).

Заборона будувати церкви. Президія ВЦК-ту Радянської України на внесення ради народних комісарів приняла ухвалу, яка заборонює будувати нові церкви в цілій Радянській Україні. Сю заборону видали тому, що з ріжних округів приходили вісти, що населення збирає фонди на будову нових церков на місце тих, що їх замкнув уряд.

Зі шкільної статистики в Польщі. Середних шкіл в Польщі в р. 1927/8 було 794, з того 270 державних, 65 міських, а 459 приватних. Мужеських шкіл 313, дівочих 242, коедукаційних 239. При 138 школах находяться інтернати, де приміщувалось около 8.000 учеників і учениць.

Варшавське воєвідство має найбільше середних шкіл, бо аж 159, потім іде лодзьке — 82, львівське — 72, познанське — 65, краківське — 59, новогородське тільки 14. Учеників в тих середних школах в р. 1927/8 було 209.194, з того 130.840 хлопців і 78.354 дівчат; у варшавськім воєвідстві 38.000, з львівськім 24.000.

Під оглядом віри і народности ті учні ділилися ось як: римокатоликів було 140.913, гр. кат. 8.615, православних 5.764, жидів 45.381, протестантів 8.197. Свідоцтв зрілости видано в тім році 12.947, з того числа дівчата 4.493; поляків, 9.757, жидів 2.170, українців 591, німців 301, білорусинів 24.

Учителів у середних школах (без учит. семінарів) було 10.762, в тому 6.879 мущин, 3.905 женщин. З тих учителів (-ок) тільки 5.625 є кваліфікованих, а 4.781 некваліфікованих (головно в приватних школах).

Поляків учителів було 8 625, українців 534, білорусинів 48, німців 457, жидів 850, москалів 126.

Учит. семінарів в р. 1928/9 було 209, з того 119 державних. В 178 семінаріях виклад. мовою є польська, в 10 українська, в 13 польська і українська, в 4 німецька, в 5 жидівська.

Учеників в учит. семінаріях було 38.806, в тому 14.826 учеників, 21.980 учениць. Найбільша учительськ. семінарія є у львівськім воєвідстві а саме 34.

Як видно з сеї статистики, поляки перевисшають нас в середних школах около 10 кратно й більше, а своїм числом перевисшають нас (у Польщі) тільки 3 кратно.

Княжий дар св. Отця для Закарпаття. Св. Отець подарував, як подає ужгородська „Свобода", для Мукачівської й Пряшівської епархій 100.000 лір на ціли монастиря СС. Служебниць М. Б. Неп. Зач. Дар прийшов з нагоди ювилею 50 літного священства св. Отця.

300-літний ювілей Унії вірменської Церкви. Дня 24. жовтня с.р. будуть святкувати львівські Вірмени 300-ліття унії своєї Церкви з Римом, яку введено за епископа Миколи Торосевича в 1630. році. Вірменська кольонія в Галичині є дуже давна: вже в 1363 збудував архітект Дорінг вірменську катедру у Львові (яка й донині з пізнішими добудованнями стоїть) православно-грецького обряду, і основано при ній епископство.

Смерть вченого православної Церкви. В квітні с.р. помер в Київі у віці 70 літ доктор богословії, вчений европейської міри Алексій Дмитрієвський, професор на катедрі археольогії і літургії колишньої Духовної Академії в Київі. Покійний залишив кілька визначних праць, головно з области літургічної і кождий, хто працює на літургічному полі, не може перейти попри ті його монументальні твори мимо.

Православний митрополит Діонисій до св. Вітця. Митрополит Діонисій вислав до св. Вітця письмо, в якому дякує йому за візвання цілого християнського світа до молитов за переслідування православних в Радянському Союзі.

Протестантське Британйське Біблійне Товариство розпродало в 1929 р. в Польщі 41.068 примірників св. Письма свого видання, в тому числі 2.818 примірників в українському перекладі.

„Богато галасу знечевя“. З сими Шекспірівськими словами належалоб звернутися на адресу „Нової Зорі“, яка аж у двох числах (ч. 61 з 14.VIII і ч. 64 з 24.VIII с. р.) счинила страшний крик і галас з того приводу, що „Нива“ у своїому останньому числі (за червень 1930) на ст. 238 помістила новинку про відступство американських священиків. При тому „Нова Зоря“ не залишає нагоди, щоби устами свого анонімного інформатора в однім числі і устами явно підписаного передплатника, о. Хлистуна в другім — здорово „переїхатися“ по „Ниві“ за те, що „Нива“ вмішується „у справи чужої Епархії“, що „друкує се, що вже було друковане і є всім знане“, що „подає се до відомости „на відповідальність нашого („Ниви“) інформатора“, що „той передплатник і інформатор „Ниви“ є найзавзятнійшим ворогом гр. кат. Церкви в Америці“ та що тому „треба невимовно жаліти, що Редакція „Ниви“ має таких передплатників і інформаторів“. Дальше не може дописувач втерпіти, щоби не вщипнути і бувшого „редактора і власника „Ниви“, а вкінці уважає се дуже сумним обявом, що „краєвий орган гр. кат. священиків, котрого власником є гр. кат. Архіепархія, до нині не має бодай елєментарних відомостей про церковні справи гр. кат. Церкви в Америці, що тих вістей не засягає з компетентного жерела, або що не знайшов собі інформатора зпоміж своїх передплатників, які є дійсними гр. кат. священиками в Америці!“ Кінчить з емфазою ті батьківські упімнення справді Ціцеронівським „Qousque tandem“: „І доки Редакція „Ниви“ буде зноситися з всякими гр. кат. з імени, з яких еміґрація в Америці по більшій части вже отряслася?!“.

Видно, що „Нива“ мусіла поповнити великий злочин, коли „Нова Зоря“ так ненадійно змінила своє добросусідське відношення до неї і заатакувала її в такий будь що будь несусідський спосіб.

Та на ділі так воно не є. „Нива“ такого злочину не поповнила, бо помістила тільки вістку, одержану від свого передплатника з Америки, який є там дійсним гр. катол. священиком, не гіршим від дописувача „Нової Зорі“, і який певно більше, як він, для тієї Церкви зробив, працюючи там довгий ряд літ. Що ті інформації були не вповні стислі, чи радше не вистилізовані докладно, се не наша вина. Нашою виною хиба те, 1) що ми не віднеслися в тій справі за інформаціями до компетентного жерела (але се доперва було би „вмішуванням у справи чужої Епархії“, що нам і закидують) і 2) те, що ми не маємо докладних відомостей (елєментарні маємо!) про церковні справи гр. кат. Церкви в Америці (виробити собі на основі самих тільки часописів докладне поняття про тамошні замотані церковні відносини — справді тяжко). До сих двох „злочинів“ признаємося.

Однак „Нова Зоря", якщо їй справді ходило о спростування поданої нами вістки, повинна була справу спокійно і річево представити та вказати, в чім ми поблудили. А тимчасом бачимо в обох статтях „Н. З." подразнений і крикливий тон, кпини, якісь повні зарозумілости і нахабности упімнення для нас, так що ми, крайно здивовані, питаємо себе, що те все має значити? Чи лицює, щоби в такому крайно нетерпимому тоні велася дискусія між двома християнсько-католицькими органами? І задля чого? Задля маленької інформаційної замітки в „Ниві", опертої зрештою в своїй основі на правді. Дійсно — „богато галасу знечевя".

Коли дописувачеви „Нової Зорі" ходило о правду і правдиві інформації, то чомуж він їх не прислав до „Ниви" і не спростував ними поданих нею невірних інформацій? Таж він є також передплатником „Ниви" і має моральний обовязок вірно поінформувати її редакцію про дійсний стан справи, тимбільше тоді, коли бачить, що там ті інформації невірні та кривдять якусь частину нашої Церкви чи народу. Редакція „Ниви" булаб радо і з вдячністю такі інформації помістила. Чомуж він ті інформації прислав не нам, а кудиінде? Тому хиба, щоби в невідповідний спосіб накинутись на „Ниву", на архієпархію як власницю „Ниви" і вмішатися в справи не одної тільки, але трьох епархій в краю, кажучи при кінці свойого допису, що „ці відступства це гіркий лік з руки Всевишнього для уздоровлення хорих наших церковних відносин так в Америці як і в краю (підчеркнення наші). Колиби край світив лучшими відносинами то і на еміграції красше було би". (Тут шан. дописувач здорово переборщив, бо церковні відносини у наших епархіях в Галичині далеко не такі, як в Америці. Не є вони вправді ідеальні, але далеко їм до того, щоби їх називати аж хорими).

„Нова Зоря" дальше дуже жалується на те, що „Нива" скривдила українську еміграцію в Америці, називаючи положення тамошньої нашої Церкви тяжким, а тимчасом вона сама, в десять днів після того, називає тамошні відносини не лиш тяжкими, але попросту хорими. Їй так вільно писати, але „Ниві", хоч би і в лагіднішім тоні — ні! У відношенню „Нової Зорі" до нас не домагаємося від неї якоїсь любови чи взаїмного довіря, але бодай більше льогіки й такту! А вже рішучо мусимо застерегтися проти закидів, начеб ми зносилися з якимись американськими священиками, тільки з імени греко-католиками, „такими, що з них еміграція в Америці по більшій части вже отряслася". Се безосновний, нічим не підтверджений закид, що нас дуже кривдить і нам невимовно прикро, що його підносить наш священик на сторінках католицького часопису проти другого, теж католиць-

кого журналу! Не підемож ми, католицькі священики та ще й одної і тої самої нації, перед форум чужих судів, щоби виказати правду! Тай у дискусії, хочби вона яка заїла була, повинні бути якісь межі, яких переступати не вільно! Не вводім до нашої католицької публіцистики большевицьких метод і не даваймо соблазни світським, бо інакше стане правдивою пословиця, що „sacerdos sacerdoti lupissimus".

А тепер вияснення для наших Шан. Читачів: Від одного американського священика, що був якийсь час у Львові підчас літних ферій, одержали ми докладніші інформації про ті події, які ми згадали в 6. числі „Ниви" на ст. 238-239. Сей наш інформатор не є вправді „компетентним жерелом" до сього, але тому, що його інформації сходяться з інформаціями „компетентного" дописувача „Нов. Зорі" — сміємо їх подати до прилюдного відома.

Зпоміж 15-ох вичислених нами в 6. числі священиків лише сімох належало під юрисдикцію Преосв. Богачевського, а решта — се самозванці, дяки й інші осібняки, з яких деякі навіть правдивими священиками не були н. пр.: Драпак, бувший дяк з Галичини, такі самі: Марущак і Федишин, які покінчили заледви народню школу Інші, як Микитяк, Левицький, Несвищук, Грушевський і Кульматицький — навіть і дяками не були, а оголосили себе самовільно священиками, покинувши свій джаб (заняття). Дивне є лише те, що священики, як оо. Пелехович, Улицький, Лисяк, Уляницький, Склепкович, Середа входять в зносини з такими „псевдосвящениками" та роблять велику кривду і Церкві і народови, закладаючи „Американську гр. кат. Церкв", на те тільки щоби підкопати й ослабити власть Преосв. Константина та ще більше ослабити і скомпромітувати гр. кат. Церкву в очах своїх і чужих.

Реколєкції для священиків відбудуться в гр.-кат Духовній Семинарії у Львові в днях від 1/9 год. 8 вечер до 5/9 1930 по Службі Божій. Кошти удержання за весь час зл. 20. — Учасники зволять привезти свою постіль і про приїзд повідомити.

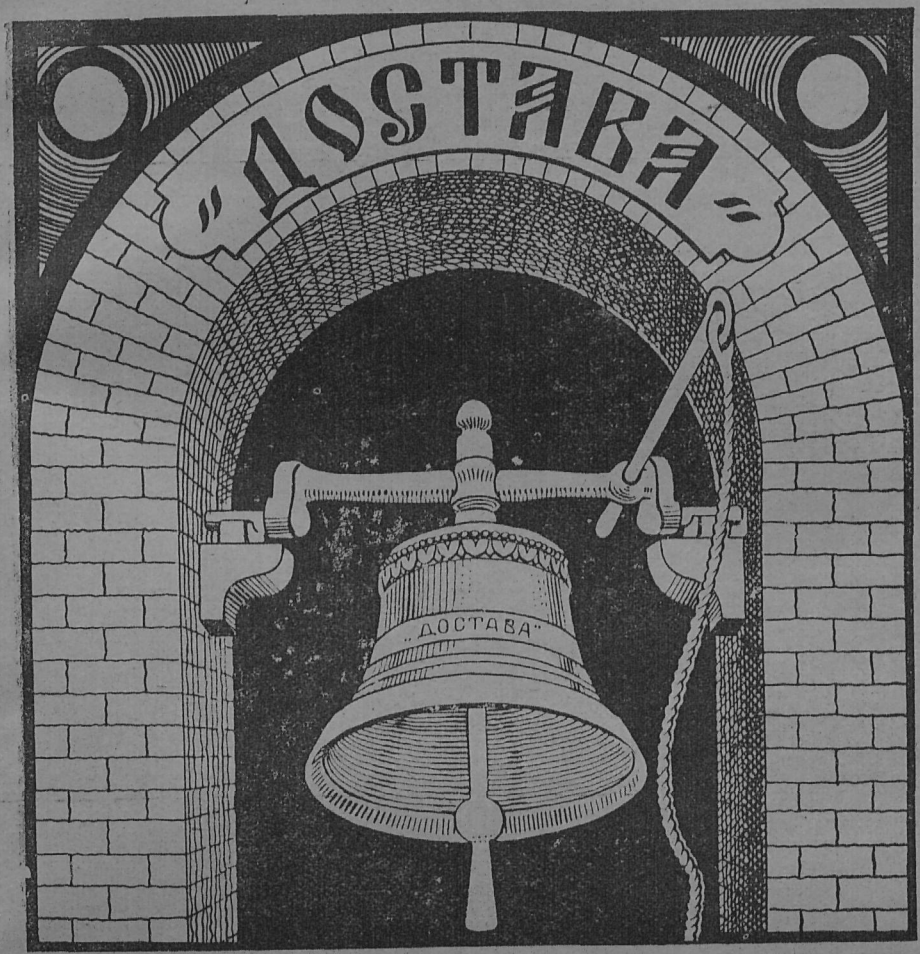
Ректорат

.....

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Власник: Львівська гр.-кат. АЕпархія
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

Друковано в друкарні Щасного Беднарського, в аренді „Графічного Промислу" Львів, Ринок 9. Телєфон 76—14

Найліпші дзвони і всі церковні предмети

в найбільшім виборі і найдешевше продає

одинока українська кооператива

ДОСТАВА

в своїх складах. ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ Ринок ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Перля ч. 16.

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе малювання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряду, Письменно за цінами звертатися до Дирекції: ЛЬВІВ, ДОМІНІКАНСЬКА 11, І п.

Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА" є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священики і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ і ПОПЕРТЯ.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

Рік XXV. **Вересень** **Ч. 9**

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 18 зл. річно. піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл. — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36

Чекове конто: 151.092

ЗМІСТ:

Священича Санаторія в Гребенові 321–324

о. Гр. Микитюк
Організація духовенства . . 325–328

о. Северин Матковський
Соціяльне питання на селі . 328–335

о. Іван Фединський
Від слів до діл 335–340

о. В. Рабій
Протиалькогольна акція в парохії 340–342

Проф. Микола Чубатий
Другий Католицький Конгрес в Любляні 342–346

О. К.
Галицьким оком по Волині . 346–349

о. М. Р. Цурковський
Всенародний живий памятник Митрополитови Шептицькому . 349–351

Некрольоґи 352–

Всячина 352–360

Проповіди

Л Ь В І В 1930.

Церкви купують СВІТЛО

лише

у своїй фабриці свічок

Інж. К. Котецький і С-ка

ЛЬВІВ, вул. Окружна 13 (Бічна Кульпарківська 9)

Численні признання за добірний товар, наші трійці і поставники безконкуренційні. Дипльом господарської вистави в Копичинцях. Світло наше світить ясно і горить довго.

Жадайте цінників.

Для Всечеснішого Гр.-Кат. Духовенства

Нововідкрита

Книгарня „Рідної Школи“

Львів, Сикстуска ч. 20.

поручає кромі світських і шкільних книжок також великий вибір книжок рілігійного змісту, **молитвеників та парохіяльні друки.**

Дентист ЯКІВ НАСС

Львів, вул. Сикстуська ч. 17. II. пов.

Телєфон 65—73.

години урядові 9 — 1 рано і 3 — 6 по полудни

Ліченя, пльмбовання і винимання зубів без болю. Скріплювання розхитаних зубів. Штучні зуби в кавчуку і золоті після найновішої системи. Пацієнтів з провінції полагоджується в найкоротшому часі. — П. Т. урядовцям і студентам знижка —

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

Рік XXV. Вересень Ч. 9

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа — Передплата виносить 18 зл. річно, піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл. — для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

Священича санаторія в Гребенові

Зріст і сила нації запевнені тоді, коли вона ві всіх напрямах і ділянках ритмічно пробиває собі шляхи і зараджує потребам і вимогам, які ставлять час і умовини. Те саме, що до цілого народу, відноситься й до поодиноких його кляс і станів, бо з їх рівномірним розквітом і закріпленням могутніє ціла нація. Не диво тому, що супроти нових подувів часу кождий стан і кожда установа проявляє свіжі, сильні старання зорганізуватися і забезпечитися в своїм діланню Здавалосяби, що се самозрозуміле і для нашого духовенства! Квіт народу, вибране і відділене силою свойого божого звання і покликання, дасться найлекше і найміцнійше сконсолідувати і з'єднити, щоби забезпечитися в осяганню і веденню до найвисшої цілі. Та на жаль, з болем серця треба се сказати, що воно відносно до сили, рішучости і скорости ворожих плянів, перегруповань і наступів замало проявляє активности і меткости. Вправді можнаби тут навести багато виправдуючих причин, що нераз кульмінують у впертій короткозорости одиниць і мішанню своїх власних амбіцій з добром загалу — та не о се тут ходить...

А вжеж в тій кволости найбільше вражало кождого, хто кинув свіжим оком на життя нашого духовенства, що воно так мало думає про свою самоохорону і не дбає о забезпечення себе на випадок недуги і старечої немочі. А пречінь збереження, скріплення і відзискання фізичних і духових сил одиниць, і то звичайно найкращих, що легко занепадають на здоровлю, для діяльности духовенства річ превеликої ваги. В нинішних умовинах упавші ряди тяжко

Львівська державна наукова бібліотека
№ К 5060

заступити рівновартними силами! Самозрозуміле отже, що німецьке, австрійське, швайцарське, французьке, чи польське духовенство (Закопане, Ворохта і др.) подбало заздалегідь про відпочинкові і кураційні доми для своїх членів.

Може скаже хтось, що наші священики, переважко жонаті, живучи на селі в родині, не відчували так діймаючо потреби відпочинку і покріплення в недугах. Та се лише так здається. Хто мав нагоду переїхатися по наших селах, не згадуючи вже про міських священиків, і побути хоч кілька годин в їх домах, той легко переконався о якраз чімсь противнім. Парохіяльні, а нераз родинні клопоти, безвпинна праця грудьми і горлом, душевне виснаження і пересилення, що мстяться відтак в цілій діяльности, се часті гості в домах нашого духовенства, яких ніщо не заспокоїть, як лише зміна воздуху, залишення занять і повний відпочинок через якийсь час. Нераз можна почути: виїхавби на відпочинок і лікар радить — та не маю де і не знаю, як там... Народне учительство, хоч живе в тих самих умовинах, давно вже зарадило собі в тім напрямі.

З тим більшою радістю треба повитати в нас основання кооперативи „Священича Санаторія", що саме поставила собі за завдання виповнити ту прогалину в нашім життю. Осідком кооперативи, як читаємо в статуті, є місто Львів, а її метою є удержувати і вести літнища і санаторії, а при тім також бурси й інтернати для дітей та ремісничі майстерні. Членський уділ виносить 10 дол., який можна сплачувати по 2 зол. місячно. Головою надзірної ради є о. др. Климентій Шептицький, ігумен Студитів, а дирекцію творять о крил. Дам. Лопатинський, о дир. Дзерович і о. С. Смачило, парох Гребенова. Совісний і рухливий провід і заряд дають певну запоруку найкращого розвою „Санаторії".

За час свойого тримісячного істнування кооператива здобулася на закупно віллі „Зелемін" в Гребенові, на границі Скільщини і Тухольщини, за ціну 7.800 дол. Дня 19. червня 1930 р. Впреосв. Е. Митрополит Кир Андрей в сослуженню Преосв. Кир Никити Будки і многих священиків довершив при великім здвизі народа посвячення нового дому. Вибір дому і місцевости був під кождим оглядом влучний. Вправді відзиваються голоси, що більша є потреба приміщення в купелевій місцевости на ревматизм, гостець, жолудкові і внутрішні недуги, та се лише свідчить, що „Санаторія" мусить старатися о скоре закупно таких домів в Черчу, Трускавці і ин. Куплена двоповерхова вілля від інж. Козаневича, обнимає 20 кімнат, більших і менших, їдальню, кухню і пивниці. Від полудня, сходу і заходу попроваджені балькони для верандования. Вілля нова, чиста, незвичайно світляна і воздушна. Заряд харчування обняла в сім році

п. Козаневичева, а факт, що десятки гостей зпоза Санаторії бере обіди й вечері, свідчить найкраще про їх якість і добір. Удержання для члена стоїть 6 — 7 зол. денно, а з поправою білянсу і виплаченню довгів дирекція обіцює знизити оплату і до половини.

Священича санаторія—Зелемін, побудована на узгірю, має найкраще положення в Гребенові. Зі всіх сторін простягаються мальовничі, гірські види. На полудне у її стіп лежить Гребенів, опоясаний з одної сторони бистрим Опором, а з другої залізничим шляхом, ген дальше видніє Зелемянка зі своїми залізно-йодовими і бромово-соляними купелями. На північ і схід синіють вершки Парашки і могутнього Зелеміну. Віддалення від гостинця і високе положення хоронять віллю від пороху і диму. І під оглядом практичним і естетичним вибір справді прегарний! Все на очах, по середині села красується величава, в гірському стилю побудована церква. Станула вона завдяки рухливости молодого о. пароха Ст. Смачила.

Стежок і проходів, дальших і близших по дооколичних соснових і смерекових лісах, є без ліку. По тих, колись непроходимих борах відбували князі і княжі бояри гучні лови на турів, медведів, вовків, диків і оленів. Для сильніших і здоровіших літників є приманчиві прогульки на Парашку, Зелемінь, Тростян і др., — з яких захоплює видця: Бескид зелений в три ряди саджений! Сонічні воздушні і в рвучій ріці купелі, поїздки до дооколичних міст і сіл — Лавочного, Славська, Тухлі Хащування, Хітара, Волосянки, Головецька, Сколього, Синевідська, Бубнища і др. відсвіжують ум і кажуть забути всі клопоти і жури та махнути рукою на свари.

Скільщина і Тухольщина має своє світле імя в нашій історії і в історії нашої Церкви. Тут здвигнув народ прегарні стилеві храми з гарними іконами високої мистецької вартости. Тут грізний ставила опір татарам земля короля Данила. Тут співав колись заклопотаний о. Николай Устіянович безжурну пісню:

Верховино, світку ти наш!
Гей, як у тебе тут мило!
Як ігри від пливе тут час,
Свобідно, шумно, весело...

Там то бренить трембіти звук,
Щебече любо сопівка;
А як звіря завиє гук,
В челюсти плюне му цівка.

Своїми гарними образами вкрашав Корнило Устіянович божі доми. А й новіші мурованні храми в Славську і Тухлі се гордощі української культури. Се найкращі наші новочасні церкви, будовані в византійсько-українськім стилю. Славчанська церква, розмальована Мод. Сосенком, а Тухлянська арт. Балою, стягають зі всіх усюдів видців, ляїків

і знатоків мистецтва. При тих церквах старі наші священики, оо. Юхнович, Качмарський, Йосифович, Ревакович, Мосора, Левинський і др. гідні слуги Божі і заслужені громадяни. Ревністю, невсипучою працею, совісністю, начитаністю, зразковим ладом в церкві можуть бути прикладом для кождого священика. Розмова з ними — се солодкі хвилі відпочинку й науки. Поруч них молоде рухливе покоління духовенства — майже в кождім селі видніють синьожовті написи кооператив і читалень. Скільщина і Тухольщина вдержують свій високий культурний рівень!

По оба боках Гребенова два свідки. Під Сколем — Святославова могила — грізне мементо з братовбийчих воєн і свар в нашім минулім, „щоби діти памятали каїнську злобу“ — а за Тухлею Маківка, облита жизненою кровю наших борців.

Верхівя гір, верхівя слави,
Шумить, шумить сосновий ліс;
По битві на полях Полтави,
Тут вперше український кріс
Спиняв московських полчищ лави.

Мова століть зливається з шумом чорних борів. Відгомоном лунає тупіт тисячів полків і грюкіт гарматних гирл...

Ось новий підйом — там на Маківці пластунів табор — складає присягу і святить прапор!

Стоїш на скалі. Небо оперлося о верхівя зелених гір, високо кружляє орел — беркут, в корчах шелестить гадюка. Ріністий Опір з каменя на камінь срібну воду переливає і таємну пісню говорить... Хваліте Господа с небес,... Солнце и луна... Горы і всі холмы... Звѣріе и всі скоти, гади и птицы пернаты...

„Топчуть неба сині ниви, недобитки хмар“. Лине думка за думкою.

На широкий шлях барвистий
злотосиню даль
Мрійно лине порив — чистий
Мов кришталь.
Рій за роєм поривають
Мрії — кришталі
Світлотінню вигравають
На чолі
Далі й далі.. хід гальмують
Терни й манівці:
Як іти? Куди прямують
Стежки ці?
Рій вагань гнітить — лякає
Меркнуть кришталі...
Піт холодний вис тупає
На чолі.

Та, на Тя, Господи, уповахом.

День минає, кінчає сонце свій мілiононоверстовий біг. Тягне з круч і долів холодом. Довкруги обвиває гори темінь. Вертаймо в нашу Санаторію — Зелемін.

о. Др. Й. Сліпий

Організація духовенства

(Реферат виголошений на соборчику в Лешневі 13.VI 1930)

Організація — се показчик сили, культури і мудрости чоловіка. До неї людина має вже вроджений нахил, першим проявом її — родина, а чим чоловік культурніший, тим більше вимог має і тим більше ріжних видів організації творить. І се вказує життя культурних народів. Українському народови, здібному та добродушному, а менше практичному, не вдалось ніколи розвинути у себе належно організацію, а через те він все по заду. І не дивниця, бож і його мозок — інтеліґенція все недомагала і недомагає на сім полі. На те безліч примірів довкола нас. Найкрасші ціли й ідеї показалися в практиці для нас недосяжними саме тому, що в парі з працею не була получена орґанізаційна робота.

Бо щож є організація? — Се наміченння якогось спільного добра і настроєння умів більше одиниць — загалу — всіма можливими средствами дійти до його осягнення.

Ми священики не можемо сього сказати, щоб ми були зовсім недобрими організаторами, ми мимоволі мусимо ними бути, бо сего вимагає від нас наше становище і ми по своїм силам, більше чи менше вдатно, сповняємо це діло по своїх парохіях. Але лишаючи на боці наш орґанізаційний хист і працю на душпастирській ділянці — нам властивій, на інших полях, як суспільно громадськім, а головно на станово-економічно-господарськім полі ми все дуже слабо стояли і ще слабшу проявляли силу. І от тому світова війна, а головно її теперішні повоєнні наслідки на ріжних ділянках нашого життя і в ріжних видах, нас тепер так сильно бють.

Запізно, чи не запізно братися нам тепер до орґанізації? Я смію твердити, що ніколи не є запізно організуватись там, де добро, яке ставить собі за ціль орґанізація, є можливе до осягнення. Не все зможемо може осягнути, до чого будемо стреміти своєю організацією, але коли осягнемо більшу, чи меншу частину, до чого ми стреміли— дуже богато осягнемо. Тому, щоби положити кінець теоретичним міркуваннтм, а взятись вже раз до діла, хочу піддати практичний проєкт нашої орґанізації під теперішню пору.

Нам потрібно орґанізації на:

1. Суспільно-громадськім полі — і про неї я вже говорив в попередньому рефераті, спираючися на виводах о. пралата Куницького, представлених нам на конференції священиків брідського повіту, а виказуючи від себе

практичні її користи для нас. (Через неї здобудемо належний голос і вплив в суспільности, який щораз більше тратимо; через плянову працю в товариствах так місцевих, як повітових і центральних, добудемо собі належну пошану і авторитет в них та тим самим зможемо успішніше поборювати і ті ворожі церкві і духовенству струї, які саме зачинають нас так підкопувати).

2. Становім господарсько-економічнім полі. — Саме сю галузь орґанізації хочу практично обговорити, бо вона під цю пору для нас найболючіша.

1. Мусимо зорганізуватись, бо до нас і наших родин заглядає нужда. Не маємо стільки матеріяльних середників-доходів, щоби прилично, гідно до нашого стану з ріднею жити й убратись. Нас по війні поволи з суспільности, яко чинника, колись необхідного при істнуванню зорганізованої суспільности, виеліміновують. Наші пенсії зредуковані до мінімум, або зовсім стягнені, поле парцелюється, наша господарка в виду західної культурної примітивна і тому банкротує, повоєнні тягарі і недоцінювання рільництва змушують державу накладати непропорціонально і невиносимо високі податки, фаворитування промислу і робітничого фабричного населення змушує нас купувати непомірно дорог вироби — а на те все ніхто не дивиться, а тим менше журиться, як ми з тим усім даємо собі раду.

Ті, для кого ми безпосередно працюємо, себто наше селянство, підсичуване демагогічними кличами, задурманене більшовицьким раєм, шукаючи за виновником свого катастрофального положення, бачить в нас — своїх приятелях, якихсь визискувачів, чи по просту ворогів.

Щож нам робити? Похилити голову і з розпукою в серці дивитись на те все? Ні! З потроєною енергією працюймо для тих, що й нас уважають нині вже не за своїх приятелів, а може й ворогів — бо це наш обовязок, але дивлячися, що й під нами ґрунт усуваєтьсяся, не вважаймо себе за переможених, не втікаймо від праці, не усуваймось на бік, а ратуймо, що дасться, — зєдинені організацією, спільно обдуманими методами, а певно побідимо на кождім полі, бо праця ніколи марно не пропадає.

2. Як малаб виглядати та наша організація під теперішню пору і в найблизшій будуччині? Маємо вже організаційний комітет — той мавби підготовити заложення товариства, а радше кооперативи, якої ціллю булоб:

а) вести оборону наших матеріяльно — станових справ як: податки, ріжні оплати, рекурси від кар, однозгідне поступовання перед цивільними властями у всяких справах і т. п.

б) надавати напрям нашому господарсько-економічному життю: вказівки щодо ведення господарки і її рентовности,

станова позичкова і ощадна каса, асекураційні обезпечення на життя, емеритура, посмертний фонд і т. п.

в) пособляти опіці і вихованню наших дітей в християнсько-католицькім і національнім дусі та занятися нашими вдовами: основувати інтернати, чи бурси по повітах і в центрі, впливати на ведення істнуючих, та на виховання в школах і т. п.

Це все відразу не здійснимо, хоч се дуже потрібне. Зачнім від цего, про що вже були натяки на повізитаційно-епископській конференції священиків нашого деканату. Будуймо в Бродах священичий дім, а в нім вже примістимося з усім, що нам буде найбільше потрібне, як жіночий інтернат (бо для хлопців маємо бурсу), якийсь склеп з книжками релігійного змісту та з девоціяліями, щось в роді „Достави" і т. п.

3) Чи можемо ми священики брідського повіту побудувати священичий дім, а головно звідки взяти потрібні на це фонди? Можемо, бо священики вже не один дім збудували, тільки не для себе, а про це можуть посвідчити хроніки не одного „Народного Дому" чи каси. Берім справу реально. Площу, яка дуже надається на ту ціль, купуємо в ерекції Броди за около 200 долярів. Дім, можливий для наших цілей, мавби коштувати до 4.000 долярів. На се маємо з деканату брідського 18 священиків, а підкаменецького 14 — разом 32 священики. На купно площі і вступні організаційні видатки складають священики по 6 долярів, на будову дому в осени по зборі по 20 долярів, за це купуємо площу і зачинаємо звозити зимою матеріял на будову. Рівночасно з тим стараємось, але всі, добути дохід і з таких жерел: а) правимо один раз в місяць в урочисте свято — акафист, з якого збірку приблизно 5 зол. призначуємо на на будову дому (30 парохій по 5 зол. через 10 місяців дає около 150 долярів), б) при помочі якогось товариства в селі даємо один фестин з доходом приблизно 50 зол., а все робить з 30 сіл знова 150 долярів. в) принагідні збірки на празниках, забавах, а навіть збірки під церквою в часі празника знову можуть нам дати з 30 сіл до 150 дол.

Весною 1931. р. складаємо на будову по 20 долярів і зачинаємо її з квотою до 2.000 долярів і тягнемо дах.

Рівночасно з нашою збірковою акцією, льокуємо весь зайвий гріш наших церков в „Україн. Кооп. Банку" в Бродах здобуваємо там повний вплив та затягаємо позичку до викінчення долини дому, де малиб находитись кілька склепових льокалів, з яких 2 винаймаємо за чиншом згори і тими грішми викінчуємо кілька кімнат першого поверху та отвираємо дівочий інтернат на 1932/33. Один льокаль лишаємо для себе і отвираємо власний склеп та приміщуємо тут своє бюро, яке стається підставою всеї нашої орга-

нізаційної праці. Поволи, до дальших трьох років, докінчуємо комплєтно дім та сплачуємо довги певними періодичними датками від себе, як також біжучими доходами з винайнятих льокалів. Будова дому тревалаб 2—4 роки, а з комплєтним викінченням 6 літ. Найкрасшою формою такого товариства булаб кооператива, бо кождий вложений гріш оставабви власністю члена, а збірки йшлиб на резервовий фонд. Через находячіся в домі склепові льокалі дім мусівби рентуватися, а через се відпалаб журба про його адміністрацію, а противно можнаб числити і на певні доходи.

Нинішнього дня остають до передискутовання такі справи: 1. Яке малоб бути наше товариство: кооператива, чи товариство о добродійнім характері. 2. Яка площа булаб для нас найвідповідніша: в місті, чи за містом. 3. Наша спроможність дотично начеркненого проєкту щодо фондів. 4. Якщо братись до діла, то не дивлячись на фінансову скруту, зачинати його негайно.

о. Гр. Микитюк

.....

о. Северин Матковський

Соціяльне питання на селі

(Продовження)

Приходиться тепер відповісти нам на настирливе питання, що нам, духовним, робити щоби соціяльне питання не зробило нам такої страшної девестації, як се бачимо на Заході, а якої ластівки показуються уже і в нас на нашім горизонті.

Соціяльне питання таке поплутане, таке ріжноманітне і таке складне, що представляє собою величезну проблєму, котра не може бути вповні розясненою, доки людського життя на землі. Та одначе всетаки наше духовенство, що має витичену ясну і докладну дорогу в божественній Христовій науці, як вести своїх вірних для збудования Божого Царства на землі, мусить старатися пізнати всі ріжні ділянки нашого земного життя, щоби не наробити помилок і не спричинити заколоту між своїми вірними, та не зруйнувати тої будови, яку з таким трудом приходиться нам будувати. Противно, мусить старатися вводити лад і мир, як не менше любов між людей в дусі науки нашого Божественного Учителя Христа.

Нашою девізою мусить все лишитися клич „Слава во вишних Богу, на землі мир, во человіціх благоволеніє“. а головною нашою ціллю—спасення душ та можливе злаго-

дження людських злиднів, зрештою неминучих на сій „юдолі сліз".

До сеї тяжкої праці закликає нас голова католицької Церкви, Св. Отець. Він кличе: „нам треба Католицької Акції". Наш Епископат упоминає і настає: Треба нам подвоїти працю в церкві, в школі та при кождій нагоді в релігійно-моральнім освідомленню своїх парохіян. Дійсно обовязком духовенства, що найблизше стоїть до нашого села, ратувати ядро і підставу нашого народу, наше село від національного, економічного і морального занепаду та руїнницьких замахів всіляких сельробів, комуністів і комунізуючих, радикалів і інших, що за доляри, червінці та золоті, або і зі зле зрозумілого патріотизму і гуманізму, хочуть здеморалізувати душу нашого народу і зробити його погноєм для своїх експериментів.

Та до всякої праці мусять бути і відповідні засоби — так моральної, як і матеріяльної натури. Говорячи по господарськи, треба з олівцем в руках скласти рахунок тих засобів: „плюси і мінуси"; уложити плян праці, зясувати, що маємо, а що ще треба придбати, щоби робота була доцільна і трівка. Кромі сього сама праця мусить бути дуже витревала, спокійна, але неустанна, повна посвяти, до того вміла та плянова та на довгу мету. Розгляньмож те все.

Якими моральними та матеріяльними засобами розпоряджає наше духовенство?

Розгляньмося перше в моральних засобах як важніших, бож внутрішня сила духа показує і родить силу на вні. Ті моральні засоби або є загальної натури, що містяться в самій католицькій Церкві, до котрої ми належимо, або спеціяльні, якими розпоряджаємо в нашім тіснішім крузі т. є. в греко-католицькій Церкві. Засоби цілої католицької Церкви є такі великі і такі обильні та сильні, що перед ними клонить голову цілий світ і тому певно, що й „врата адові не одоліють її". З того жерела черпає наше духовенство тої найбільшої сили духа, з якою будує Царство Боже на землі. Се видно наглядно, поминувши навіть саму Христову науку, в тій величезній і сильній католицькій організації на всіх ділянках релігійного і суспільного життя, яке пульсує на цілім світі, хоч, правда, з ріжною силою і результатом. Ся організація обхоплює і зєднює не лише саме католицьке духовенство, а і всіх вірних католиків у всіляких установах, товариствах, обєднаннях і брацтвах, чисто релігійних, суспільних, економічних і політичних, під проводом свого духовенства. Належачи до сеї всесвітної католицької організації, не має наше духовенство найменшої причини упадати ду-

хом, або попадати в зневіру і апатію з причини не зовсім потішаючих обставин, в яких опинилося.

Певно, сей стан менше потішаючий, але не розпучливий Бо хоч наша організація не така сильна як на Заході, є все ще більше пливка, виказує многі браки і недомагання, то всетаки вона не лише істнує, але й розвивається і кріпшає, та обхоплює щораз ширші круги і нашої інтелігенції і нашого люду. Львина часть нашого духовенства не тільки не опустила рук, а противно, затримала свої домінуючі становища, та постарається добути нові. Наш Епископат під проводом високоумного і вельми заслуженого нашого Митрополита стоїть кріпко на сторожі добра Церкви і народу та укріплює і розширює нашу організацію в дусі католицизму та після наших національних і суспільних потреб.

Се безперечно наші великі плюси-засоби в обрахунку, який робимо. Не менше значним нашим засобом і те, що наше село, хоч певно через ріжні нам менше або більше неприхильні обставини, є менше релігійно морально освідомлене, як було передше, то всетаки є в більшій части релігійним і привязаним до своєї Церкви і духовенства. Доказом сього між іншим може бути і те, що в кождім селі многі наші вірні добачують наші релігійно-моральні недостачі на селі, нарікають на них і шукають способів до поправи того зла. Наші церкви все ще повні, а величезна більшість села практикує релігійно з малими виїмками, чого наглядним доказом наші удачні духовні місії, поширення релігійної преси, будовання нових домів божих і т. п., о чім переконуємося майже щодня. У нас ще добрий грунт до будовання Царства Божого на землі і до поправи того, що попсувалося і що занедбалося.

Які наші мінуси? Вони великі!

На першім місці я ставлю великий матеріялізм і егоїзм та вузькоглядність, що проявляється в цілім нашім життю серед всіх слоїв і станів нашого народу. Ся психіка проявлялась і в передвоєннім часі. Вона є і була в кождім народі, була і в нас давно, але, здається мені, не в такій мірі, як тепер.

Одначе сей обяв є цілком природним. Бо коли звичайному, пересічному чоловікови грозить небезпека утрати не лише майна, але й життя, як се мало місце підчас воєнного лихоліття, то він шукає помочі і ратунку для себе, без огляду на загал, на чуже добро. Зникає всякий гуманізм, альтруїзм і мораль. В панічнім страху він утікає, допче і нище все, що стоїть йому на перешкоді. Лише дуже високо моральні одиниці героїчної природи, здібні в таких обставинах забути своє я, пожертвуватись для якоїсь ідеї і загального добра. Так діялось всюди, так і в нас, в воєннім часі, коли не лише поодинокі люди, а цілий наш загал

опинився в тих дуже невідрадних обставинах. А рівночасно: коли люди найбільше деморалізуються і обловлюються як не підчас загальної паніки? Тоді всюди родяться гієни, що живляться кровю і трупом. А тимбільше їх множиться, чим більше нагоди, чим більше тої крови і трупів. Так зродився у нас матеріялізм і егоїзм, великий нахил до легкої наживи, лінивства, до безжурного уживання і розпусти. А се добрий погній, на котрім ростуть всякі отруйні губи соціялізму, комунізму, большевизму та атеїзму і тим подібні збочення людського духа.

Другим не менше прикрим нашим мінусом, то розбіжність і розєднаність думок, поглядів і змагань, як се добре каже наша приповідка: „що голова, то розум"! Причиною сего наша невиробленість і недостача правдивого уміння. Теоретично знаємо досить, а не вміємо сього приноровити до практичного життя. Звідси богато помилок і промахів, а навіть великих шкід. Ми дуже часто забуваємо про одну дуже важну річ: що всяка організація, а особливо нашої Церкви полягає на авторитеті і то авторитеті Христа, авторитеті церковної єрархії, а вкінці на авторитеті найнизшого щебля в церковній єрархії—пароха, катихита і взагалі кождого священика. Та щоби сей авторитет мати, треба його собі здобути. Без сумніву не легка се річ в нинішних часах скептицизму, негації і всіляких поборюючихся доктрин. Правда, спасення душі обгрунтовується на вірі і любові; але і віра наша мусить опиратися на знанню і переконанню, що віра наша добра і правдива та веде до спасення. Віра полягає на авторитеті, але недостаточно булоб нині голословно покликуватися на сей церковний авторитет, треба його доказати. А се не може удатись не лиш без знання, але і пастирського благорозумія, про се говорить і св. Павло і сам Христос. „Спершу кормив я вас молоком, аж згодом іншою стравою, або знов: „ви ще нині не можете всього нести", Без сумніву не всі ми і не всюди потрафимо переконуючо доказати і обстояти сей наш церковний авторитет. *)

*) Не возьми мені за зле, Ш. Читачу, сього мойого висказу, мовби я хотів сим відсудити кого від знання і т. п. Я далекий від того, я хотів лише сказати, як часто довелось мені самому приловити себе на тім, що моє знання було неповне, або що я не вмів свого знання пристосувати до даної хвилі, обставин і осіб, і подати свого знання чи поради і потіхи усім тим, що надіялися одержати його від мене, як від певного авторитету. Не забуду тої розумної бесіди мого „старшого церковного брата", коли я в мол дім віці вибирався на свою парохію. Він сказав: „Отче! Коли приїдете на свою парохію, наразі не змінюйте нічого і не ганьбіть, хочби було і дуже зле, аж поки люди не скажуть, що ви добрі, а тоді хоч кілки тешіть на голові, то все будете добрі". Іншими словами: Здобудьте собі повне довіря, докажіть свій авторитет, а тоді робота ваша піде вам гладко і на славу.

Знов у многих наших починах богато хвилевого запалу, але мало обдуманости, трохи впертости, але мало витревалости і розумної мужної постоянности і відваги. Ми пірвані якоюсь ідеєю, задивлені і захоплені красою тої нашої ідеї, біжимо навманя, не дивимося під ноги і падаємо в ріжні калужі і яруги, що стоять по дорозі нашого ідеалу; а попавши в таку калужу, бовтаємось в ній довго і безрадно, аж до зневіри і знеохоти. Та нарікаємо тоді на всіх і на вся, та на нашу гірку долю.

Не менше важною річю в кождій організації є поділ праці відповідно до потреб і обставин. Вправді максимою пастирської діяльности є „всѣм вся бих", але чи се під силу кождому звичайному смертельникови? Тому нам треба, як большевики кажуть, всіляких „спеців".

Дальше мусить бути у нашого духовенства взірцева солідарність і братерське зєдинення не тільки в самій організаційній праці, але й у товариськім життю. Та тут у нас велике недомагання, а навіть упадок, в порівнанню з давними часами. Знаною річю, що ми ходимо одинцем, та для того так легко побивають нас наші противники. Ми вправді сходимося і зїздимося, але дуже рідко—отак раз у рік. На тих зїздах кождий з нас має богато говорити — та невеликий хосен з тих сходин. Неодин їде з інтенцією знайти пораду і розраду, а вертає ні з чим, бо або не було кого порадитися, або стидався, або і боявся звіритись з своїми турботами, сумнівами та клопотами. Яка з того нераз виходить велика шкода і упадок? Коротко сказати, нам дуже бракує нині солідарности, помочі і братньої любови, яка нам так дуже потрібна в нашій душпастирській праці і організації.

От так се здебільша наші моральні плюси і мінуси. Можнаби їх ще більше вичислити, та думаю буде і сих.

Про матеріяльні плюси і мінуси приходиться нам небогато сказати. Ми убогий народ! Вся наша акція з сього боку—релігійна, церковна, чи яка інша — починається прошацтвом і жебраниною. Складки і жертви — одинокий спосіб збирання фондів — та інакше і не може бути, бо ми вбогий народ. І се булоб цілком правильно і доцільно збирати ті складки, колиб у нас ішло се з більшою організованістю і пляновістю, як се в нас дотепер водиться. Правда, в нас безконечно богато тих всіх дір і дірочок, що приходиться нам їх латати і зашивати, а все ще до того родяться нові потреби. І треба признати, у нас збирається богато, але тягар тих складок спадає звичайно не на цілий загал, а все на тих самих, що охотно, нераз з великим пожертвованням спішать на кождий зазив. Треба нам доконче зорганізованости і пляновости в збиранню тих датків, а що найважнійше: усунення того роздроблення і вису-

вання все нових цілий і кличів, нераз і зайвих, або й непотрібних жадань. Богато зачинаємо, а мало доводимо до кінця — так, що нераз марнується і се, що придбалося. Та помимо того в нас велика жертвенність в порівнанню з нашими матеріяльними засобами. Се наш великий плюс! Тільки дивний у нас обяв з нашою жертвенністю і я уважаю се за великий мінус. Ми до нині не сотворили нічого для себе самих — навіть наші вдовиці і сироти не мають ніякого обезпеченя, нема в нас ані священичих санаторій, ані обезпечення на старість і неміч і т. п. А вже і не говорити про якісь фонди на будову церков (де того потреба, а нема домашних середників), на уряджування місій, на пресу і видавництва і інші такі потреби — нераз дуже конечні і наглі, що не терплять проволоки.

Така плянова і доцільна зорганізованість конечно нам потрібна, особливо в нинішних часах, де, як бачимо, загал нашого духовенства зачинає сильно бідніти, і всюди видно матеріяльний упадок. Ся організація повинна бути загальною, обнимати всі наші епархії. Тут не може бути роздроблювання або ділення, бо се приносить лише велику шкоду.

Розглядаючи так наші плюси і мінуси, моральні і матеріяльні, старалися ми знайти і ті аргументи, з котрих належалоби нам зробити висновки і заключення. Наші висновки се лише ради, постуляти і бажання, котрі хочемо піддати під розвагу і оцінку загалу нашого духовенства, а особливо всіх до того компетентних чинників. Ті побажання і висновки треба розділити на групи, але всетаки мусять вони мати на оці головно одно, а саме відповісти на питання, що і як нам робити в виду настирливого наступу соціяльного питання.

Ті висновки, побажання і ради одні більше підготовчого характеру, а другі таки вже активного.

А) Підготовчі висновки

Дотепер наше сільське, а в части і міське духовенство стояло майже оподалік від соціяльного питання, бо коли воно в нас і було, то оберталося більше на теоретичнім полі, як практичнім. Коли ми часом і думали або і дебатували над сим питанням, то тільки в наслідок ріжних коротких вісток, що їх вичитували в часописах і брошурах. Ми відносилися до сього питаня або цілком байдужно, або лиш переходово і виминаючо. Ми все думали і говорили, що наш мужицький народ стоїть кріпко при Церкві і духовенстві, або що соціяльне питання є питанням фабричних осередків, котрих у нас так, якби не було; або і в тім були переконані, що соціялізм і комунізм мусить зломити голову в нашім селі. Нині воно виходить трохи інакше,

і ми таки маємо соціяльне питання на селі, хоч, що правда, стоїть воно у нас інакше, як на Заході. Оріх, котрий стараються розкусити всілякі теоретики соціялізму і комунізму, та якось не в силі його розгризти.

Чи для того і ми, духовенство, маємо спокійно і безпечно чекати майбутнього виклярования сего питання? Думаю, що ні! З тим мусить згодитися з нами кождий, хоч трохи думаючий священик.

Треба нам конче підготовити наш молодий клир до зрозуміння того питання і підняття відповідної боротьби проти наступів соціялізму і комунізму на наше село. Крім сього треба дати відповідні вказівки і витичити відповідні напрямки, по котрих має йти наше сільське духовенство в обороні наших вірних перед наступом ворожих Церкві, а також нашим національним інтересам, елементів.

З сеї причини приходиться нам зрернути нашу увагу в першій мірі на науку по наших дух. семинаріях, де виховуються кандидати на будучих парохів і катихитів. Безперечно, що ті духовні школи дають нашим богословам відповідне теоретичне виховання з обсягу догматики, морального і пастирського богословія, як і інших богословських наук. Однак думаю, що в нинішних часах, коли наше духовенство щораз частійше стрічається з ріжними запитами і замітками зі сторони не лише інтелігентних кругів, але і простолюддя, а ще більше з всілякими сектантськими агітаціями, противними нашій вірі, є конечним, щоб наше духовенство було відповідно обзнакомлене з тими блудами, та було всилі відперти сі агітації і напасти сильними і влучними аргументами. Бо хоч задачю душпастирів не є вести научну полєміку з амвонів і в сповідальниці, то всетаки вимагається, щоби священик умів скоро і удачно відповісти на спірні запити і закиди. Не можемо забути, як часто приходилось нашим священикам підчас російської інвазії відпирати закиди і боронити католицизму навіть перед військовими і чиновниками, що дуже були охочі на всілякі релігійні і обрядові диспути Нам богато бракує апольогетичного образования, котрого нам нині дуже потреба. А щож говорити о соціяльних питаннях? З ними не можуть собі дати ради священики на Заході, що вже від довгих літ борються з наступами лібералізму, соціялізму і комунізму, які там обхоплюють що раз більші круги робітничих мас і ідуть вже зорганізованим наступом на релігію і Церкву. Мені здається, що се є невідкличним постулятом: виховати молодий наш клир добре підготованим до тої боротьби. Сього вимагають нинішні господарські відносини, котрі висувають многі нові проблєми. Сього вимагає ціла католицька акція, то є співпраця вірних зі своїм душпастирем в будуванню Царства Божого на землі. А пи-

тання хліборобців і робітників? Чи не мусить бути нинішний душпастир добре обзнакомлений з тими всіми проблємами, які видвигають новітні способи господарювання, новітний суспільний устрій, що підлягає щораз новій еволюції. Душпастир мусить визнаватись якнайкрасше в сих питаннях, щоби міг в справах совісти дати ясні і докладні відповіди і розяснити та розвязати сумніви, з якими часто мусить стрічатися. Се наглячі питання, що в них кождий душпастир мусить мати широку ерудицію і знання. Длятого так в христіянській фільософії, як особливо в етиці на полі моральної казуїстики, як не менче в пастирськім богословію мусять душпастирі якнайширше взяти під увагу всі ті питання, які накидають нам новочасні господарські і суспільні відносини.

Як спеціяльно має бути зорганізованою і упорядкованою отся наука в богословських інституціях, се не є моєю задачею. Зрештою на сю тему вже ведеться нині дуже широка дискусія і полєміка між католицькими професорами і вченими, хоч правда, не в нас, а за границею. Є вже і література і підручники, що улекшують орієнтацію в тих річах — та не в нашій мові.

Не тільки молоді наші кандидати на душпастирів, але й самі священики відчувають велику недостачу такої літератури і науки, з котрої моглиб докладно обзнакомитися з проблємами суспільного питання. Як дуже придалисяб нам хоч короткі підручники в нашій мові — так звані „vade mecum“ — у злободневних питаннях нашого суспільного і народного життя. Хто хоче бути провідником, мусить сам бути видючим, бо коли сліпець сліпця водить, оба в яму впадуть.

(Докінчення буде)

.....

о. Іван Фединський

Від слів до діл

В справі забезпечення найблизшої родини священика писалося не раз, а говорилося ще більше. Мимо того справа ся до нині не посунулася ні на один крок вперід. А прецінь повинна вона бути вже раз вирішена, щоби зняти зі себе самих закид байдужности зглядом наших родин, а також в імя забезпечення їх на случай нашої смерти.

Як живеться вдовам і сиротам по наших священиках, про се писати не треба. Вистарчить прочитати реферат о. крил. Вас. Лициняка. А той 10 ий відсоток від наших платень, який доходить річно до 90.000 зол. не всилі дати 500

вдовам і сиротам стільки, щоби мали за що жити і вмирати!

Правда! на більше ми не всилі спромогтися. Коли проте наше духовенство не всилі взяти на себе обовязок забезпечення тих 500 вдовиць і сиріт по наших собратах — думаю, що обезпечення наших майбутних вдів і сиріт — се нетільки приказ теперішної хвилі, але наш святий обовязок

На Загальних Зборах Вдовичо-сирітського фонду, як відбулися дня 25 лютого 1930 р. при точці „Внесення" поставив я дезидерат, щоби кождий священик в нашій архиепархії на случай смерти священика складав одноразово 10 зол. на річ вдови чи найблизшої родини по померших. Хоча над сим внесенням не відбулася дискусія, тому що була спізнена пора та ще й тому, що воно не було поставлене на дневний порядок нарад, мимо того мало той добрий наслідок, що коли делєгати розїхались по деканатам, зачалася між кондеканальним духовенством дискусія над сею справою, Внедовзі, бо в місяци квітни в ч. 4. „Ниви" появилася відозва жидачівського деканату до всего духовенства в дусі мого внесення. Ся відозва, хоч справи забезпечення наших вдів і сиріт не вирішила, мала бодай той наслідок, що долею наших родин заінтересувались не лишень священики нашої Архиепархії, але й двох других. Тому всі очікують, щоби Комісія Вдовичо-сирітського фонду займилась переведенням в життя сеї справи. Хоча від останніх Загальних Зборів минає вже пять місяців, мимо так довгого часу, в сій справі крім дискусій і відозв, нічого не зроблено.

Щоби сю справу, таку важну і благодатну в своїх наслідках, вже раз зробити реальною, я як внескодавець, беруся за се діло та предкладаю проєкт до приняття загалом нашого жонатого і нежонатого духовенства. Знаю аж надто добре, що сей проєкт не буде звершеним і не забезпечить у повні наших родин, та всежтаки, коли він буде принятий і одобрений нашою властю, то бодай вчасти улекшить тяжку долю вдовиць і сиріт по наших священиках.

Якаж основа сего проєкту? Цілий проєкт міститься в двох реченнях.

1) Кождий священик зобовязується вплатити до Вдовичо-сирітського Фонду 10 зол. на случай смерти священика нашої Архиепархії.

2) Вплачені на ту ціль гроші, Комісія Вдовичо-сирітського Фонду пересилає вдовиці, дітям чи правним наслідникам померщого.

Маємо в Архиепархії в 1930 р. (після шематизму):

парохів	643
завідателів	115
експонов. сотр.	12
сотрудників	66

разом 836 священиків, занятих душпастирством. Колиб отже сих 836 духовників підписало заяву, що складатимуть на кождий случай смерти священика по 10 зол. (десять), тоді вдовиця чи правні наслідники одержалиб 8360 зол. (вісім тисяч триста шістьдесять зол.)

Чи сей проєкт можливий до переведення? Відповідаю, що так.

На підставі статистики смертности за 1914—1929 р. — в нашій Архиепархії (гляди Шематизм за 1918, 1924, 1927 і 1930 рр.) маємо 416 случаїв смерти. І так в першім десятиліттю ц. с. від 1914—1923 рр. померло 333 священиків,— пересічно на оден рік „33". Роки сі се літа воєнної заверухи та ріжних епідемій, таборів, вигнань, та ріжних несподіванок. Словом роки сі були літами ненормальними.

В роках 1923 - 1929, померло 83-х священиків, пересічно по 14 річно. Із зіставлення сеї статистики бачимо, що в нормальних часах умирає в нашій Архиепархії 14 священиків. Виходить, що після сего проєкту вплачувавби кождий із нас 140 зол. річно на забезпечення майбутних вдовець і сиріт чи правних наслідників. А за сю так невелику вкладку одержувалиб правні наслідники 8360 зол. около 1000 дол. амер. премії. Справді ся премія не улекшилаби на довго судьби вдовиці з дітьми, але на перші початки таки далаби їм можність давати собі раду.

Що ані одно асекураційне товариство не дасть 8360 зл. за 140 зол. річної премії, про се кождий із нас знає. Бо щоби таку суму на случай нашої смерти асекураційне товариство виплатило нашій родині — то требаби платити річно найменше 300 зол. — І нема чого дивуватись. Асекураційне товариство мусить удержувати директорів, урядників, агентів і т. п. і тому не може побирати мінімальних премій. Але ми при сім проєкті не потребуємо удержувати такої фалянги урядовців і тому за таку малу вкладку така висока премія.

Хочу ще зазначити, що знайдуться й такі, які робитимуть закиди такого рода: „Мовляв, проєкт незгірший, але чи всі приступлять із заявами до него та чи всі згодяться на него?" Категоричної притакуючої відповіди не можна дати. Але думаю, що коли всі познакомляться з ним, то певно всі до него приступлять тим більше, що 140 зол., хоч не така маловажна на нинішні часи сума, але все таки менша від видатків на тютюн чи инші маловажні, або й зовсім непотрібні річи.

Погоджуюся з тим, скаже другий, але я молодий буду платити може 40 років і більше, що року по 140 зол., а ті старі священики два, три роки — і їхні рідні дістануть 8.360 зол. Воно правда. Сей проєкт опирається на засаді: „оден за всіх, всі за одного". Так воно є в кождім асекураційнім товаристві. Один платить 20- 30- 40- років — ціле життя, а другий 1, 2, 3 роки — він вмирає, а наслідники одержують премію. А дальше, колиб навіть кождий із нас платив через 40 років по 140 зол. та за ті літа вплатив би 5 600 зол. отже о 2700 зол. менше, ніж його правні наслідники одержали. Але найважніша відповідь на се така: чи лицювалоб се із нашим станом, колиб ми не знайшли крихітки любови у своїому серцю до нашого старшого брата. А дальше: чи ті, що думають аж 40—50 років платити — мають таку певність, що стільки літ прожиють?!

Сей проєкт не має нічого спільного з посмертним фондом. Посмертний фонд має свою спеціяльну ціль-призначення: „похорон померщого". А сей проєкт має на ціли обезпечення родини священика від тяжкої долі.

Сей проєкт не виключає й інших наших священиків, занятих, чи як професори релігії, чи по інших установах. Якщоб і ті приступили до сего проєкту, то число членів зрослоб до 900.

Щоб однак сей проєкт міг бути як найскорше зреалізований, є вказаним зібратися на деканальну нараду, передискутувати її і на случай приняття підписати заяву такого змісту:

„Я Н. Н. (парох, сотрудник, завідатель) зобовязуюся на случай смерти священика львівської Архиепархії вплатити до Вдовичо-сирітського Фонду 10 зол., які будуть переслані правним наслідникам померщого священика".

Місцевість, дата

і власноручний підпис.

Якщо й над сим проєктом перейде наше духовенство до дневного порядку, тоді справді хтонебудь може нам сказати слідуюче: „Легкодушно взяв ти брате на себе обовязок родини, але не мав ти ніколи серця забезпечити її на случай твоєї смерти. Якуж відповідь даш перед Богом і собою самим"?!"

Не хочу вірити, щоби між нами найшлися такі байдужі. Ми всі зєднаємось під сим проєктом і дамо доказ, що наші найблизші є дорогі нашому серцю, їхня будучність лежить нам заєдно на серці і хочемо забезпечити їх на случай нашої смерти.

—o—

Сю статтю доповнюємо другою, надісланою до Редакції майже одночасно, яка обговорює ту саму, таку пекучу для нас справу. Другий допис тим ріжниться від статті о. дек. Фединського, що його автор старається поставити цілу справу на більше правну підставу, надаючи їй організаційні рямці, конечні для всякої ділової і в своїх наслідках успішної роботи, і подає проєкт статута, зглядно правильника для майбутньої організації чи товариства. Одночасно просить автор, Впр. о. Евг. Гаврилюк (Львів, пл. св. Юра 5), усіх Впр. Отців надсилати свої завваги відносно поданого ним статута на його адресу, щоби можна було поробити в ньому потрібні доповнення чи завваги Опісля сей проєкт буде предложений Управляючій Комісії Вдовичо-сирітського Фонду для обміркування і щойно по тім можна буде його предложити загальному зборови духовенства до затвердження.

ПРОЄКТ СТАТУТУ:

§ 1. При „Інституті допомоги вдовам і сиротам по священиках львівської грек.-кат. Архиепархії" основується для забезпечення майбутніх священичих вдів і сиріт (членів), допомоговий фонд „Священиче Самообезпечення" (С.С.О.).

§ 2. Членом „С.С.О." стає кождий священик, який зобовяжеться, на випадок смерти якогонебудь члена „С.С.О.", вплачувати, за кождий случай зокрема, квоту 10 (десять) золотих, зглядно рівновартість 1·15 $.

§ 3. Невплачення навіть одної, в § 2. означеної, вкладки спричинює втрату членського права на підмогу для рідні дотичного члена.

§ 4. Для створення такого фонду вплачують члени з хвилею оснування „С.С.О.", квоту 20 зол. одноразово, як основний капітал. Всі ті, що будуть приступати до „С.С.О" в майбутньому, мусять вплачувати рівновартість 2·30. $ вписового, на висше сказану ціль.

§ 5. Фондом „С.С.О." завідує „Інститут допомоги вдовам і сиротам по священиках львівської гр.-кат. АЕпархії", який має право потручувати на кошти адміністрації 2% від напливаючих вкладок, а 3% на збільшення основного капіталу.

§ 6. Відсотки від основного капіталу „С.С.О." будуть служити на збільшення підмог, однак тільки для родин таких членів „С.С.О.", що були ними щонайменше 10 літ і які побирають підмоги з Вдовичо-сирітського Фонду.

§ 7. На одержання одноразового датку, якого висота зависить від скількости вплачених членських вкладок, по кождоразовім случаю смерти члена, має право найблизша рідня члена, а також згори, або тестаментом члена озна-

чена особа. Виплата датку мусить наступити найпізніше до трьох місяців по смерти члена.

§ 8. Щоби зробити можливим правильне істнування обезпечення, члени, які мають місячні платні, складають писемні заяви, якими дозволяють стягати згадані в § 2. вкладки, впрост з їх платні. Члени, які не побирають платень, будуть вплачувати свої вкладки протягом двох тижнів від смерти якогонебудь члена „С.С.О". Їх повідомлятиметься про кождий случай смерти окремим письмом.

§ 9. Про зміну цього статуту рішає більшість (понад 50%) усіх членів „С.С.О.".

§ 10. Про розвязання „С.С.О." рішає більшість (75%) членів. З хвилею розвязання „С.С.О", ціле майно „С.С.О." стає власністю Вдовичо-сирітського Фонду львівської АЕпархії.

Подаючи під розвагу отсей проєкт статуту „С. С. О." прошу свої завваги надсилати найдальше до кінця жовтня, щоби як найскорше можна було приступити до основання „С. С. О.".

о. Евген Гавриляк

.....

Протиалькогольна акція в парохії

Чим є алькоголь і які його жахливі наслідки для людства, це всі добре знаємо. Пиянство наносить руїну духовоморальну та фізіольогічну-матеріяльну народам і християнським родинам. Тому Церква осудила і заборонює надмірне уживання алькоголю. Ми душпастирі стверджуємо, що помимо тяжких життєвих обставин, нужди і біди, пиянство поширюється в нашім народі і це одна з найбільших його хиб. Тому не дивниця, що до борби з алькоголем стає наше духовенство, молодь й інтелігенція, бо це великий ворог народа і його належить рішучо всіми силами поборювати.

Протиалькоголева акція вимагає на жаль довшого часу тактовної, систематичної борби зі сторони духовенства і світської інтелігенції, щоби наш нарід увільнити з неволі чарки та щоби діло увінчалося як слід бажаними успіхами.

Як належить нам поборювати алькоголь в наших парохіях?

Над цим питанням треба нам добре призадуматися, а відповідь коротка. Алькоголь в нашім народі мусимо поборювати так в церкві, як і поза церквою. В церкві, через слово боже, проповіди і поширення брацтв тверезости, поза церквою у відповідних рефератах для народа, закладаючи протиалькогольні товариства для старших і мо-

лоді, і впливаючи на парохіян, щоби перевели плєбісцит і викинули коршму зі села, а вкінці даючи примір своїм парохіянам через власну повздержність від горячих напитків.

В церкві належить виголошувати часто проповіди о пиянстві в простий та приступний спосіб. Повчити парохіян, чим є алькоголь, та що вживання його противиться божій волі. Як тяжко грішить цей, що запивається і як Бог карає пиянство, навести і зясувати як приміри картини з біблійної історії як свідоцтва кари божої. Представити тягар гріха пиянства та його наслідки. Розбудити в народі скруху-жаль і кріпку постанову щодо повздержности від алькогольних напитків. Оснувати для парохіян брацтва тверезости. На сходинах брацтва відбирати від членів приречення повздержности від горячих напитків. До св. присяги не так скоро і не когобудь допускати, а тільки тих, про котрих певно можна знати, що її не зломлять. Однак красше вперід принимати приречення від членів, а не відразу допускати їх до св. присяги.

Поза церквою освідомляти нарід. Часто виголошувати приступні реферати для парохіян. В тій ціли повинен душпастир приготовитися, зібрати підручники, подати людям те, що для них буде цікаве, зрозуміле, життєве. Приміром: Що таке горілка? Яким ворогом людства є горілка? Чому Сполучені Держави Америки й інші краї заказують горілку пити (прогібіція)? Яке лихо наносить горілка? Сумні наслідки горілки у родиннім життю. Приміри з життя. Треба народови представити всі лихі сторони алькоголю, щоби він її собі збридив, осудив і відкинув як отрую і гріх. Для старшої молоді заложити конечно протиалькогольне товариство прим. „Відродження". У цім товаристві згуртувати всю молодь села, постаратися о відповідні книжки та пресу, заборонити молодіцям уживати напитків на забавах і весіллях, а непослушних карати товариським судом. Рівнож і шкільну дітвору треба в зарані берегти, повчити і перестерігати перед алькоголем, бо ті найменші, наражені на зіпсуття, нераз падуть жертвою нахилу до горілки вже з дитячих літ.

Найбільшим нещастям наших сіл це коршми. Скільки там гріху! У коршмі соблазнь, згіршення, розпуста, бійка, сварка, а нераз і убивства. Коршма зі своєю горілкою це школа гріха не тільки для села, але й на всю околицю.

Духовенство мусить доложити усіх старань, щоби парохіяни як слід перевели плєбісцит за усуненням коршми зі села. Труд наш і церкві і поза церквою буде даремний, якщо коршми не позбудемося, бо в ній остане все найблизша нагода до гріха.

Вкінці так душпастир як і його дім має бути приміром для села. Вистерігаймося цеї отруї і ми, чи то на забавах,

чи на празниках, самі чи в товаристві, бережім себе і свій дім від чарки. Ніщо так не ділає на нарід як примір його духовенства. Нарід наш дивиться на нас і бере добрий примір від нас, а це більше як слова.

В такий то спосіб поборюймо болячку алькоголізму в наших парохіях і в нашім народі. Доложім сил і праці душпастирської та будьмо певні, що при божій помочі, ми таки переможемо лихо і увільнимо нарід від неволі горілки.

о. В. Р. Рабій

.....

Проф. Микола Чубатий

Другий Конґрес Словянської Католицької Академічної Молоді в Любляні

Сьогорічний II конґрес словянської католицької молоді в Любляні, що тревав від 23—27. липня стягнув доволі поважне число представників католицького словянського студентства, як також старшої інтеліґенції т. зв. сеніорів. Організатори конґресу запросили до участи в характері гостей також представників студентів Росіян, яких біля тисяч студіює у Белграді[1]). Зовсім не були на конґресі заступлені Болгари і Білорусини, хоч серед одних і других богато католиків. Перші „з братньої любови" до Сербів засадничо не беруть участи в ніяких конґресах на території Югославії, другі ще не навязали контакту з католицьким словянським студентським секретаріятом. А шкода, бо на таких конґресах много говориться про церковне обєднання, а зі сторони близших і дальших братів Словян є тенденція незєдинених Білорусинів та Українців трактувати як обєкт — понад голови білоруських та українських католиків.

Мішаний склад конґресу (католиків і некатоликів) має свої добрі та злі сторони. Участь незєдинених дає їм нагоду зживатися з католиками й пізнавати толєранцію провідних кругів словянського католицизму у відношенню до незєдинених братів та з другого боку їх участь не дає учасникам конґресу потрібної свободи поставити неодну справу міжсловянського католицького життя отверто в цілій площині. А се конечно потрібне, щоби католицьке студен-

[1]) Між представниками „Росіян" бачилося майже самих Малоросів з усіх околиць України. Се оригінальний тип людей; многі з них служили по черзі в армії Петлюри і Денікіна, а нині вважають себе „русскими Українцями". Церковно вони приклонники митр. Антонія, що резидує в Белграді.

ство всіх словянських народів познайомилося з усіми проблємами католицтва, особливо на Сході. Тут вчасти лежить причина, що на конгресі було много недоговорень, цілий ряд питань, покритих рядном куртуазії — мовляв — „нехай не чують сього незєдинені".

Побіч Словінців — господарів найчисленніше були заступлені Словаки (12 делєгатів); дуже слабо Чехи, бо було лиш двох сеніорів та представник Словянського Інституту в Празі, що не репрезентував властиво ніякої католицької інституції. Від поляків було 4 студентів і 3 священиків; між ними був о. Лєвандовіч, директор бюра Католицької Акції в Польщі. Майже стільки було Хорватів. Українців на конгресі було 4; автор сих стрічок і голова „Обнови" П. Ісаїв з Галичини та о. проф. Др. І. Каляй і о. Сегеді від крижевацької дієцезії.

Конгрес розпочався 24. липня архієрейською Службою Божою в катедрі св. Николая, яку відправив улюблений старенький епископ Любляни, Преосв. Єгліч та запричащав учасників конгресу. Офіційне відкриття наступило о 10. год. в салі готелю Уніон в присутности представника югословянського уряду (в особі мін. О. Корошеца), місцевих владик, представників місцевих властей та наукових інституцій. Привіти на рідних мовах складали присутні представники, провідники сеніорів та студенства поодиноких народів. Від української католицької інтелігенції витав конгрес в українській мові проф. Чубатий. Потім ухвалено вислати привітні телєграми до св. Отця, визначних духовних та світських осіб словянського католицького світа; між іншими й до нашого Митрополита.

Перший день заняли реферати, посвячені сучасній словянській культурі в числі (6.); гідні уваги передусім реферати Словінців проф. Шедівого та ред. Терсеглава, обох співробітників дневника „Словенец" та знавців церковних і національних відносин у східній словянській Европі.

Другий день конгресу, посвячений справі „Словяни в Церкві", стояв під кличем ідей церковного обєднання. Господарі конгресу постаралися про відповідну зовнішню обстановку. Учасники переїхали до опатства в Стичні (1½ год. їзди від Любляни), де місцеві Цистерси приготовили виставку уніонної літератури. Головний реферат виголосив о. проф. Грівец п.з. „Кирило-Методіївська ідея в Католицькій Акції". Вихідною точкою для референта став погляд, що Католицька Акція як рух універсально-католицький повинен приняти серед Словян характер Кирило-Методійської (уніонної) акції. Тісне обєднання словянських народів з Евхаристійним Христом — се найкрасша дорога до церковної унії. Хоча справа унії є справою цілого католицького світа, згідно з інтенціями Апост. Престола, то в першу чергу є вона

річю словянських народів, як найблизших до незєдинених. На жаль прелєгент не звернув на се уваги, що братерство Словян є нині річю дуже проблєматичною, а уніонна праця найблизших словянських братів серед незєдинених східних Словян має саме як найменше виглядів, передусім як від сеї праці відсувається українських та білоруських католиків, національно рідних незєдиненим. Се недоцінювання місцевих католиків в уніонній праці слідне було й в тім, що згадуючи про носіїв Кирило Методіївської ідеї, референт поминув особу митр. Шептицького, що не словами а ділами і кількалітним стражданням у тюрмі зазначив свою посвяту для Кирило-Методіївської ідеї.

Слушно зате зазначав референт, що уніонну акцію на сході Европи треба освободити від політики, а видіти в ній лиш Божу справу.

Як з одного боку звязання референтом справи унії з Католицькою Акцією слід вважати дуже щасливою і актуальною думкою, так з другого боку, реферат у многім обертався в сфері нереальних теоретизувань. Тому не диво, що реферат п. Ісаїва „Роля Українців у уніонній праці" знайшов прихильне приняття серед всіх молодих учасників конгресу (з виїмкою може гостей — Росіян). Референт кинув короткий історичний начерк унії на Україні; підніс, що всі удатні уніонні заходи виходили з нутра української та білоруської Церкви як її релігійна потреба. Сусідні словянські народи лиш перешкоджували справі унії, перетягаючи гр.-католиків на латинство та понижуючи гр.-католицький обряд та східну єрархію. Свої погляди узасаднював референт цитатами із жерельного матеріялу, зібраною проф. Шмурлом в його праці: Схід і Апостольська Столиця в XVII ст. В своїм кінцевім заключенню референт підніс: 1) що унія не сміє стати середником національної політики сусідів, чим навязував до заключення передбесідника, 2) щоби не компромітувати справи унії, треба загострити заборону перетягання на латинський обряд, 3) для уніонної праці серед Українців треба створити сильну базу в греко-католицькій Галичині, покликуючи до життя греко-католицький патріярхат у Львові, якому малиби підлягати всі обєднанні брати, Українці та Білорусини.

Хоч таке ясне поставлення справи було деяким старшим учасникам конгресу (особливо русофільського напрямку) менше приємне, то молодь майже всіх присутних делєгацій приняла реферат з аплявзом.

Пообідне засідання заняв солідно науково опрацьований реферат о. проф. Каляя (Українець) „Словянське католицтво та літургійний рух", виголошений по хорватськи. Референт спинився передусім на обороні словянської літургії у Хорватів, яку дальматинські Хорвати зберегли по

нинішній день, мимо свого римо-католицького обряду та перейшов усі періпетії боротьби за словянське богослуження у полудневих Словян. Реферат вислухали всі з великим заінтересуванням.

Третій день вшанував своєю присутністю Преосв. Няраді, який рано відправив Службу Божу в церкві ОО. Францісканів, та у східнім обряді запричащав учасників. Сей день обрад, посвячений католицькому організаційному рухови, зачав о. Лєвандовіч (Поляк) своїм знаменитим рефератом „Значіння інтелігенції в словянськім католицизмі". Автор підніс значіння католицької духової еліти в організаційній праці та як її слід використати в організації та в світським апостоляті. Маг. Орліковскі (Поляк) говорив про студентські католицькі організації взагалі, а головно в Польщі та їх відношення до правих та лівих студентських організацій.

Після рефератів відбулися окремо засідання студентських делєгацій, а окремо представників сеніоратів. На засіданню студентів переведено вибір нового Секретаріяту. Жадання Поляків, щоби Секретаріят остав при них з осідком в Кракові, стрінувся з однодушним спротивом всіх прочих представників. Секретаріят віддано на слідуючий рік в руки Словінців, а ген. секретарем вибрано Словінця Курета. Слідуючий конгрес рішено скликати в 1931 р. до Братислави, при чім господарство конгресу віддано Словакам (не Чехам), чим найкрасше зазначено національний принціп в організації конгресів.

На засіданню сеніорів розважувано основну справу, чи слід творити у всіх народів окремі опікунчі організації для католицького студенства у поодиноких народів та стреміти до створення союзу словянських католицьких сеніоратів, чи істнуючі організації католицької інтелігенції у поодиноких народів слід вважати за сеніорати, а стреміти до створення союзу католицьких організацій словянських народів. Другу розвязку узнано за практичнійшу, а над справою словянського союзу католицьких організацій інтелігенції рішено основно застановитися в часі Евхаристійного конгресу в Загребі.

Конгрес закінчився святочним засіданням, де принято цілу низку резолюцій.

Над чим нам українським католикам слід призадуматися з нагоди сього конгресу. Не улягає сумнівови, що наша участь там конечна, по перше тому, що атмосфера на конгресі є для нас дуже прихильна, чого доказом є факт приняття національного принціпу в основу організації конгресу та рівне заступництво української делєгації у президії та організаційнім Комітеті. Католицьке словянське студентство вельми зацікавлене церковними справами на Сході

Европи та бажає довідатися про дійсний стан сеї церковної справи.

Як висше згадано, намічується організація союзу словянської католицької інтелігенції і признаюся щиро, що мені було соромно (хоч як дипльоматично виминав я сього) признатися, що в нас окремої організації католицької інтелігенції немає. Друга справа не менше болюча, се те, що наше церковне розбиття стало вже притчею во язиціх і за кордоном. Бере слово в дискусіях Поляк, та говорить „Jest intencja Eminencji Kardynała Prymasa i wszystkich katolików w Polsce", чеський чи хорватський делєгат говорить в імени чеських чи хорватських католиків та стане наш брат говорити питають його: „Чий в Станиславові так думають"?.. Якщо ми, українські католики, не хочемо втратити в очах католицького світа всякого значіння, а наша Церква стратити сеї почесної місіїна Сході, яку Провидіння її визначило нашим географічним положенням, а яку так гарно зясував папа УрбанVIII, то нам конечно треба перевести консолідацію українських католицьких сил, а руїнником Церкви є той, що вводить в наше церковне життя распрю. Не говорю вже про те, що й внутрішнє положення нашої Церкви в народі з огляду на безбожницькі струї категорично нам диктують обєднати всі католицькі сили в народі, а передовсім духову еліту — інтеліґенцію.

.....

Галицьким оком по Волині

(Продовження)

Приходжу до Боголюб. Село дуже довге, но все на хуторах, велике, богате, та свідоме. Много дітей ходить, мимо віддалі, до школи. Школа тут українська. Много також ходить до середніх шкіл в Луцьку.

Була субота. На другий день мали переводити українізацію церкви, але раз на все, бо дотепер було так, що священик служив одної неділі по словянськи, другої по українськи, і мимо жадань селян не хотів все служити по українськи. „страха ради". На се дуже зле начальство дивиться. Селяни держаться засади: Церква їх і для них, мається так служити службу, як вони того хочуть, а не як „хтось" хоче

В неділю рано йду до церкви. Хоч непевна погода, то однак народу зібралося досить. Всі говорять про українізацію. Всі обурені на священика, що поважився служити минулої неділі по словянськи. На подвірю, перед церквою

гамірно та велике оживлення. Рішають не пусити священика до церкви, колиб сей захотів й сьогодня служити по словянськи. Між зібраним народом є й посол Федорук. Впевняє мене, що і в Галичині „Сель-роб" — бере сильний розмах. Потішаю його, що УНДО неабиякі поступи робить на Волині та Поліссю. Але ось надходить священик і наша балачка вривається. Вся увага спрямовується на се, що тепер буде.

Нарід сильніше збивається в громаду та не дає дороги до церкви. Підходить священик. Очі спущені в долину — начеб нікого не помічав. Та люди не розступаються. Священик стає та поважно хреститься. Але і се нічого не помагає. Нарід стоїть як стояв. До нього підходить кілька старших селян. Слідує коротка розмова і нарід розступається, та дає дорогу до церкви. Служба по українськи і від тепер вже все буде служитися по українськи. В церкві гарні вишивки — рушники та образи. Ісус Христос та Матір Божа в національній ноші.

Я помітив, що нарід стихійно напирає сам до українізації — без огляду не се, як до того ставляться верхи, чи священик. Не переводять українізації там, де нарід дуже темний, малосвідомий, або дуже запивається. Українізація поступає поволі, але стало вперід. Селяне, як кажуть, хочуть розуміти що служиться, хочуть, щоб „так служити службу, щоб навіть баба зрозуміла"...

І знова пересуваюся з села до села, та через с. Німецьке (село чисто українське) приходжу до Жидичина. Жидичин — село велике, одно з найсвідоміших на Волині, а при тому дуже давне. Була тут колись василіянська архимандрія, був монастир та церква — була й друкарня тут. Тут було місце відпустове, ще за часів, коли панували наші князі, славне на цілу Волинь, а навіть далеко поза неї сягала слава Жидичинського, чудотворного св. Николая. Тут на відпуст приїзджали і наші князі зі своїми дружинами.

Тепер колишній монастир перемінено на захист та сиротинець. Много улягло руїні. Тільки церква та дзвінниця та сама. Церква стара, мурована. Іконостас старинний, тільки деякі образи є вже новішого походження. На многих образах, що в церкві, можна найти сліди, які вказують, що повстали вони за Унії.

Св. Николай в іконостасі цілий замальований срібною краскою — чи тільки обложений позліткою і сим сильно відріжняється від всіх інших образів, та передусім звертає на себе увагу.

Тільки лице в нього свобідне від сеї прикраси. Він був колись цілий темний аж чорний зі старости, так що трудно вже було навіть ризи розріжнити на ньому і тому

жидичинське брацтво відновило його; посріблило та позолотило і опоганило первісну красу образа.

Є тут також дуже гарні різьби.

Священиком є о. Пятаченко, придніпрянець. Дуже вічливий — отже позволяє оглянути й підземелля. Клали тут на вічний спочинок монахів, може більше заслужених, може тільки ігуменів та архімандритів. Якби воно не було — наклали там досить мерців. Невисокі, лукові склепіння, та ряди домовин з помершими... Тепер, все там поперевертане. все зруйноване.

Куди не глянеш — скрізь пізнати чужу ворожу руку: домовини порозбивані, поломані, кости пороскидані, на землі валяються рештки ряс та риз, все подерте, порозкидане, перемішане з побитими цеглами, тинком та землею, якої накидав хтось, пробуючи ще глибше вкопатися шукаючи чогось. Тут господарювали Німці. Зараз-же, таки недалеко церкви пливе Стир. Тут був фронт. Тільки дивуєшся, чого вони тут шукали: золота, срібла, чи... книжок — документів — чи яких тайних ходів?...

Шукаю за якими небудь старими записками або книжками. Сеж Жидичин!. Тут же мусіло колись цвисти наукове життя! Але не находжу нічого Все Німці забрали! Все, що не вивезли Москалі. Німці позабирали з Волині дуже богато старинних річей — спеціяльно старих книг та документів. Можна йти нераз через цілі села, спеціяльно туди, куди були Німці, куди був фронт, і почути ту саму відповідь, коли спитати про старі книги: Забрали „русскі", коли відступали. Решту Німці. Або таки прямо: все забрали Німці. Забрали — або знищили.

Таж скільки то тоді церков замінили вони на шпиталі, магазини, та стайні?... Скільки всякого добра понищили?...

І чи могло щонебудь по тім пеклі війни на нашій землі остати ще? І то ще там, де Німці держали фронт?...

Ми привикли на Німців дивитися як на культурних, а притому союзників, „прихильних" нам, і тому неодного може не добачуємо... або й не хочемо бачити.

Під церквою та дзвіницею повно підземель — коли йти по подвірю, чути як гудить земля. Це вказує на підземелля. Кажуть, що звідси льохи ведуть дуже далеко, — аж до Почаїва.

Жидичин — оселя старинна, оселя — де горіло світло знання, звідки йшли лучі просвіти довкруги. А тепер, тільки кістяк — руїна.

Подібний стан находжу і в Піддубцях. І тут був колись уніятський монастир та церква, яка остала ще й дотепер. Церква велика і гарна. Саме тоді, коли там був, розмальовувацо її знова.

Тут також в підземеллю хтось господарювавав, та з цегляних переділів, де спочивали тіла померших монахів, повикидав їх кости, а самі переділи понищив, шукаючи мабуть чогось.

І так майже всюди можна стрінути те саме: знищення. По кутах тут і там валяються часто понадломлювані хрести з латинськими написами, книжки, які видали колись ще уніяти, та рештки риз. По кутах та на стрихах церков часто можна найти різьблені фігурки ангелів та більші статуї святих. Все те лежить в занедбанню — прикрите грубою поволокою пороху...

Тут також, як розказує населення, господарювали Німці. Вивезено все, що було цінніше. Що остало, знищила війна. Все, що є тепер, то свіжо набуте, все нове. Доводилося мені стрічати кількох стареньких священиків, що ще тямили давну Унію... *О. К.*

(Докінчення буде)

.....

о. М. Р. Цурковський

Всенародній живий памятник
Митрополитови Шептицькому

Кождий нарід має святий обовязок звеличити людей, які йому богато добра зробили, увіковічнити память тих, які своє життя „в незломному завзяттю“ народови зложили.

Ніхто не заперечить, що і наш нарід мав і має богато таких людей. Однак мало того; наш нарід має богато таких людей, які для нього богато перетерпіли, наш нарід має своїх героїв.

Одним із таких є теперішній наш митрополит: Андрей Шептицький. Се чоловік, який полишив слід на усіх ділянках нашого церковного і народнього життя. Се Муж, що перейде із своїми ділами до історії народу.

Цілий сей рік стоїть під знаком ювилею з нагоди трийцятьлітного митрополитування Високопреосв. Андрея Шептицького. І в ювилейному році цілий наш нарід без ріжниці віроісповідання і партійної приналежности в шляхотному змаганню наче суперничає, в який би то спосіб красше відсвяткувати таку велику й радісну хвилю.

І нарід рішив; поставити живий памятник; здвигнути шпиталь, в якому знайшлиби приміщення усі ті хорі і нещасливі, яких нужду так ніжно відчувало й відчуває батьківське серце Архипастиря.

По містах і найдальших закутинах краю відбуваються концерти, академії і святочні обходи в честь Ювилята.

Все воно гарно — похвально, однак ще далеко не все. Шпиталь як живий памятник — дасть Бог — стане, в столиці, у Львові, академії і концерти скінчаться, їх голос замовкне.

Та слід подумати би про щось такого, щоби й найменші в нашому народі, які у Львові не були ніколи і може не будуть, найменші, для яких концерту не буде і не почують його ніколи, знали, шо це за рік тепер саме переживаємо. Слід подумати би про щось такого, щоби і найдальшим нашим нащадкам нагадувало, що був такий час, коли жив серед нас Муж, якого Серце било тільки для Свойого Народа, слід би подумати про щось такого, що все і всюди нагадувалоби, що жив серед нас на нашій землі Чоловік, який „всюди, де ступив, зазначив свої сліди жемчугами нестертих діл, який злучив в одну прекрасну гармонію духовну і суспільну працю, бо він сам гармонія душі і тіла, бо він муж Провидіння[1])".

Імя такого чоловіка належалоб спопуляризувати, Його імя „отъ рода въ родъ" повинно переходити, на імя Митрополита Андрея повинні вказувати мами своїм дітям як на взір любови Бога і свойого Народу, доти, доки жити будуть сини того Народу...

В кождій місцевости, при кождій церкві нехай виросте в сім році **дуб** Митрополита Шептицького, засаджений в 30-літнім році його митрополитування. В кождій церкві має бути виголошена проповідь, в якій „Всч. Отці представлять короткий образ життя нашого Архипастиря, так знаменного любовю Бога, Церкви й обряду, свойого народу й народньої культури, ревного душпастиря, правдивого Апостола й Ісповідника, що за католицьку віру терпів переслідування, увязнення й муку"... „Також поза церквою Всч. Духовенство дасть почин і буде старатись уряджувати ювилейні торжества в Народних Домах чи Читальнях[2])"..

Крім того Центральний ювилейний Комітет видає відозву, в якій „кличе весь український загал до створення з нагоди Ювилею тревалої памятки цих днів, що має носити імя Ювилята по вічні часи. Такою памяткою має бути український шпиталь у Львові" [3]).

Шпиталь — дасть Бог — стане у Львові, обовязком усего нашого Духовенства причинитися із всіх своїх сил до Його здвигнення; однак засадження при кождій церкві ювилейного дуба причинилосяби до спопуляризування по

[1]) о. А. Радомський. Безсмертне діло. „Нива" р. 1930 ч. 2. стор. 42.
[2]) Львівські-Архіепарх. Відомости. Річник XLIII. ч. 3. Львів. 1930.
[3]) Ibd.

вічні часи імени Ювилята в найдальших навіть закутинах нашої землі.

Як бачимо, воля нашого Ординаріяту є, щоби в кождій місцевости відбулося ювилейне тор єство; нехай се буде тільки промова, чи яка деклямація, чи спів, нехай воно обмежиться тільки до святочної проповіди в церкві — це все залежить від місцевих відносин — але таке свято повинно відбутися. Та просто необхідною точкою цього свята повинно бути засадження ювилейного дуба, яке повинно відбутися по торжественній Службі Божій, відправленій в наміренню Ювилята. Дуб моглаб засадити якась дитина чи найстарший чоловік. Біля дуба, найкрасше перед ним, добре булоб вкопати пропамятний камінь із відповідним написом, а з чотирьох боків слід би вкопати чотири камінні стовпи й получити їх ланцюхами.

А садім ці дуби біля церков; вони ще наші і там маємо право. В першій мірі повинні садженням цих дубів занятися парохи і настоятелі церков.

Є наших церков у Львівській Архиепархії понад 1000, а у всіх трьох епархіях буде біля 3000.

Якщо кожда церква подбає про засадження такого дуба, то на Галицькій Волости виросте в сім році велитенський ліс — ювилейний ліс Митрополита Шептицького.

Цілий наш нарід, навіть найменша дитина зжиється — що так скажу — із тим дубом та іменням того, в чию память дуб засаджений; під тим дубом сивоволосий дідусь буде вчити своїх внуків любови Бога й свого Народа, а за приклад поставить їм Того, чию назву дуб носить...

Якщо при кождій нашій церкві в сьому ювилейному році виросте такий ювилейний дуб, то це — думаю — буде справді живий памятник в честь Великого Ювилята, на котрий може спромогтися навіть найменша і найбідніша громада, а для грядучих поколінь буде се доказом, що ми вміли в гідний спосіб увіковічнити память нашого Митрополита в Його ювилейному році в найдальшій навіть закутині і в найменшій громаді*).

.....

*) Читальня „Просвіти“ в Стрию на Ланах в міру напливаючих замовлень моглаби доставляти залізницею пропамятні камені із написом до вкопання перед ювилейними дубами. Камені ці бетонові, із впущеною зверха в бетон металевою плитою на якій поміщений напис: „Дуб митрополита Андрея гр Шептицького Р. Б. 1930“.

Весь дохід із продажі цих пропамятних стовпів призначений на фонд будови „Народнього Дому“ в Ланах Стовпи бетонові, артистично виконані, зверха скісно стяті, із впущеною металевою плитою, високі 1 м 20 коштувалиби 15 - 20 зл.

Некрольог

о. Анастазій Калиш, протоігумен Чина св. В. В. помер 13. IX с. р. по короткій недузі в 55 році життя в монастири св. Онуфрія у Львові. Молодим хлопцем вступив до Василіянського Чина і в Добромилі відбув під о. Щепковським тов. Ісусового новіціят. Гуманістичні студії і реторику відбув в Добромилі, фільософічні в Лаврові, а теольоґічні на університеті в Інсбруці. По скінченню студій був професором фильософії і теольоґії в Чині. Опісля був ігуменом в кількох монастирях, а вкінці вибрано його протоігуменом Чина. В останніх часах був членом між епархіяльної обрядової комісії, яка працює у Львові над справленням літурґічних книг та загалом над усталенням обрядових форм усіх наших богослужень. Покійник належав на засіданнях тієї комісії до завзятих і послідовних прихильників як найдальше посуненого латинізаційного курсу.

В похоронних богослуженнях і поході взяли участь Високопреоссв. Митрополит і Преосв. Йосафат і Преосв. Іван, помічник львівський і численне духовенство світське і монаше та маси народу. *В. Й. П.*

.....

ВСЯЧИНА

Ювилей Митрополита Шептицького. Святкування ювилею Митрополита у многих місцевостях краю здержано з огляду на ті траґічні події, які на наших очах відбуваються. Наче лявіна котиться по нашій землі, головнож на території нашої Архиепархії т. зв. пацифікаційна акція, ведена військом і поліцією — а вслід за тим руїна цілого нашого довголітного дорібку на усіх ділянках національного життя, масові арешти, нелюдські знущання над безборонним населенням, сльози і стони, які лунають по всім усюдам нашої землі. Наше духовенство, як провідна верства народу і в сім черговім нещастю страшенно потерпіло, морально і матеріяльно. Побої, та нищення господарського дорібку, труси і арешти — ось ті жертви які і духовенство мусіло принести молохови національної ненависти. Труси і арешти продовжуються. Кромі сього польська преса, головнож та „katolicko-narodowa" попала просто в якийсь дикий — незнаний і незрозумілий культурній людині — шал і розпочала страшну нагінку на все, що українське, воюючи при тому нікчемною брехнею, злобою і браком найпримітив-

нішої етики, а то все з тою метою, щоби підбурити польське громадянство проти українського населення. Не пощаджене нею і наше духовенство; воно на чолі із Ювилятом-Митрополитом виставлене на найбільші атаки тієї преси, яка закидує священикам навіть безпосередню участь у саботажах, голосячи на своїх сторінках — великими, крикливими написами — що „ruski proboszcz podpalaczem — sabotażystą", що „ruskie probostwa wylęgarniami sabotażystów", одним словом, що між українським духовенством, а революційною конспіративною організацією УВО панує тісний контакт. А те все дуже кривдить ціле наше духовенство і проти таких інсинуацій духовенство мусить як найрішучіше запротестувати!

Отсе ті причини, які наказують нам покищо здержатися із святочними обходами, звязаними з ювилеєм Високопреосвящ. Митрополита і відложити їх на пізніше, коли наступлять красші і нормальніші дні. Знижім прапори нашої радости до половини маштів та святкуймо сей великий ювилей в скупленню духа, у розуміню ваги хвилі! Успокоюймо наших вірних та несім у їх серця розраду і потіху! Поводімся спокійно і гідно — а се буде одночасно найкрасшою відповідю на провокаційне становище польської преси до нас.

Собор латинської львівської дієцезії відбувся у Львові в днях 23, 24 і 25. IX с. р. Взяло в ньому 152 учасники. Останній такий синод відбувся ще в 1765 р. Синод занимався головно справами св. Літургії, єдности в епархії та Катол. Акції. Матеріял під наради синоду приготовили вже заздалегідь ріжні комісії, зложені з членів Капітули та світського і монашого духовенства. Відкрив синод короткою, діловою проповідю архіеп. Твардовський, а відтак по відчитанню письм до і від св. Вітця виголосив Єзуїт з Варшави, о. Домінік горячу, аж надто патріотичну проповідь, в якій сказав, що синод скликаний для рятування польських душ до Львова, „miasta orląt" і цілу дієцезію назвав „orlą".

— **Що на це римо-катол. консисторія**? Під таким заголовком подає „Діло" в ч. 193 з 2. IX. 1930 ось яку просто неімовірну вістку: В другій половині липня ц. р. в селі Годові зборівського повіту побожні, зібравшися коло церкви, ожидали приходу священика. По приході винесли з церкви хоругви і вибралися святити поле, а йдучи, співали побожні пісні. З противного боку надїзджає віз, а панок, що сидів у возі, побачивши українську процесію, відвернувся в противну сторону не скинувши навіть капелюха,

Священик бачучи це, питається своїх вірних, що то за панок, який боїться хреста, на що вони йому відповідають, що це рим.-кат. парох Поморян, ксьондз Коштиловський. Тоді священик задержує процесію і віз та відзивається до їдучого ксьондза тими словами: „Ти, брате, не приносив нині безкровної жертви Богу, що відвертаєшся від хреста? Ти не священик, а діявол". Жінки-селянки стягнули ксьондзові капелюх з голови силою. На деканальному зїзді рим.-кат. священиків в Бережанах робили товариші примірного „ксьондза" за це докори та кс. Коштиловський боронився тим, що між уніятами, а схизматиками нема жадної ріжниці, що він не вірить в унію гр.-католиків, та перед схизматицьким хрестом капелюха скидати не буде. Не минув місяць, як його експозит в Рикові ксьондз Якубовський поїхав до сусідного села Снович, щоби посвятити трираменний хрест для місцевих двох кацапів. Де тут шукати льогіки? Римо-кат. парох Поморян відвертається від процесії гр.-кат., не знимає капелюха, а його експозит їде посвячувати дійсно схизматицький хрест? Що на це скаже рим.-кат. консисторія, якій ця справа вже відома?

Подаємо цей сумний факт без коментарів.

Посвячення фундаментів будови Національного Музею. В пятницю 5. IX., в год. 5 попол., відбулося посвячення фундаментів розбудови Нац. Музею при вул. Мохнацького ч. 42. Чину посвячення довершив Основник Музею Ексц. митрополит Шептицький та Преосв. Будка в окруженню духовенства, членів Кураторії Нац. Музею, представників українських установ та української преси і невеличкої горстки української інтеліґенції та занятого при будові робітництва. Підчас акту посвячення новозатягнених фундаментів вмуровано в розі муру грамоту, яку підписали всі приявні. Торжество посвячення, з якого пороблено фотоґрафічні знимки, закінчено многоліттєвим. Плян розбудови Музею, що ведеться під кермою інж. Пежанського, передбачує тимчасом вибудування 3 величезних кімнат праворуч і 5 кімнат позаду Музею. З часом має бути вибудуване і крило ліворуч Музею, так, що після відповідної перерібки горішних частин головного будинку Музей як ціліть буде представлятися незвичайно величаво і зможе як слід розмістити всі нагромаджені в ньому скарби мистецтва. Обовязком усього нашого духовенства причинитися обильними грошевими жертвами до можливо скорого завершення розпочатих робіт.

Проти переслідувань релігії в СРСР. Засноване 1922. р. в Льозані міжнароднє товариство активних християн без ріжниці ісповідань під проводом свого секретаря п. Шампо, з нагоди переслідування церков у Радянськім Союзі зорга-

нізувало в липні збір підписів швайцарських громадян під заявою „Жертви Терору", яке має передати офіціяльно через федеральний швайцарський уряд до Ліґи Націй. Ця петиція вже зібрала до цього часу понад 100.000 підписів, з котрих 80 послів і міністрів, та домагається, щоби уряди держав, які належать до Ліґи Націй, звернули належну увагу на переслідування християн в Росії і на Україні.

Куди вони йдуть! Польське „Товаржиство оборони зєм всходніх" опублікувало в краківському „Курієрі" відозву ось такого змісту:

„У хвилині, коли озвіріла гайдамаччина зазіхає на польськість та її буття на нашій, корінно польській землі, ми мусимо спокійно і розважно приступити до унешкідливення ворожих нам елєментів. Польська суспільність організується в „Товаржиство Оборони Зєм Всходніх" для оборони польськости на кресах і скріплення її шляхом великої осадничої акції, усвідомляючи собі досконало, що Ви, поляки греко-католицького обряду дивитесь із неспокоєм на розвиток гайдамаччини, яка нераз зуміла опутати і переробити на запеклих ворогів Польщі ваші діти на те, щоби потім штовхнути їх на ризико саботажу і знищити їхню будуччину.

„Товаржиство Оборони Зєм Всходніх" стверджує, що через австрійську політику винародовлення і заборону Австрії молитись у церквах по польськи, а що більше, через брак організації, Ваші ряди зменшились до несповна 400.000 душ і зменшуватисьмуть далі, якщо ви не здобудетесь на обєднання, в якому ми хочемо Вам помогти.

Наша поміч в першій мірі виявиться у піддержці акції, що має на меті не допустити до винародовлення Вас, а особливо молоді, яку гайдамаки в школах опановують.

Ця акція мусить якнайскорше перевести такі постуляти слушности і справедливости: 1) заведення науки релігії в польській мові для поляків греко-католицького обряду у всіх школах і гімназіях, як це вже осталось у гімназії ім. Степана Баторого у Львові; 2) згідно з останнім переписом населення, що виказує у Львові із загального числа греко-католиків 30 проц. греко-католицьких поляків і згідно з домаганням делєгації, висланої до митропол. Шептицького, ми докладемо усіх старань, щоби греко-католицьким полякам у Львові приділено до виключного вжитку 30 проц. всіх львівських церков для відправлювання богослуження і казання по польськи, а передовсім ті церкви, де ще недавно гомоніли польські богослуження і казання та співи, а яке то право Вам беззастережно належиться; 3) греко-катол. духовні семінарії, з яких австрійський уряд насильно усунув польську мову і польський дух, а які тепер виховують самих українських священиків, повинні бути розділені

на дві окремі частини, польську і руську, щоби спинити діло винародовлення поляків греко-католиків і щоби семинарії приготовляли теж священиків поляків для польських греко-католиків.

Ми апелюємо до Вас, греко-католиків поляки : зближіться до нас, перестаньте бути безсильними глядачами гайдамацької акції, що деправує ваші діти. Запрошуємо Вас зєднатись з нами для оборони польського стану посідання на східних землях, а відзискаєте силу, урятуєте себе та Ваші діти від національної заглади. „Товаржиство Оброни Зєм Всходніх", Краків вул. Довга 5."

Статистичні дані в сій відозві витягнені з фантазії, одначе вона підправлена дійсними замірами. Дух „Проєкту на зніщенє Русі" в наших сусідів вічно живий!

Відколи Савло між пророками? На закінчення мадярського 900-літнього ювилею св. Емерика папський лєґат, кард. Сінчеро, відвідав Gödöllö (відоме літнище мадярських королів). По приняттю гомагії кард. Сінчеро виголосив тут промову про історичні заслуги мадярського народу, вичисляючи ось які три — непередавнені й безцінні заслуги: 1) що мадяри здержали турецьку навалу; 2) переломили напір словянського православія; 3) ударемнили вибух більшовизму в Европі.

Краківський „Ilustrow. Kurjer Codzienny" з 11.IX.1930, реферуючи цю промову кард. Сінчера, воює проти неї. Турецьку навалу, пише сей часопис, здержали не мадяри, які майже постійно співділали з турками проти Габсбургів, але Польща, Сербія, а вкінці Австрія.

Большевиків здержала битва під Варшавою, де — як відомо (так з іронією пише „Ilustr. Kurjer") — мадярів не було. Найширше розписався „Il. Kur." проти „третьої мадярської заслуги". Мадяри остаточно знищили першу словянську, великоморавську державу, а тим самим і великий твір словянських апостолів св. Кирила і Методія. Мадяри тоді ще були поганами, св. Кирило і Методій не мали нічого спільного зі схизмою, отже нема тут ніякої мадярської заслуги для Кат. Церкви.

З приємністю читаємо, як поляки („відколи Савло між пророками?") беруть в оборону церковний твір св. Кирила й Методія. Але се відноситься до заграниці, а тут дома що?!

Польське учительство проти релігії. Союз польського учительства всенародних і середніх шкіл, що числить около 45 тисяч членів, відбув цього року в перших днях липня в Кракові свій XI зїзд делеґатів. Зїзд виявив вороже відношення до релігії й Церкви. Між іншим ухвалено внесок, який домагається відкликання розпорядку міністра Бартля

про обовязкові релігійні практики в школах, візвано правительство боронити учительство й школу перед „атаками" духовенства, запротестовано проти епископату, який обнижує авторитет „учительської орґанізації" і т. п. Польський епископат видав дня 7. серпня ц. р. з приводу згаданого зїзду спільне послання, проти якого знов виступила остро польська радикальна преса.

Нехіть поляків до унії пояснює кс. Урбан в „Пшеґльонді повшехнім" (ч. 561, ст. 322—324) такими причинами: 1) ненавистю до східного обряду, яка має своє жерело в ненависти до давних росіян і царату. Ця психічна диспозиція до легковаження східного обряду, ця відраза до нього, полишилася не тільки в масах простого народу, але й серед польської інтеліґенції; 2) пересадним націоналізмом, який хотівби винародовити окраїнне населення через його златинщення; 3) польською державною рацією, щоби унією не дражнити православних і 4) ненавистю деяких кол до католицької релігії. — Цікаве одно: кс. Урбан бачить правдиві причини нехоти поляків до унії, але при тому замикає очі на те, що три перші причини викликало, викликує й піддержує їх головно таки саме польське духовенство, серед якого немаловажну ролю грали й грають товариші по чину кс. Урбана.

В справі наших вірних на Волині. На Волині поселилося до 15 тисяч наших людей з Галичини. Їх число щораз зростає. На жаль ця наша „еміґрація" не має достаточної духовної опіки. Крім двох наших священиків обїзджають ще ті кольонії два ОО. Редемптористи з Ковля. Це все за мало. Наші вірні наражені на втрату своєї віри. Хоч вступ на Волинь українським священикам з Галичини дуже утруднений, помимо того муситься тут щось зробити. Поляки вже звернули свою увагу на наших „еміґрантів", називаючи їх притому польськими розполітикованими антаґоністами. Не підуть туди наші священики, то підуть інші, яких „Пшеґльонд Пов." з гори називає, для відріжнення від наших, „ревними, духом католицького апостольства перенятими уніятськими душпастирями" („Пшеґльонд Повш.", ч. 561. ст. 327)

Напад на церкву wschodnio - słowańskiego obrządku. В селі Дуаечно, в повіті Ковельськім, є церква східньо-словянського обряду. На цю то церкву напала громада православних з православним священиком о. Сагайдовським на чолі. Нападені відогнали атакуючих. В часі бійки поранено кілька осіб.

Боротьба з релігією на Радянщині. В початках липня ц. р. відбувся в Харкові процес над кількананайцятьома католицькими священиками з Камянецької діецезії. Всіх майже засуджено на десять літ вязниці, а відтак на висе-

лення. В цілій Камянецькій дієцезії полишилося заледви кількох католицьких священиків, і то старих або немічних.

Апостазія польського священика. Польський священик з Камянецької дієцезії кс. Евген Перкович вирікся віри й Церкви. Цей апостат обїзджає тепер латинські парохії на Поділлю й на Київщині та виголошує протиреліґійні бесіди.

Масонерія в Польщі. Перша велика масонська льожа в Польщі повстала в 1767 р. В р. 1822 замкнено її, а відкрито знов в 1921 р. Тепер є в Польщі 11 льож. В р. 1927 великим майстром льожі (осідок у Варшаві) був письменник А. Струґ, в 1928 і 1929 Ст. Стемповський, (бувший віцеміністер внутрішних справ), а тепер є ним проф. Др І. Мазуркевич. Крім того є ще окремі льожі в Познанщині (в числі 13 із головним осідком у Познані).

Марійський конґрес в Люрд. При кінці липня ц. р. відбувся в Люрд другий національний марійський конґрес, в якому взяло участь багато католиків. В кінцевій процесії було около 60 тисяч учасників.

Епископ для католиків-росіян на еміґрації Як доносили ми в останньому числі „Ниви", висвячено недавно в Римі о. Петра Бучиса на епископа „византійсько-словянського обряду". Показується тепер, що згаданий епископ є призначений справді для тих російських католиків, що перебувають на еміґрації. Отже російських еміґрантів названо тут вірними „византійсько - словянського обряду". Така назва викликала хвилеве непорозуміння.

Свято в честь св. Емерика. Дня 19-го серпня святкувала Угорщина 900 ліття уродин св. Емерика. В богослуженню взяло участь до 100 тисяч людей. Після богослуження відбулося отворення Евхаристійного конґресу. В Будапешті відслонено памятник св. Емерика.

Зріст кальвінізму в Будапешті. В Будапешті на 930.000 населення є тепер 102.000 кальвінів. Перед 100 роками було їх всего кілька соток. На провінції число кальвінів щораз маліє.

Перший етіопський епископ. В Римі висвячено на епископа для католиків етіопців в Еретрії о. Кідана Маріяна Касса. Є це перший епископ етіопського походження.

Міжнародний протимасонський конґрес у Відні. Дня 6-го вересня відбувся у Відні міжнародний протимасонський конґрес. Ціль конґресу — боротьба з масонством. По відомостям протимасонського конґресу є на цілому світі 28.000 масонських льож, які мають понад пять міліонів членів.

Бачка дієцезією. По вісткам з Риму, Апостольські адміністратури Бачка і Банат будуть перемінені в дієцезії. Також в Дальматії повстане нове епископство.

Нове греко-кат. епископство утворено в Румунії з осідком в Надьбаня. Це епископство має 239 парохій, з того 201 парохій румунських, а 38 українських.

Увязнення митрополита Пімена. Більшовики увязнили в Харкові митрополита Пімена, голову синоду української автокефальної Церкви. Пімен був до революції архиепископом у Камянци Подільському.

Наука релігії в середніх школах в Італії. Королівський декрет приказує, що в усіх середніх школах в Італії, навіть у технічних та артистичних, наука релігії мусить бути обовязковою. Звільненими від неї можуть бути тільки ті *ученики, котрих родичі виразно домагатимуться сього.* Декрет заразом подає програму, котра школам одного типу призначує 2 години науки релігії, а школам другого типу тільки 1 годину. Катихити на рівні поставлені з іншими професорами, одначе не сміють мати більше як 18 годин тижнево.

Собор православних Церков. Збір делєгатів православних Церков, скликаний до монастиря Ватопед на Атосі, закінчив свою підготовчу працю для майбутнього собору православних церков. Виготовлену програму царгородський патріярх розішле всім церквам, а щойно потім мав би зійтися собор. У всіх квестіях досі панує згода. Делєгації були від церков царгородської, александрійської, єрусалимської, сербської і румунської. Жалують, що не було делєгації від російської Церкви.

Новий апост. делєгат у Царгороді. Дотеперішний секретар римської комісії для Росії Ц. Марготті іменований апостольським делєгатом у Царгороді і відзначений достоїнством архіепископа.

Справа монастирів у Греції. Грецький парлямент приняв закон, котрим звиваються всі грецькі монастирі, крім тих, котрі мають історичну важність. З доходів звинених монастирів мається утворити окремий церковний фонд, з котрого запомагатиметься світське духовенство, яке дотепер було марно дотоване, що виходило на шкоду його авторитету й діяльности. Монахи вислали численну депутацію до президента республики Венізельоса з протестом, одначе Венізельос відповів депутації, що не відступить від реалізования того закона тому, що грецькі монахи бездільно тратять час, при чому висловив признання католицьким монахам і духовенству за їх активність.

— **Автентичний портрет Ісуса Христа?** Християнський світ не мав досі автентичного портрету Христа. Але перед 25 роками знавець античного мистецтва Адольф Фуртвенглєр закупив у грецького купця голову Ісуса Христа, різьблену з алябастру, а цю голову найдено в підземеллях у Єрусалимі і перевезено до музею в Мінхені. Адольф Фуртвенглєр твердив відразу, що ця алябастрова голова це автентичний портрет Христа, але цілих 25 літ це твердження було недоказане. Проф. Франц Вольтер зацікавився цією справою і по довгих студіях опублікував недавно у Мінхені у видавництві Гуга Шмідта свою студію, в якій подає поважні докази, що згадана алябастрова голова Христа походить справді із першого століття по Христі та що цю голову міг виконати мистець, який бачив Христа. Покликуючись на досліди д-ра Грота, цей учений доказує, що матеріял, з якого зроблено голову Христа, походить із Палестини, або горішнього Єгипту, що обличча Христа представляє тип чисто жидівський, з довгим волоссям, погідними очима, отвертим і лагідним виразом лиця. Також Тереса із Коннерсрайту твердить, що бачила Христа якраз із таким самим обличчам, яке має алябастрова голова, найдена в Єрусалимі.

Посвячення будови Українського Шпиталю у Львові. В неділю 14. IX. відбулося в само полудне урочисте посвячення фундаментів Українського Ювилейного шпиталю ім. митр Шептицького, що будується при вул. Петра Скарги на площі біля нинішньої Народньої Лічниці. Чину посвячення довершив сам Преосв. Митрополит в товаристві Преосв. еп. д-ра Бучка, при співучасти кількох членів Митр. Капітули і хору, зложеного з питомців дяківської бурси. В основу муру вмуровано грамоту посвячення, підписану найвизначнішими учасниками свята.

На посвяченню явилися дуже численно представники Українського Лікарського Т-ва, всі члени „Комітету будови Українського Шпиталю“, представники української преси і багато львівських Українців. Після посвячення хор заінтонував „Многая літа“. Будову веде інж. Пежанський і буде вона величавим 3-поверховим будинком та служитиме всім кругам населення нашого краю, а одночасно голоситиме усім нащадкам імя того Великого Добродія народу, в честь якого шпиталь будується.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Власни : Львівська гр.-кат АЕпархія
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

Друковано в друкарні Щасного Беднарського, в аренді „Графічного Промислу“ Львів, Ринок 9. Телєфон 76—14

Подяка

Підписаний Комітет Церковний в Подусільний складає щиру подяку Вп. П. Зваричеви Михайлови з Рогатина за артистичне виконаня Іконостасу для Церкви в Подусільний. Як солідного і заразом дешевого Свого артиста-різьбаря поручаємо його Всч. ОО. Парохам і Хвальним Комітетам Церковним.

За Комітет

О. СЛУЖИНСЬКИЙ МИКОЛА
парох

СОКЕРКА МИХАЙЛО
ВИТВИЦКИЙ ІВАН

До Вп. Передплатників „НИВИ"!

До числа 7—8 долучили ми почтові складанки (чеки) і повідомлення з зазначеною залягаючою квотою за рік 1930. Просимо чим скорше вислати передплату на III квартал та вирівнати евентуальні залеглости за попередні місяці як зазначено у повідомленню.

Щераз зазначуємо, що залеглість за 1929-рік є платна в довгих термінових ратах, а передплата на рік 1930 мусить бути вирівнана у цім році.

Віримо твердо, що сей наш голос не прогомонить безслідно, — а всі наші передплатники сповнять свої зобовязання супроти Адміністрації.

АДМІНІСТРАЦІЯ

Найліпш і дзвони і всі церковні предмети

в найбільшім виборі і найдешевше продає

одинока українська кооператива

ДОСТАВА

в своїх складах. ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ Ринок ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Перля ч. 16.

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе малювання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряду. Письменно за цінами звертатися до Дирекції: ЛЬВІВ, ДОМІНІКАНСЬКА 11, І п.

Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА" є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священики і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ і ПОПЕРТЯ.